

GRAĐA

Ivan Ivančan

LIČKI NARODNI PLESOVI

Uvod

Lički plesovi predstavljaju posebnost među jugoslavenskim plesovima a prema svojim predstavnicima, ličkom košu i tancu (mišnjači), pripadaju plesovima dinarske, odnosno jadranske plesne zone.¹

O Lici, gdje su se miješali ne samo dinarski i jadranski utjecaji već su vidljivi i oni alpski i panonski, malo je pisano u odnosu na neke naše druge krajeve. Pogotovo su napomene o plesu neznatne, gotovo da ih i nema. Većina zaključaka temeljit će se zbog toga na iscrpnim terenskim istraživanjima što sam ih vršio u više navrata, i to 1955. u široj okolici Gospića, 1956. na relaciji od Zrmanje do Svetog Roka i još u dva navrata iste godine u okolici Perušića i dolini Gacke. 1958. godine proučavao sam lapački kraj i Kravsko polje, a 1968. vršio sam neka dopunska istraživanja, i to u četiri lokaliteta: Brinje, Plaški, Lički Novi i Grab kraj Gračaca. Sakupljeni materijal pohranjen je u arhivu Instituta za narodnu umjetnost a sadrži četiri veće rukopisne zbirke pod nazivima *Okolica Gospića, Od Zrmanje do Kravskog polja, Dolina Gacke i okolica Perušića i U Lici 1968. godine*. Zbirke sadrže opširne terenske izvještaje i građu o običajima, praznovjericama, pripovijetkama, pjesmama, sviranju, plesanju, pjevanju, dječjim igrama i igrama odraslih, poslovicama i zagonetkama. Posebno su pohranjeni opisi plesova u plesnim zbirkama, njih ukupno 31, te fotografije i magnetofonske trake sa snimljenom građom. U Institutu je pohranjena i notna zbirka *25 notnih zapisa iz okolice Gospića* i mnoge zbirke kolega iz Instituta, kojima sam se također djelomice služio.² Od knjiga u kojima

Kratice:

- INU — Institut za narodnu umjetnost
JAZU — Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti
ZNZO — Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena
MH — Matica hrvatska
SANU — Srpska akademija nauka i umjetnosti.
ONZO — Odbor za narodni život i običaje JAZU.

1. Ivan Ivančan, *Geografska podjela narodnih plesova u Jugoslaviji*, »Narodna umjetnost«, knj. 3, Izdanje Instituta za narodnu umjetnost u Zagrebu, Zagreb 1964/65, str. 25. i 27.
2. Nikola Bonifačić Rožin, *Folklor Lovinca i okolice*, 1955, sign. 271, 49. str. (pjesme).

sam mogao naći nešto oskudnih podataka što se samo periferno tiču ovoga rada treba spomenuti često citiranog Hacqueta,⁴ zatim Patscha,⁴ Enciklopediju Jugoslavije,⁵ Drechsler-Bižićevu,⁶ Ličke kalendare (i u njima posebno članke prof. Gavazzija),⁷ Zbornike za narodni život i običaje Južnih Slavena,⁸ Begovića⁹ i Gušića.¹⁰

- Nikola Bonifačić Rožin, *Folklor iz okolice Gospića*, 1955, sign. 275, 39 str. (običaji).
- Nikola Banifačić Rožin, *Folklorna građa iz okolice Perušića i Otočca*, 1955, sign. 276, 50 str. (pjesme, običaji, priče).
- Nikola Bonifačić Rožin, *Folklorna građa iz okolice Brinja i Josipdola*, 1955, sign. 279, 41 str. (pjesme, priče, običaji i zagonetke).
- Nikola Bonifačić Rožin, *Folklorna građa iz Donjeg Lapca i okolice*, 1957, sign. 327, 62 str. (običaji, pjesme, priče).
- Maja Bošković-Stulli, *Folklorna građa okolice Lovinca u Lici*, 1955, sign. 180, 170 str. (pjesme, priče, predaje).
- Maja Bošković-Stulli, *Folklorna građa sa Zrmanje*, 1957, sign. 273, 187 str. (priče, predaje, pjesme, zagonetke).
- Olinko Delorko, *Folklorna građa iz Like*, 1955, sign. 183, 114 str. (pjesme, priče, predaje, običaji, zagonetke, praznovjerja).
- Olinko Delorko, *Narodne pjesme iz okolice Otočca (Lika)*, 1956, sign. 228, 39 str.
- Olinko Delorko, *Narodne pjesme Brinja i okolice (Lika)*, 1956, sign. 241, 64 str.
- Olinko Delorko, *Narodne pjesme iz Donjeg Lapca i okolice*, 1957, sign. 299, 92 str.
- Stjepan Stepanov, *Narodne popijevke kotara Gračac (Lika)*, 1955, sign. 194 N, 80 str. (muzički zapisi).
- Stjepan Stepanov, *Pjesme, priče, zagonetke i drugo kotara Gračac (Lika)*, 1955, sign. 307, 238 str.
- Stjepan Stepanov, *Narodne pripovijetke iz kotara Gospić, 1956* sign. 225 N, 308 str. (muzički zapisi).
- Stjepan Stepanov, *Folklorna građa kotara Gospić*, 1956, sign. 298, 88 str. (pjesme, priče, pitalice, zagonetke i igre).
- Stjepan Stepanov, *Narodne pjesme iz Like*, 1957, sign. 236 N, 1142 str. (muzički zapisi).
- Stjepan Stepanov, *Narodne pjesme i zagonetke iz Like*, 1957, sign. 330, 572 str.
- Stjepan Stepanov, *Narodne pjesme iz Gacke doline (Lika)*, 1958, sign. 239 N, 104 str. (muzički zapisi).
- Stjepan Stepanov, *Narodne pjesme, priče, zagonetke, brojalice i praznovjerja iz Gacke doline (Lika)*, 1958, sign. 333, 218 str.
3. B. Hacquet, *Abbildung und Beschreibung der südwest — und östlichen Wenden, Illyren und Slaven*, vierte Theil, Heft, Leipzig 1804, str. 174.
4. K. Patsch, *Japodi*, »Glasnik Zemaljskog muzeja za Bosnu i Hercegovinu«, 1896, str. 113—140. i 1898, str. 335—364.
5. »Enciklopedija Jugoslavije«, br. 4: *Japodi*, str. 464.
»Enciklopedija Jugoslavije«, br. 1: *Bindo*, str. 567.
6. Ružica Dreksler-Bižić, *Naselja i grobovi preistorijskih Japoda u Vrepcu*, »Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu«, Zagreb 1958.
Ružica Dreksler-Bižić, *Japodske fibule tipa Prozor*, »Arheološki radovi i rasprave« II, JAZU, Zagreb 1962.
7. Milovan Gavazzi, *Kaluđerovački lončari*, »Lički kalendar«, 1937, str. 26—42.
Milovan Gavazzi, *Šišano kumstvo u Lici*, »Lički kalendar«, 1945, str. 3—9.
8. »Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena«: Bogdan Krčmarić, *Smiļjan s okolinom u Lici*, br. 10—1; Ivan Krmpotić, *Vjero vanja*, br. 18—1; R. Grujić, *Plemenski rječnik ličko-krbavske županije*, br. 21—2; R. Grujić, *Topografski rječnik gospićkog kotara*, br. 22.
9. Nikola Begović, *Život i običaji Srba-graničara*, Zagreb 1887.
10. Branimir Gušić, *Dabri, antropogeografski prikaz*, Zagreb 1960.

Posljednji opis plesa u Lici, i to ličkog kola, dao je Vatroslav Krčelić u knjizi koja je za ovog rata izašla iz tiska, a koja daje opise nekih plesova što se izvode ili su se izvodili na teritoriji Hrvatske.

Od spominjanih autora B. Hacquet daje kratak opis plesa: »Ge-
tantz wird bei ihnen Hochzeiten wenig, und das blos kollo, wobei die
ganze Musik ein Dudelsack, Leyer oder Schalmey ist.« Pri tome pođ
prvim misli mišnjice, pod drugim vergl dok ostaje nejasno šta misli
pod trećim instrumentom, jer tipova sličnih šalmajima u Lici danas
nema pa čak ni u tragovima.

F. Arrigoni: *Otvorenje ceste preko Malog Halana na Velebitu*
4. X 1832 (s prikazom ličkog kola)

Foto: Ljerka Krtelj

Vlasnik slike: Muzej za
umjetnost i obrt, Zagreb.

Važne podatke o plesu u Lici iz prve polovice devetnaestog stoljeća nalazimo u članku V. Rastevčića (alias Ante Starčevića) što je 1845. izišao u »Danici Ilirskoj« pod nazivom *Nešto pirnih običajih u Lici*. Taj članak u cijelosti prenosi zbornik »Etnografska istraživanja i građa II« Hrvatskog narodnog etnografskog muzeja u Zagrebu 1940.¹² Evo važni-

11. Vatroslav Krčelić, *Hrvatski plesovi*. Uređuje Ivo Bjelovučić, Glazbena obrada Boris Popandopulo i Evgenije Vaulin, Zagreb 1944. (*Ličko kolo*, str. 33—34).
12. V. Rastevčić, *Nešto pirnih običajih u Lici*, »Etnografska istraživanja i građa«, II, Hrvatski narodni etnografski muzej u Zagrebu, 1940, str. 166—172.

jih odlomaka što se tiče plesa: »U ovo vrijeme (misli se svatovsko ozivanje, o. I. I.) moraju dva djevera oko nevjeste kolo plesati, dobiv svaki jedan rubac (svaki put« ... »Svekrva čeka svoju pomoć i štap u starosti (mислеći na nevjestu, o. I. I.) nestrpljivo držeć malo dijete u krilu kod velike vatre, koja gori nasred kuće, oko koje snaha uzamši čedo novoj majci iz krila triput projde naokolo« ... »Uhvate se došavši i domaći u kolo, igraju oko vatre a zatim na guvnu dok ne iznemognu, kako i kod mladina oca.« ... Kada mladence odvedu spavati »kolo se opet ponovi — u nj dojdju mlade i djevojke, ni stari se ne zabcrave za ravniega primaknuti. Čitavo se selo pobuni, tu se pjeva, svira, igra, poskakuju bake skrčene, da ih nije sram djevojaka od 16 godina. Ova je igra namijenjena: *da bude dobra repa i visoka konoplja rasla*« (kurziv I. I.).

Plesovi u ovom članku prikazani su Labanovom kinetografijom. S time u vezi dugujem posebnu zahvalnost prof. Pini Mlakar u iz Ljubljane, koji je pregledao kinetograme i Nedi Žlimen iz Zagreba, koja ih je crtala.

O zapisivanju u Lici

Za moje prve obilaske Like (1955. i 1956) bio je naročito važan relativno velik broj starijih kazivača dobra pamćenja, od kojih je dobar dio njih imao između 80 i 90 godina. Ni u jednom kraju Hrvatske u kojem sam ranije ili poslije toga istraživao nisam nailazio na tako bistro ljude, ljude koji su se znali jednostavno ali lijepo izražavati, redovno dobro pogađajući ispitivačeve želje kakve su se krile iza pojedinih pitanja. Oni bi često sami razvijali, raščlanjivali i dopunjavali pitanja na način kako bi to činio školovani etnolog, svjesni vrijednosti podataka koje bi kazivali.

Iako su industrijalizacija i elektrifikacija prokrčile sebi put i u Liku, ipak se način života i mišljenja ljudi nije suviše promijenio zahvaljujući djelomično tradicionalizmu Ličana a djelomično relativno malo mijenjanoj ekonomskoj strukturi ličkog sela. Individualna proizvodnja krumpira, kupusa i drugih poljoprivrednih dobara pomalo stavlja u drugi plan nekada veoma razvijeno transhumantno stočarstvo, ali je industrijalizacija u vrijeme prvih istraživanja bila tek u povoju (Lički Osik). Kao i nekad, muškarci podvelebitskih sela idu na rad u šume, a sezonski radovi u bogatijim krajevima Jugoslavije, i odlazak na rad u inozemstvu također se u to vrijeme nisu bili bitno izmijenili.

Treba naročito naglasiti atmosferu pri istraživanju u Lici. U ličkim sam kućama nailazio na stara otvorena ognjišta, ali i u onim moderniziranim zdanjima u koja sam zalazio, nailazio sam na poseban odnos prema tradiciji, na ljubav prema starinama, na preferiranje duhovnih dobara nad trkom za dinarom, koja je inače zahvatila gotovo sve naše krajeve. Pa ipak, eto čudne i gotovo nerazumljive suprotnosti. S jedne

strane poštovanje i ljubav prema seoskim kulturnim tradicijama, a s druge strane naglo nestajanje tih tradicija, plesa, nošnje, pjesme i svirke.

Osim o plesovima i običajima vezanim uz plesove ljudi su najradije pričali o praznovjericama, hajducima, predajama uopće, a posebno o čudnim riječima, jezičnim oblicima ili tekstovima pjesama koje su nekada upotrebljavali u kolu ili u drugim prilikama a čiji smisao danas više ne razumiju. Evo jedne takve pjesme koja se pjeva u kolu i za koju tvrde u dolini Gacke da je najstarija pjesma u tom dijelu Like.

Kazivač Jandra Dražić iz Oraovca

Foto: I. Ivančan, 1958.

Institut za narodnu umjetnost

Senegde nek se nede
ne bi smele karađor
đule file boj luksin boks.

Evo i nekoliko pripjevaka koji se također pjevaju u kolu.

Durule, durule, durule duc
prezdurdule duc
prezdurdule duc.

ili

Titum tatum tararajtum
tiri raj raj rajte rajte
bum, bum, bum.

ili

Sukti, rukti iften fes

ili

Grande, lange, cunge tange
riktaj, riktaj.

Ovoj mješavini vlaških, ciganskih, turskih i drugih izraza, koji se ponegdje i inače javljaju, bilo bi dobro posvetiti više pažnje.

Ličani su naročito ponosni na svoju fizičku snagu. Oni pričaju čuda o pojedinim junacima »koji su mogli na sebi nositi po deset ljudi«. Nije stoga čudo da je i njihov osnovni ples — ličko kolo — prožet elementima u kojima dolazi do izražaja izdržljivost.

Iako na graničnim područjima namjerniku nije uvijek lako odrediti granicu Like, Ličani točno znaju dokle ona dopire a gdje počinju Primorje, Dalmacija i drugi krajevi.

Nazivi plesova, njihovo značenje i starost plesova

U Lici sam zabilježio 36 kola i plesova različita postanka i rasprostranjenosti. Uz to sam zabilježio i mnoge varijante nekih od njih. Uz imena koja ću sada nabrojiti navodim u zgradama i broj zapisanih različitih varijanata i lokalitete gdje su pojedini plesovi zapisani.

Ančica (5) Brušani, Zrmanja, Lovinac, Jošani, Omčica, Grab
Bećarac (1) Dabar
Bimber (1) Lički Novi, Brušani, Trnovac, Debelo Brdo, Divoselo
Biračko kolo (1) Prljevo
Čardaš (1) Dabar
Crnogorsko kolo (u nekim selima povremeno poslije rata)
Dalmatinsko kolo (2) Prljevo, Pribudić,
Doktora (1) Glibodol
Drmeš (2) Krasno, Prljevo
Đikac (5) Brušani, Kuterevo, Široka Kula, Gračac, Ričice, Oraovac
Haj na lijevo (11) Lički Novi, Trnovac, Debelo Brdo, Brušani, Svica, Kompolje, Prozor, Sinac, Dabar, Gračac, Pribudić, Lovinac, Plaški, Grab

*Hopšajdiri (1) Plaški,
Hrvacki, hrvacko (1) Lički Novi
Izvir-voda izvivala (1) Plaški
Ja posijo lan (2) Bilaj, Pribudić
Kozara gotovo sva sela poslije rata
Krajc-polka (1) Glibodol*

Ličko kolo u Lovincu 1971.

Foto: Igor Michielli

- Krivo kolo* (14) Brušani, Trnovac, Debelo Brdo, Divoselo, Švica, Kompolje, Prozor, Sinac, Glavace, Široka Kula, Lički Osik, Perušić
- Kruške, jabuke, šljive* (1) Zrmanja
- Kukulješće* (8) Brušani, Švica, Kuterevo, Gračac, Prljevo, Pribudić, Zrmanja, Udbina
- Ličko kolo* (42) Lički Novi, Brušani, Debelo Brdo, Trnovac, Bilaj, Divoselo, Švica, Prozor, Čovići, Sinac, Glavace, Dabar, Glibodol, Drenov Klanac, Kuterevo, Krasno, Široka Kula, Lički Osik, Perušić, Ličko Lešće, Gračac, Prljevo, Pribudić, Zrmanja, Popina Velika, Ričice, Lovinac, Sveti Rok, Donji Lapac, Pod Stranu, Udbina, Brinje, Plaški, Grab
- Ljubikolo* (2) Dabar, Sinac
- Milica* (10) Brušani, Dabar, Široka Kula, Prljevo, Ričice, Zrmanja, Lovinac, Plaški
- Mišnjača* (1) Lički Novi
- Moravac* (1) Donji Lapac
- Napovrat* (2) Prozor, Sinac
- Oj, kompolsko kolo* (1) Kompolje
- Paraglajz* (1) Glibodol
- Pauna* (15) Švica, Kompolje, Prozor, Čovići, Sinac, Glavace, Dabar, Brlog, Kuterevo, Široka Kula, Perušić, Zrmanja, Lovinac, Ličko Lešće,
- Plazavac* (1) Perušić
- Polka* (5) Lički Novi, Brušani, Debelo Brdo, Švica, Brlog
- Seni-veni* (1) Pribudić
- Srbijanka* (1) Plaški
- Sremica* (2) Dabar, Lovinac
- Šimi-polka* (1) Glibodol
- Špic-polka* (1) Plaški
- Tanac* (3) Trnovac, Debelo Brdo, Bilaj
- Tanc-cura* (1) Široka Kula, Perušić
- Taraban* (2) Zrmanja, Sinac
- Tripudij* (1) Debelo Brdo
- Užičko kolo* (1) Plaški
- Vezanje lanca* (1) Krasno
- Zmije* (3) Brušani, Ličko Lešće, Švica
- Vujaljka* (3) Donji Lapac, Oraovac, Ričice
- Vranjanka* (1) Pribudić.

Ančica je kolo koje u nekim krajevima zovu i *đačko kolo*. Najviše je rašireno upravo u Lici, s početnim stihom: »Čuvaj se, Ančice, karlovačkih đaka«. Smatrajući ovo kolo produktom gradske sredine, zapsivači narodnih plesova nisu mu posvećivali pažnju. Među mnogobrojnim notnim zapisima raznih kola u zbirkama Instituta za narodnu umjetnost uspjeli smo pronaći samo jedan primjer ovoga kola, i to u

zбирци F. Vilhara¹³ s ovim početnim stihom: »Čuvajte se, djevojke, mitrovačkih đaka«.

Bećarac je zapisan samo u Dabru i očito je da se radi o plesu prilagođenom melodiji slavonske pjesme *bećarac*, što je u Liku došla vjerojatno zajedno sa sezonskim radnicima koji su nekada u velikom broju išli u Slavoniju na rad.

Bimber pod nazivom *bimberanje* opisao sam u knjizi o bilogorskim plesovima,¹⁴ a pod nazivom *Dilber nam je u kolu* u knjizi o podravskim plesovima.¹⁵

Biračko kolo u Lici se raširilo naročito nakon drugog svjetskog rata. O njemu sam pisao u radnji o partizanskim plesovima u Hrvatskoj.¹⁶ Posebnu pažnju biračkom kolu posvećuje J. Dopuđa u radnji o narodnim plesovima Kupreškog polja.¹⁷ Ona navodi da se biračko kolo izvodi u ovim lokalitetima Bosne i Hercegovine: Sarajevo, Tošići, Ljubovčići, Umoljani (srez Sarajevo), Guča Gora (srez Travnik), Gornji Vakuf, Jajce, Janj, Pljeva, Sipovo, Brđani, Pongarje, Dnoluke, Krezluk (srez Jajce), Prozor, Ščit, Kopčići (srez Prozor), Sarajlije (srez Duvno), Bugojno, Donje Selo (srez Konjic), Čapljina, Hrasno (srez Čapljina), Kostajnica (srez Doboј), Bosanska Gradiška, Bosanska Dubica, Bosanski Novi, Bosanska Krupa. Dopuđa u svom napisu navodi i literaturu u kojoj se spominje biračko kolo. Lj. Kuba je zapisao melodiju ovog kola u Zenici, Doboju, Trnovu i Mostaru (»Glasnik Zem. muz. BiH«, Sarajevo 1906, str. 357. i 364), I. Holub u Popovu Polju (»Glasnik Etnografskog muzeja«, Beograd 1927. — *Nešto o selima, prelima i narodnim igrama*, str. 41. — *Igra u kolu*), T. Bratić — St. Delić u gornjoj Hercegovini (»Glasnik zem. muz. BiH«, Sarajevo 1905, str. 132—133. i *Igre u kolu*), Andrija Kulier spominje biračko kolo u svatovskim kolima i daje mu tekst iz Kotor-Varoši (»Glasnik Zem. muz. BiH, Sarajevo 1901. — *Ženidbeni običaji težaka katoličke okolice kotorvaroške*, str. 608). N. Buconjić opisuje ovo kolo i neka druga kao plesove Hrvata u Bosni i Hercegovini (*Život i običaji Hrvata katoličke vjeroispovijesti u BiH*, Sarajevo 1908, str. 28). U spomenutom radu J. Dopuđa daje i opis biračkog kola pod nazivom *biranje* na str. 187. Ista autorica opisuje na tri mjesta kolo *biranje*, odnosno *biračko kolo* u svojoj radnji o plesovima Jajca i okoline!¹⁸ Po tim čestim nalazima na teritoriju Bosne i Hercegovine moglo bi se pretpostaviti da je biračko kolo došlo u Liku s tih strana.

13. Franjo S. Vilhar, *Narodne pripovijetke*, notna zbirka INU, br. 83, sv. III, broj pjesme 103.

14. Ivan Ivančan i Zvonimir Lovrenčević, *Narodni plesovi Hrvatske*, 3, Prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb 1969, str. 128—131.

15. Ivan Ivančan, *Narodni plesovi Hrvatske*, 2, Savez muzičkih društava Hrvatske, Zagreb 1963, str. 57—60.

16. Ivan Ivančan, *Partizanski ples u Hrvatskoj*, »Zbornik radova SANU«, LXVIII, Etnografski institut, knj. 3, Beograd 1961, str. 283—284.

17. Jelena Dopuđa, *Narodne igre Kupreškog polja*, »Bilten Instituta za proučavanje folklora u Sarajevu«, br. 2, Sarajevo 1953, str. 168. i dalje.

18. Jelena Dopuđa, *Narodne igre s područja Jajca*, »Bilten Instituta za proučavanje folklora«, br. 3, Sarajevo 1955, str. 12, 30—31. i 33.

Čardaš je očito mađarskog podrijetla i u Mađarskoj postoji bogata literatura o tom plesu. Kod nas je naročito popularan u pograničnim krajevima prema Mađarskoj. Lj. i D. Janković opisuju ga kao slovački ples u Vojvodini pod nazivom *brzi čardaš*.¹⁹ Čardaš sam također opisao među plesovima Hrvata i Mađara u Podravini.²⁰

Sam naziv plesa *dalmatinsko kolo* govori o njegovu podrijetlu, kao i mjesta njegova zapisivanja, koja leže na samoj ličko-dalmatinskoj granici.

Drmeš je najtipičniji ples sjeverozapadne Hrvatske i tipičan predstavnik plesanja u tzv. panonskoj plesnoj zoni.²¹ U Liku je stoga gotovo sigurno došao iz sjevernog susjedstva a možda i posredno preko Banije i Pounja, gdje je također veoma popularan. Sam naziv govori da se kod toga plesa treba što jače tresti — drmati. Mnogobrojne seoske grupe izvodile su ga na raznim prijeratnim i poratnim smotrama. B. Širola²² zapisao je da su drmeš izvodile na smotrama prije rata grupe iz Kupinečkog Kraljevca, Posavskih Brega, Jezera (Posavina), Belaj-Poljica (Kordun), Lazine (kraj Karlovca), Zbjegovače (Moslavina), te iz Okešince i Vezišća (kraj Čazme). Drmeš se inače plesao u Podravini,²³ Hrvatskom zagorju, Pokuplju, Prigorju, Moslavini, Posavini i Slavoniji. To je jedan od najpopularnijih hrvatskih plesova a imaju ga na svom repertoaru gotovo sve amaterske folklorne grupe iz Hrvatske, pa i izvan nje, i svi naši profesionalni folklorni ansambli.

Đikac je tipično ličko kolo, a u nekim krajevima Like i drugi naziv za *ličko kolo*. Naziv dolazi od »điknuti«, skočiti, što odgovara stilu i tehnici plesanja ovog kola. U uvodu đikca pjevaju se razne pjesme. Jednu je takvu zapisao i V. Žganec²⁴ s prvim stihom: »Okreni se, okreni se, lane moje«.

Haj na lijevo vrlo je rašireno kolo u Lici. Inače je dobro poznato i u Slavoniji.²⁵ U Slavoniji ga je zapisala i M. Ilakovac.²⁶

Hopšajdiri je zapisan u Plaškom. Inače je ovo kolo bilo vrlo popularno kao partizanski ples.²⁷

Hrvacki, hrvacko drugi je naziv za ples *tanac* ili *hrvatski tanac*, kako se negdje zove. *Hrvatski tanac* spominje još F. Kuhač i daje nekoliko

19. Ljubica i Danica Janković, *Narodne igre*, V knjiga, Prosveta, Beograd 1949, str. 227.

20. Ivančan, o. c., str. 126—134, vidi bilješku 15.

21. Ivančan, o. c., str. 24, vidi bilješku 1.

22. Božidar Širola, *Smotre hrvatske seljačke kulture s osobitim obzirom na njihovo značenje za napredak hrvatske muzikologije*, ZbNŽO, br. 32/II, Zagreb 1940.

23. Ivančan, o. c., str. 89—95, vidi bilješku 15.

24. Vinko Žganec, *Pjesme iz Korduna i Like*, notna zbirka INU, br. 105, pjesma br. 2.

25. Ivan Ivančan, *Narodni plesovi Hrvatske*, 1, Savez muzičkih društava Hrvatske, Zagreb 1956, str. 58. i dalje.

26. Marija Ilakovac, *Narodne pjesme iz Beravaca i Đakova*, zbirka INU, br. 177, str. 6.

27. Ivančan, o. c., str. 284, vidi bilješku 16.

muzičkih zapisa tog plesa.²⁸ U svojoj trećoj knjizi o južnoslavenskim pučkim popijevkama osim notnih zapisa iz Velikog Borištofa, Samobora i Primorja daje za tanac iz Samobora i ovaj komentar:²⁹ »Tanac ovaj, pleše se mal ne kao mađarski csardas, te se zato ne može ni znati, kojemu narodu po pravu pripada. U Hrvata kajkavaca glavni je to ples, pa ima tu krajeva, gdje se za kolo već skoro i ne zna. Tanac tanca se doduše i u Hrv. primorju i u Slavoniji, ali uza nj i kolo i drugi plesovi.« Za tanac iz Hrvatskog primorja Kuhač kaže: »Prvi lik što ga tancajuće izvode sastoji se u tom, da se tancarica jedamput okrene oko prsta tancara, koga on vis glave drži. Zatim hvata tancar tancaricu a ona njega oko pasa, držeći se napeto i tako zategnuto, da se noge obiju skoro dodiruju, dočim su glave jedna od druge prilično daleko, te se okreću umjerenim gibanjem šest do deset puta. Tada se puste, a svaki tanca napose. . . . Ova se tri lika ponavljaju po volji tancajućih.« Sestre Janković objavljuju u svojoj sedmoj knjizi *tanac po starinsku* iz Paga,³⁰ J. Vuković, piše veću studiju o podrijetlu i nazivu plesa *tonci*,³¹ a ja u opisu čardaša u knjizi o podravskim plesovima³² upozoravam da su tri njegove osnovne figure veoma nalik na određene figure (veoma važne) krčkog tanca, te da je krčki ples po svojoj plesnoj konstrukciji, bliži mađarskom čardašu nego podravski čardaš. Inače *hrvatski tanac* nalazimo u Istri,³³ Novom Vinodolskom³⁴ i Kastavštini.³⁵ U Lici još nosi nazive *mišnjača*, *tanac* i *uz diple igrati*. Izveo ga je 1939. na smotri u Zagrebu Ogranak Seljačke sloge iz Ličkog Novog i Oštre.

Izvir-voda izvivala, jest šetano kolo, a naročito je popularno u Slavoniji, Posavini i Baniji. Opis ovog plesa iz Bilogore donosim u knjizi o bilogorskim plesovima.³⁶ Zapisa teksta ima podosta u arhivu Instituta za narodnu umjetnost u Zagrebu.³⁷ 1939. na smotri u Zagrebu kolo je otplesao Ogranak Seljačke sloge iz Izimlja (kod Karlovca) i Čazme (Bosanska krajina). Fr. Š. Kuhač donosi u svojoj drugoj knjizi muzičke zapise ovog kola iz Srijema, Hrvatske, Bosne i Slavonije.³⁸

28. Fr. Š. Kuhač, *Južnoslovenske pučke popijevke*, šesta knjiga, pjesme br. 2067 i 2086 (Iz Bednje i Križevca), RKP INU, br. 5, notna zbirka.
29. Fr. Š. Kuhač, *Južno-slovenske narodne popievke*, troća knjiga, Zagreb 1890, str. 347—348.
30. Ljubica i Danica Janković, *Narodne igre*, VII knjiga, Prosveta, Beograd 1952, str. 195.
31. Jovan Vuković, *Igra »Tonci«, njeno poreklo i naziv*, »Bilten Instituta za proučavanje folklor«, br. 2, Sarajevo 1953, str. 367—370.
32. Ivančan, o. c., str. 127, vidi bilješku 15.
33. Ivan Ivančan, *Istarski narodni plesovi*, Institut za narodnu umjetnost u Zagrebu, 1963, str. 211.
34. Ivan Ivančan, *Narodni plesovi s otoka Krka i Novog Vinodola*, plesna zbirka INU, br. 19/II, 1955, str. 16.
35. Ivo Jardas, *Kastavština*, ZbNŽO, br. 39, JAZU, Zagreb 1957, str. 365—366.
36. Ivančan, o. c., str. 78, vidi bilješku 14.
37. Vidi zbirke iz Banije i Pounja Olinka Delorka i drugih suradnika INU, zatim: Olinko Delorko, *Zlatna jabuka*, Zora, Mala biblioteka 186, Zagreb 1956, str. 94.
38. Fr. Š. Kuhač, *Južno-slovenske narodne popievke*, druga knjiga, Zagreb 1879, str. 222, 223. i 233.

Ja posijo lan kolo je koje se može naći na raznim našim stranama, a prvotna mu je magijska namjena bila da utječe na bolji urod lana. Muzički zapis ovog plesa daje već Kuhač,³⁹ sestre Janković donose opis tog plesa iz Srbije.⁴⁰ U Institutu za narodnu umjetnost nalaze se četiri muzička zapisa tog kola, i to iz Dugog Sela,⁴¹ Mrzovića, Ljubunčića i Dubrovčaka Desnog.⁴² Na predratnim smotrama izveli su to kolo ogranci Seljačke sloge iz Šarampova Donjeg (kraj Čazme *Sejali smo lenek*), iz Bijenika i Šestina (*Sijala sam lenek*), Mrzovića (Slavonija — *Ja posija lan*), Ljubunčića (kraj Livna — *Ja uzora lan*), Preloga (Međimurje — *Sejaj, baba, leneka*), iz Okešince i Vežišća (kraj Čazme — *Ja posijam lenek*).

Krivo kolo, nakrivac, na krivendar i slične nazive nosi kolo koje je nekada u Lici bilo veoma omiljeno. J. Dopuđa ga nalazi pod nazivom *kolo naopako* na Kupreškom polju.⁴³ U prilogu o plesovima Kupreškog polja ona se posebno osvrće na *kolo naopako* i dovodi ga u vezu s nekadašnjim pogrebnim i žalostivnim kolima koja su se vodila na obrnutu stranu, s namjerom da se zavara duh pokojnika. Likove iz *krivog kola* nalazimo i na bogumilskim stećcima.

Kruške, jabuke, šljive ples je donesen iz sjevernih ravničarskih krajeva. Pod nazivom *zaplet* prikazuju ga sestre Janković s napomenom »igra se u većini jugoslavenskih krajeva«⁴⁴ te M. Ilijin i O. Mladenović u radu o plesovima okolice Beograda.⁴⁵

Kukulješće je također došlo iz sjevernih ravnica. Naziv je rumunjskog (vlaškog) podrijetla, o čemu je napisao poseban osvrt P. Tekavčić.⁴⁶ Kuhač bilježi melodije plesa *kokonješće* (Srbija) i *kokonica*.⁴⁷ Sestre Janković pod napomenom »igra se u većini jugoslavenskih krajeva«⁴⁸ opisuju taj ples u svojoj prvoj knjizi. J. Dopuđa ga nalazi u Kupreškom polju pod nazivom *kukunješće*.⁴⁹ M. Ilijin i O. Mladenović zapišu ga u okolici Beograda kao *kokonješće* i *kukunješće*.⁵⁰

39. Fr. Š. Kuhač, *Južno-slovenske narodne popievke*, peti knjiga, Zagreb 1941, str. 214.

40. Ljubica i Danica Janković, *Narodne igre*, VIII knjiga, Prosveta, Beograd 1964, str. 218.

41. Josip Pokaz, *Narodne popijevke iz kotara Dugo Selo*, notna zbirka INU, br. 49, pjesma br. 31.

42. Nikola Hercigonja, *Smotra hrvatske seljačke kulture*, god. 1938, notna zbirka INU, br. 97/N, pjesme br. VII—24/2 — Mrzović (Đakovo), br. X—36/2 — Ljubušić (Livno) i br. 109 — Dubrovčak Desni (Posavina).

43. Dopuđa, *o. c.*, str. 163—168, vidi bilješku 17.

44. Ljubica i Danica Janković, *Narodne igre*, I knjiga, Beograd 1934, str. 86.

45. Milica Ilijin i Olivera Mladenović, *Narodne igre u okolini Beograda*, »Zbornik radova SANU«, LXXV, Etnografski institut, knj. 4, str. 196.

46. Pavao Tekavčić, *O riječi kukunješće*, »Jezik — časopis za kulturu hrvatsko-srpskog književnog jezika«, Izdanje Hrvatskog filološkog društva Zagreb, lipanj 1969, br. 5, str. 148—151.

47. Kuhač, *o. c.*, str. 398. i 399, vidi bilješku 29.

48. Janković, *o. c.*, str. 64, vidi bilješku 44.

49. Dopuđa, *o. c.*, str. 175, vidi bilješku 17.

50. Ilijin i Mladenović, *o. c.*, str. 169, vidi bilješku 45.

Ličko kolo glavni je ples Ličana, a svoj naziv nosi zbog specifičnosti kojima se razlikuje od ostalih kola. 1939. na smotri u Zagrebu izveo ga je Ogranak Seljačke sloge iz Ličkog Novog.

Ljubikolo nosi naziv po tome što se partneri u ovom biračkom kolu pri izboru poljube u plesu.

Milica nosi naziv po pjesmi koja govori o ljepotama djevojke Milice. U podosta zbirki pohranjenih u Institutu za narodnu umjetnost nalaze se bilo stihovi, bilo tekst pjesme tog kola. S. Mileusnić je nalazi u Slavoniji,⁵¹ O. Delorko u Baniji.⁵² Postoje zapisi koji sadrže i tekst i notni zapis: V. Stahuljaka iz Komarnice pod nazivom *Milica je lipo dite*,⁵³ Z. Lovrenčevića iz okolice Bjelovara,⁵⁴ L. Lukića iz okolice Slavenskog Broda⁵⁵ i J. Andrića iz Vojvodine.⁵⁶

Mišnjača je drugi naziv za ples *hrvatski* ili *tanac*, a dobio je ime po tome što se izvodio uz »mih« (mjeh, mješnice). U Ličkom Novom, gdje jedino nosi taj naziv, smatraju da naziv dolazi od toga što se pri plesanju miješa nogama.

Napovrat ima naziv po tome što kolo kreće najprije na jednu stranu a zatim se vraća na drugu. Sličnih kola ima u Slavoniji (*povračanac*) u Bosni (*povratke*). Zanimljivo je da se ona nalaze na graničnom prostoru dviju tendencija, tj. jedne da se kolo vodi u smjeru hoda kazaljke na satu i druge u suprotnom smjeru.⁵⁷

Oj, kompoljsko kolo čini se da je dobilo naziv prema stihovima

— Oj, Kompoljsko kolo, ko te ne bi volo,
okrećeš se lako, evo viš ovako,

što je zapravo na taj lokalitet primijenjena pjesma i melodija *banaćanskog kola*.

Paraglazj je i u Baniji i u Posavini kao i ovdje u Lici zapravo primijenjen naziv plesa *palaisglais*, što se plesao neposredno prije drugog svjetskog rata. Naziv je ili pogrešno shvaćen ili prilagođen bolje razumljivom terminu. Jednako kao što su se i plesni koraci tog plesa prilagodili stilu plesanja kola u tim krajevima.

Pauna je stari svatovski ples. Opisao sam ga pod nazivom *Paun pase, trava raste* u knjizi o podravskim plesovima.⁵⁸ Fr. Kuhač ga bilježi na više mjesta. Tako u svojoj trećoj knjizi donosi četiri primjera, i to

51. Simo D. Mileusnić, *Slavonske narodne pjesme 1896—1900*, Rkp. ONŽO, sign. M. H. 27 i 12.

52. Olinko Delorko, *Narodne pjesme iz okolice Dvora na Uni 1959 god.*, rukopisna zbirka INU, br. 324, pjesma br. 59.

53. Vladimir Stahuljak, *Narodne popijevke iz Komarnice*, notna zbirka INU, br. 188, pjesma br. 91 i 95.

54. Zvonimir Lovrenčević, *Narodne pjesme iz okolice Bjelovara*, notna zbirka INU, br. 46, pjesma br. 61.

55. Luka Lukić, *Narodne popijevke iz okolice Sl. Broda*, notna zbirka INU, br. 124, sv. III, pjesma br. 404.

56. Josip Andrić, *Pjesme bačkih Šokaca i Bunjevaca*, notna zbirka INU, br. 203, sv. II, pjesma br. 259.

57. Ivančan, o. c., str. 23, vidi bilješku 1.

58. Ivančan, o. c., str. 111, vidi bilješku 15.

iz Hercegovine, Risna, Travnika i Karlovca.⁵⁹ U petoj knjizi Kuhač donosi još primjere iz Hercegovine i Petrovaradina.⁶⁰ Sestre Janković donose opise plesova iz Širokog Brijega u Hercegovini i Vrlike.⁶¹ Mnogo zapisa kola *paun* dala je J. Dopuđa. Ona spominje ovo kolo u mjestima: Sarajevo, Mostar, Tuzla, Jajce, Tošići, Stari Ostrožac, Bradina, Duvno, Sarajlije, Stipanjići, Livno, Ljubunčići, Guča Gora, Duljci, Babići, Grbavica, Pecka, Nadinići, Podosje i Ljubovo.⁶² Osim toga, Dopuđa daje i kompletne opise kola *paun* u Kupreškom polju,⁶³ okolini Jajca⁶⁴ i iz Bradine.⁶⁵ J. Dopuđa daje i popis literature te navodi ove primjere: *Paun i kolo* — Srbija i Bosna (Vuk Karadžić, *Srpske narodne pjesme*, knj. 1, str. 191)

Paun — gornja Hercegovina, Gacko i Bileće (»Glasnik Zem. muz. BiH«, Sarajevo 1905. — T. Bratić i ST. Delić, *Narodne igre sa sijela i zbora u g. Hercegovini*, str. 143—145)

Paun leti — Boka kotorska (Vuk Vrčević, *Srp. nar. igre*, 1889, 1868. g. str. 32—33)

Paun pase — Trnovo (Lj. Kuba, »Glasnik Zem. muz. BiH«, Sarajevo 1907, str. 412)

Pauna — Cuce, Crna Gora (Marko Perović opisjući *Narodno glumovanje od Laze Kostića*)

Paun pase — Pirot, Srbija (Vladimir Đorđević, *Srpske nar. melodije*, sv. V, str. 12)

Paun — Imotski (ZNŽO, Zagreb 1899. — Lj. Kuba, *Kolo*, str. 167—172)

Pauna — Srbija (»Srp. etn. zbornik«, I, Beograd 1894. — M. D. Miličević, *Život Srba seljaka*, str. 256—257).«

Plazavac. Ime mu dolazi po tome što se za vrijeme kola puže (struže) nogama po podu. Umnogome podsjeća na figuru ličkog kola — poželjavanje.

Polka je varijanta poznatog srednjoevropskog društvenog plesa iz prijelaza posljednjih dvaju stoljeća, s time da u Lici ima posebne stilске odlike.

Seni-veni, kolo zapisano na ličko-dalmatinskoj granici, ima naziv koji se ne može objasniti.

Srbijanka je očito nanos iz Srbije. Sestre Janković opisuju taj ples u svojoj prvoj knjizi,⁶⁶ a M. Ilijin i O. Mladenović spominju ga u svom radu o plesovima beogradske okolice.⁶⁷

59. Kuhač, *o. c.*, str. 198, 199. i 200, vidi bilješku 29.

60. Kuhač, *o. c.*, str. 231. i 232, vidi bilješku 39.

61. Lj. i D. Janković, *o. c.*, str. 147. i 184, vidi bilješku 30.

62. Dopuđa, *o. c.*, str. 171, vidi bilješku 17.

63. *Ibid.*, str. 188.

64. Dopuđa, *o. c.*, str. 29, vidi bilješku 18.

65. Jelena Dopuđa, *Narodne igre iz Bradine*, »Bilten Instituta za proučavanje folklor«, br. 3, Sarajevo 1955, str. 74.

66. Lj. i D. Janković, *o. c.*, str. 43, vidi bilješku 44.

67. Ilijin i Mladenović, *o. c.*, str. 196, vidi bilješku 45.

Sremicu nalazi J. Dopuđa u Kupreškom polju, ali napominje da je prenesena iz Slavonije i drugih krajeva.⁶⁸ Ime očito dolazi od stanovnika Srijema.

Špic-polka je inače objavljena u mojemu radu o istarskim plesovima.⁶⁹ Naziv joj dolazi od Spitzbaumpolka, što je uobičajen naziv u onim evropskim predjelima koji pripadaju alpskom etnografskom području.⁷⁰

Za *tanac* vrijede sve one napomene što smo ih dali uz *hrvatski tanac*. Na smotri u Zagrebu 1938. izveo ga je Ogranak Seljačke sloge iz Gajića (Baranja).

Tanc-cura. Naziv tog plesa vjerojatno dolazi otuda što ga plešu isključivo djevojke, mada podatke nije bilo moguće dovoljno provjeriti. *Tripud nalevo* je varijanta plesa *Hajd na levo*, samo što se pokreti prvog dijela plesa odvijaju pretežno u smjeru hoda kazaljke na satu.

Naziv plesa *užičko kolo* jasno navješćuje odakle je ples došao.

Vežanje lanca, rep, vujaljka živo podsjećaju na plesove »*voda-torba* i *Po kukiko lešnječec*, objavljene i komentirane u radu o bilogorskim plesovima,⁷¹ te na podravske plesove *stezanec* ili *plesti gunja*.⁷² Radi se vjerojatno o starim skakanim ili, bolje rečeno, trčanim kolima s jednostavnim elementima, u kojima se poskakivalo s noge na nogu i plesalo kroz ulice i oko sela. Po svojim arhaičnim plesnim koracima donekle podsjećaju na ophodno plesanje kurenta, odnosno zvončara.

Zmije. Sam naziv govori da se kolo vijuga poput zmije.

Vranjanka je očito došla iz Srbije, gdje je jako popularna. Ime joj dolazi od grada Vranja. Isto tako i *moravac*, čije ime dolazi od Morave.

Od spomenutih plesova čini se da se radi o veoma staroj tradiciji kod *Izvir-voda izviral, krivog kola, ličkog kola, vežanja lanca, zmije* i *vujalke*. Među ona kola koja su sigurno starija od jednog stoljeća mogli bismo ubrojiti *bimber, dalmatinsko kolo, drmeš, hrvacki, Ja posijo lan, mišnjaču, pauna, plazavac* i *tanac*. Sva ostala kola javila su se bilo između dva rata, bilo prije nepunih četvrt stoljeća. U ova posljednja možemo uvrstiti *hopšajdiri, biračko kolo, ljubikolo, Sremicu* i *tanc-curu*.

Kada se pleše?

Ličani nisu bili osobito pasionirani plesači. Zbog toga nije ni čudo što su se narodni plesovi u Lici gotovo potpuno izgubili. Samo se u rijetkim prilikama i na rijetkim mjestima desi da i danas zaplešu svoje staro kolo. Još prije drugog svjetskog rata plesalo se dosta i u raznim prilikama.

68. Dopuđa, o. c., str. 175, vidi bilješku 17.

69. Ivančan, o. c., str. 267, vidi bilješku 33.

70. Richard Wolfram, *Die Volkstänze in Österreich und verwandte Tänze in Europa*, Otto Müller Verlag, Salzburg, str. 165.

71. Ivančan — Lovrenčević, o. c., str. 69, vidi bilješku 14.

72. Ivančan, o. c., str. 18, vidi bilješku 15.

Plesalo se ponajviše nedjeljom i praznikom, i to poslije podne. Uoči Nove godine zaigralo bi se kolo — »na zafalnost Stari godini« — da se Stara godina isprati a Nova dočeka. Dešavalo se i to da se Stara godina ne bi ispraćala ako je bila loša, nerodna. Plesalo se, a i danas se koji put zapleše, na prelima (čejane, bjelačine kukuruza) i u svatovima. Kad je djevojka isprošena uhvati se u kolo i do stotinu ljudi. Naročito su nekada bila značajna božićna kola. Ona su se izvodila i po najžešćoj zimi bez obzira na to koliko je snijeg bio visok. Uoči Božića, prije ponoćke, znalo bi se uhvatiti i po dvanaest kola. Ponekad su se znala uhvatiti naročito velika kola na crkvene praznike — na crkvenim sajmovima, godovima, zborovima, svetkovinama. Tada bi dolazili ljudi iz bližih i daljih sela da se provedu i zaigraju kolo. Povremeno bi se sastajali momci i djevojke pri čupanju ili nabijanju konoplje pa bi poslije rada pjevali i plesali. Slično se dešavalo i nakon završenih žetvenih radova. Posebno je znao biti temperamentan ples na dane kad se »gazio kupus«, tj. kad se spremao u kace.

Kolo pred crkvom u Ličkom Novom

Foto: I. Jelača, 1968.

Inače, kolo bi počinjalo za Božić i redovno se izvodilo svakog svetka, a negdje i nedjeljama, sve do poklada. To je bila glavna plesna sezona. Posebno su bila popularna kola na božićno Stjepanje i Ivanje, a u nekim bi se selima plesalo kolo svako več u periodu između Božića i Nove godine. U nekim su krajevima Like bila važna i uskrsna kola, koja su se izvodila na dva dana Uskrsa i prvu iduću nedjelju. I dok se na obične dane u kolo hvataju najčešće mlađi, na Uskrs, a pogotovo na

Božić, u kolo ulaze i stariji ljudi. Tada je dopušteno plesati i djeci, naročito djevojčicama, a kolo traje i do poslije pola noći. Od ostalih praznika i zborova koji su bili uobičajeni valja spomenuti Veliku Gospu, Petrovo, Duhove, a kod Srba Svetog Savu i Cvjetnu nedjelju. Naročito je bio velik zbor na Sv. Antu u Ličkom Novom.

U pokladnoj noći igralo se kolo do jutra jer se trebalo isplesati prije nastupajuće korizme.

Kolo se znalo nekada uhvatiti i na sajmovima, bez obzira na to da li je bio crkveni praznik ili ne. U životu Ličana sajmovi su uopće imali značajniju ulogu nego što sam to mogao primijetiti u drugim našim krajevima. Osobito su bila poznata kola ponedjeljkom u Udbini »od Lozarija do Vodenog ponedjeljka«. Ovamo su dolazili iz svih sela iz okoline, čak iz Bunića, Debelog Brda i Šalamunića.

Rijetka su bila kola koja su se igrala prije podne. Izuzetno bi se to negdje dešavalo prije ili poslije jutarnje mise na Božić ili Uskrs, ali dosta često u cik zore, prije svanuća.

U mraku se plesalo jedino na prelima, ali i vani na mjesecini, naročito nakon nabijanja konoplje ili poslije prela. U brinjskom kraju plesalo se uoči Ivanja oko ivanjskih kresova. Počelo bi čim se smrači, a završilo oko pola noći.

Kolo pred crkvom u Ličkom Novom

Foto: I. Jelača, 1968.

Da bi se vidjelo kako su daleko išli ljudi na crkvene godove, neka nam posluži ovaj citat iz Ličkog Novog. »Kod nas je zbor kad je Sveti Ante. Onda dolaze k nama svi iz Podlapače, iz okoline. To je bio naj-

stariji zbor u Lici jer je nova crkva izgrađena 1690. Kad mi idemo u druga sela, onda je to u Brušane na Svetog Roka. U Trnovac dojde Pri-nošenje i Sveti Nikola na jesen. U Smiljan se ide na Gospu od karmila, u Ribnik na Petrovo, Lički Osik na Josipovo. I onda Bilaj, on ima Sveti Jakov tamo. I unda isto ta sva sela. Oni dolaze u Novi a Novljani tamo.«

Gdje se pleše?

Kolo se plesalo pretežno na otvorenom, i to dosta često ispred crkve ili u crkvenom »cimiteru«, često bez obzira na nevrijeme i snijeg. Ple-sači bi začas utabanali snijeg. »Bilo je to ko torina.« Muškarci bi uta-banali, a poslije bi se hvatale i ženske.

U nekim selima kolo se igralo na gumnima. Bilo je čak i takvih slučajeva da se točno znalo na kojem će gumnu igrati koji zaselak, a na kojem će se svi zajedno naći na određeni praznik, recimo na Mali božić. Tradicija je bila tako čvrsta da se ni u kojem slučaju nisu mogle vršiti neke izmjene.

Plesni prostor kraj katoličke crkve u Brinju

Foto: I. Ivančan, 1968.

Institut za narodnu umjetnost

Neki put su mjesta na kojima se plesalo bila određena brdašca koja su dominirala okolicom. Ti su brežuljci bili obično na osamljenom istaknutom mjestu, malo vidljivijem, tako da sva okolica vidi čim dođe dvoje, troje, da se vidi kad se mladež okuplja. To znači da treba ići kolu.

Takvo je Pečanovo Brdo u selu Vera kraj Plaškog ili Čatrnja kod Pešuta. U okolici Gospića, kod Debelog Brda, takvo je brdašće Kolakovica, na kojem se o Božiću i po najvećem snijegu izvodi kolo. Kolakovica dominira čitavim krajem i kolo se na njemu može vidjeti sa svih strana. Navečer bi ljudi iz Debelog Brda, a momci i iz svih okolnih sela dolazili na brdašće s bakljama. Osvijetljeno kolo moglo se vidjeti iz veoma velikih udaljenosti. Ponegdje se igralo na proplancima među bukvama, lipama ili kestenovima. Takva su mjesta znala nositi naziv *igrište* ili *kolarište* ili *kolište*. U Brinju se pleše na Gradini — kod starog grada, tvrđave, i na mostu preko riječice Gate.

Na sajmu se znalo zametnuti kolo ili na samom sajmenom prostoru ili na nekoj obližnjoj ledini, polju, tratini, njivama.

Veoma su brojni lokaliteti na kojima se igralo pri izvoru, kod potoka, na barini, oko »šterne« ili kakve druge vode. O toj će pojavi kasnije biti više riječi.

Kolo se znalo igrati i na cesti, na križanju putova (raskrsnici, raskršću) ili pred čijom kućom. No to su bili rjeđi slučajevi. Pred kućom bi kolo obično zaigrali svatovi. Kolo bi se znalo voditi i oko kuće, a ponegdje i oko crkve, ako je bilo mjesta.

U Pazarištu, na Staru godinu kad su »zakapali« godinu, i na Fašnik, kad su »zakapali« kolo, plesali su gore-dolje, kroz cijelo selo, pa preko mosta sve do drugog zaseoka, a ponekad i kroz treći, a onda su se vraćali natrag. Usred sela je brdo, na njemu crkva, pa se kolo igralo prvo oko nje, a zatim je išlo kroz zaseoke Novoselija, Kačići i Lug.

Veoma rijetko se dešavalo da bi načinili poseban drveni podij za ples, ali bilo je i toga.

Zimi na prelima (ćumušanjima, muljanjima, perjanama) ili o piru igralo bi se u kućama ličko kolo, ali vrlo rijetko, jer za nj ne bi bilo dovoljno mjesta. Međutim, ako bi se mladež raspoložila, izašla bi pred kuću i tamo odigrala kolo, pa se opet vratila u kuću. U današnje doba priređuju se zabave u domovima kulture ili vatrogasnim domovima, a u prvo vrijeme nakon rata prosvjetni bi radnici dopuštali da se zabave održavaju i po školama.

Ples u vezi s narodnim običajima

Uz neke običaje, naročito svatovske, usko je vezan i ples. »Kolenbači« što bi za Božić obilazili kuće i sela sastojali su se od desetak momaka i djevojaka, koji su pjevali želeći domaćinima dobro zdravlje i urod. Oni bi pojedinačno zaplesali i polku, udarajući pri tome što jače nogama da bi ljetina bila što bolja. Naročito je važna zadnja polka što je svi učesnici izvedu na raskršću putova nakon obilaska sela. Ako ona prođe kako treba, bez spoticanja, tada će sigurno urod biti dobar. Slično su kod Srba išle »Čaroice«. Plesale bi u kući i pjevale:

Domaćine od kuće,
pusti mene do kuće.

Na Mali božić ujutro prije svanuća stavi se na stožer gumna okrugao a šupalj božićni kolač, česnica. Čitava obitelj se skupi na gumnu, uhvati za ruke u kolo i trči uokolo. Svi poskakuju po nasutoj travi, borićima i slami kao da vrhu žito. Početno trčanje pretvara se u ličko kolo. Nakon toga lome kolač, podijele ga među se a jedan dio ostave ptici. Pri tom pjevaju:

Ovo ptici bogomolici,
koja boga moli
da nam polje rodi,
da bude klas
kolik popu pas
i da bude snop
kolik pop.

Ili pjevaju:

Okolo, okoli,oj Danica,
meni šenica bjelica,
tebi trnje i kukolj.

Treći dan po Božiću su »šikavci«. Momci traže od djevojaka lješnjake. Jednako kod Srba i kod Hrvata. Na vratima momci zapjevaju pjesmu:

Otvor vrata, djevojko od zlata,
i tvoja je majka otvarala
i momcima lješnjike davala.

Zatim zaigraju ličko kolo, igraju ga i igrajući ponavljaju ovu pjesmu sve dok ih ne puste u kuću. Idu od kuće do kuće gdje ima djevojaka. Od Svetog Fabijana do korizme ide se u »mačkare«. Postoje dvije vrste mačkara: lijepe i ružne. Nedjeljom i praznikom su lijepe a radnim danom ružne. Ružne idu od kuće do kuće i prose jaja i slaninu. Lijepe ne prose ništa već obilazeći kuće pjevaju i plešu ličko kolo, sve za bolju ljetinu a naročito za konoplju. U kuću puštaju samo visoke da bi konoplja bila visoka. Jako tabanaju nogama a žene ih za vrijeme plesa tu ku raškom i viču:

— Dosta ste veliki. Nek budu takve konoplje!

U Kosinju se obuku samo muškarci kao vojnici. Imaju i svoga komandanta. Oko pojasa namjeste brunze (klepke, zvona) a u rukama imaju toljage. Idu kroz selo uz svirku dipala. Kada dođu u neku kuću, komandant zapovijeda:

— Mirno!

Tada tresu bronzama u čast pozdrava. Ovi mladići, a zovu ih »dedi«, poskakuju i plešu, a zatim izvode jednu jednostavnu pučku dramu.

Na Novu godinu rano ujutro u Gackoj dolini djevojke odu k izvoru i kod njega plešu ličko kolo. Uhvate se u kolo, jedna daje iste komande što ih inače izriču kolovođe pri ličkom kolu. Tada s tog vrela donose kući »mladu« vodu. Odakle se nosi voda, tamo se obavezno mora poigrati. Već uveče, ako je snijeg, djevojke se potajice sastanu i idu s lopatama razgrnuti snijeg oko izvora da bi ujutro mogle zaplesati kolo. U izvor bacaju kruh i druge stvari, daruju ga, izgovarajući pri tome različite magijske pjesme.

Dosta rijetko, ali ipak povremeno, plesalo se kolo oko ubijenog vuka što su ga u selo donijeli vučari. Igra se ličko kolo i pjevaju vučarske pjesme. Ili se šeće u kolu oko vuka pjevajući ovu pjesmu:

Domaćine od kuće,
evo vuka kod kuće.
Vujo je ostario
ćudi ne ostavio,
u polje dolazio
i rane zadobio.
Ćerajte ga od kuće,
nije dobar kod kuće.
Podaj vuku slanine
da ne slazi s planine.
Podaj vuku sočice

da ne kolje ovčice.
Podaj vuku vunice
da ne kolje junice.
Podaj vuku variće
da ne davi jariće.
Podaj vuku svašta dosta
da ne kolje oko mosta.
Podaj vuku slanine
da ne slazi s planine.
Kiti, snašo, mrka vuka
da ti budeš ljepšeg struka.

Na »Loparevo«, čobanski praznik koji se slavio u srpnju kad se pokosi trava, u Štikadi se sastanu čobani iz svih susjednih sela pa tu priređuju borbe bikova i razne ostale igre. Na kraju se obavezno pleše *ličko kolo*, *Ančica* i *kukunješće*.

U susjednim Ričicama i još u nekim selima — hrvatskim i srpskim, o ponoćki se igra *rep* ili *vujaljka*. Kazali bi:

Ličko kolo oko vuka (plesaći iz Pocrnića Gornjih na Smotri folkloru u Zagrebu)
Foto: I. Ivančan, 1971.

Institut za narodnu umjetnost

- Ajmo ići vujati rep.
ili
— Omani, vujo, repom.

Kao što je već na početku ovog odjeljka rečeno, ples je naročito vezan uz svatovske običaje, kad se izvodi u raznim prilikama. Počinje uoči samog vjenčanja tzv. *pavenkom*, kolom koje se ne razlikuje od običnog kola po svojim plesnim koracima, ali je sastavni dio obreda »pletanje vinca«. Pavenka se igra poslije podne pa sve do mraka. U dvorište pred kuću iznese se svatovski barjak i nasred plesnog prostora stavi se košara ili rešet, oko kojih se zametne kolo. Ima sela gdje jedan dječak držeći zastavu stoji kraj košare u sredini kola. Prije nego se pojedini momak ili djevojka uhvate u kolo, dužni su u košaru staviti dar za nevjestu (rukavice, čarape, ručnik, nazuvke, opanke, coklje, a katkada i novac). Kolo se zove *pavenka* jer u košari u koju se stavljaju darovi ima grančice pavenke, kojom se onda učesnici kite. Nekad se pucalo iz kubura i dijelio se frtanj, tj. veliki šuplji kolač, i častilo se vinom. Čim se smračilo, plesači pavenke bi se razišli.⁷³ Običaj *pavenke* još se zove i *pletanje vinca* (vijenca) ili *krunica*. Poslije kola pleo se vijenac uz pjesmu:

Lipa Mare (ili kako joj je ime)
vinac plela,
sve od trave lipe pave
i traktura zelenoga
i od cviča primorskoga.
Kod svoje ga majke plela,
a kod tuđe rasplićala,
k sebi druge pozivala:
»Pomoz'te mi vinac plesti,
ja vam moram odlaziti,
svoje druge ostaviti,
tuđeg roda rodom zvati
doklen svoga zaboravit,
blagoslovi, rode mili!
Tuđu majku majkom zvati
doklen svoju zaboravit,
blagoslovi, majko mila!
Tuđeg brata bratom zvati

doklen svoga zaboravit,
zaboravi, brate mili!
Tuđu seku sekom zvati
doklen svoju zaboravit,
blagoslovi, seko mila!
Tražim stola blagoslova,
blagoslovi, stole mili!
Tražim Boga blagoslova,
blagoslovi, Bože mili!
Daruj, kume, daruj, dragi,
daruj svoju lipu Maru,
sutra će ti odlaziti,
za njom će ti žao biti.
Ove dvore ostaviti,
a tuđe će okititi.«
Otkine se grana od javora
i djevojka od ovoga dvora.*

Poslije toga se ponovno igra kolo, a zatim i pauna uz pratnju dipala. Kolo se u davnim svatovima znalo izvoditi uz mišnjice. U svatovskom obredu još je bilo plesanja. Naročito je bilo omiljelo kolo pauna uz pjesmu:

73. Juraj Grčević, *Kompolje, nar. život i običaji*, rkp. ONŽO, sign. N. Z. 21, str. 689.

74. Za ovaj podatak zahvaljujem Josipu Mraoviću, nekadašnjem učitelju u Trnovcu. On je pjesmu zabilježio 1955. od 73-godišnjeg Grge Pavelića.

Igra kolo na dvadeset i dva,
u tom kolu lipa Mara (ili neko drugo ime) igra,
a ta Mara medna usta ima.
Da me oće poljubiti s njima,
volio bi neg carevo blago.
Ljubi, Maro, koga tebi drago itd.

Ili uz drugu varijantu:

Paun pase, trava raste,
i dvi ptice paunice.
Paun trepti da poleti.
Na čije će dvore pasti,
čiju dragu obljubiti itd.

U nekim mjestima plesao se *paun* tako da je onaj koji je bio u sredini kola imao na glavi jastuk, košumel. Za vrijeme ljubljenja na kraju kola partneri bi kleknuli na taj jastuk.

Ponegdje kad mladu dovedu u novi dom, kum i djever ili tko drugi od svatovskih uzvanika vode je dostojanstvenim ujednačenim korakom oko veriga, komoštara, ognjišta, negdje jednom a negdje tri puta. Zatim snaha mora skočiti tri puta u zrak da bi sve »išlo u višak«, da bi sve uspijevalo. Potom tri puta razjare vatru na ognjištu i vode mladu da igra kolo pred kućom da bi vidjeli kako pleše, nije li šepava.⁷⁵ Uhvati se između kuma i djevera i započne kolo. Nakon toga se hvataju i ostali.

Osim *pavenke* i *pauna* u nekim krajevima Like na svadbi se pleše i *bimber*. U svatovima plesom uvijek upravlja kum.

U selima oko Gračaca postoji čudan ali dobro uščuvan običaj da djevojka kad se misli udati više nikuda ne ide bez majke, sestre, brata ili koga od bliže rodbine. A kad je isprošena i dobije djevera, bez njega ne ide ni stope, pa je on prati i u kolo.

Tko pleše?

Najviše plešu djevojke i momci, pogotovo djevojke. One se i same znadu uhvatiti u kolo i plesati satima. Iako se djevojčice povremeno potajice hvataju u kolo, one smiju doći u pravo svetačko ili sajmeno kolo tek kad postanu djevojke. Kada počinju plesati kolo na nekom javnom zboru, znači da su se »zacurile«, da su spremile »dotu«. Kaže se da su se počele »curčiti«. Ličani imaju za svaku dob djevojčice poseban naziv. Do 7 godina je curica, od 10 do 15 godina navrtak, od 15—16 curenjak, a kada počne prilaziti kolu i bolje se oblačiti, pohađati crkvene zborove i sajmove, onda je cura. Ostarjela cura preko 20 godina je curretina. Starije su djevojke znale uvoditi mlađe u kolo:

75. Slični običaji zabilježeni su u mnogim ličkim selima, a zatim i u drugim krajevima Hrvatske, kao u Istri, Dalmaciji, Hrv. zagorju, Bilogori, Slavoniji, Pounju i Baniji. Podaci se mogu naći u raznim rukopisnim zbirkama INU.

— Nek se curči!

Nekada su prela bila razdijeljena tako da su se posebno zabavljali mlađi, posebno nešto stariji, a posebno oženjeni ljudi. Danas se obično zabavljaju svi zajedno. Štoviše, dopušteno je ponegdje i djeci da prisustvuju prelima. Žene su obično prestajale plesati čim bi navršile 35 godina, a muškarci nešto ranije. U svatovima u tom pogledu nema izuzetaka. Tamo plešu svi. Isto tako kada se na neki veliki svetak, recimo na Božić, uhvati kolo pred crkvom, tada u nj ulaze i stariji ljudi; to biva samo o Božiću, Uskrsu i Novoj godini. Inače bi se zgražali kad bi vidjeli strane ljude, primjerice Dalmatince, kako se u visokoj dobi hvataju u kolo.

O tome tko smije u kolo, zgodan je podatak dala starica Sava Momčilović iz Plaškog: »Vrlo rijetko, mislim na javnim mjestima, plešu oženjene žene. Možeš prvu godinu. I muž i žena koji su se udali prvu godinu. Al' čim rodi dijete, već se nekako kao povuče. Već se osjeća da je stara, da to više za nju nije. Evo ova moja sestra, ona je bila stvarno

Ličko kolo u Donjem Lapcu

Foto: I. Ivančan, 1958.

Institut za narodnu umjetnost

prva igračica, plesačica. Pjevala je sve moguće. Ali ona čim se udala, i njezin muž je isto tako dobro igrao i pjevao, više nije išla na te zbrove dalje.»

U nekim predjelima Like ulazilo je više oženjenih i starijih ljudi u kolo, u drugima manje. Znalo se događati da momci ne bi dopuštali oženjenim ljudima ulaziti u kolo.

Učenje plesa

Obično mladež uči plesanje od svoje starije braće i sestara ili dulje gledajući oko kola. Nekoliko djevojaka ili mladića znali bi se skupiti u nekoj kući pa vježbati, a »kad se malo osiguraju«, jednog dana uđu u kolo.

Postojale su i posebne pjesme uz koje se vježbalo kolo, kao ova:

Lako ti je žito žeti,
odreži po baci.
Još je lakše kolo igrat,
skoči pa koraci.

Ili:

Mani nogom, lane moj, gizdava djevojko,
mani nogom, lane moj, a ja ću za tobom.

Ako ih puste na prelo, djevojčice i dječaci uče plesati u nekom tamnijem kutu sobe.

Često se kolo vježba na paši kod blaga. Prilikom prolaska kraj Vranika, jednom prilikom, krenuvši prečicom, začujem komandu kola. Čudeći se odakle kolo radnim danom i na takvom mjestu, približim se jednoj dolinici, vrtači, zvanj Razvale. Ima dolje zemlje a okolo su stijene visoke do dvadeset metara. Čujem komandu ali ništa ne vidim. Konačno sam pronašao put u vrtaču i imam što da vidim. Jedan momak sam pleše i uči komande za kolo. Stalno trči okolo i komandira. Spremao se da bi u Lovincu idućeg zbora ušao u kolo. Zanimljivo je da su ovu vrtaču i drugi momci upotrebljavali za istu svrhu i priređivali ovdje svoje male sabore. Nedjeljom bi se tu sastajali momci iz Vranika, Ploče i Komića:

— Idemo na Razvale, na sabor — rekli bi u šali. Danju bi čobani učili kolo na ledini. Dođe neki koji zna, pa ih uči. Jednom sam prilikom na povratku iz nekog sela vidio djevojčicu gdje ide iz škole noseći torbu. Na livadi je zastala i sama pokušavala izvoditi neke plesne pokrete.

Dječaci a naročito djevojčice znale bi zasebno uhvatiti svoje kolo, »dječačko« ili »malo kolo« — kako bi rekli stariji, i to ili na livadi ili u školi, školskom dvorištu.

— Haj prva ti,
— Aj prva ti.

Tako se ohrabri jedna, a za njom se onda potisnu sve, čitavo godišće. Poslije ponavljaju u kući ili staji, ili na paši kod ovaca. Znale bi one otići i kod crkve, ali samo onda kada nema svijeta, kad su same, pa na pravom kolištu zaplesati. Nije to velika stvar kolo naučiti igrati.

Kod crkve, na prelu djeca stanu po strani pa gledaju, pa i sama zaigraju. To nama leži ko Primorcima plivanje. A kod blaga lože vatru pa peču krumpir. I kolo uvatidu i onda se igradu. Kolo igradu.«

Neke uče čak roditelji. Bila je velika sramota ne znati igrati ličko kolo. Mira Popović iz Plaškog učila je na ovaj način: »Stanem iza kola i stalno jednu oponašam i dođem kući i odmah probaj. Na Svetog Đurđa, kada svi čuvamo zajedno stoku na barama, tu igramo. Momčići teže shvaćaju. Onda ja njih uzmem, uhvate se do mene i ja onda usporim i kažem:

— Dva ovamo koraka, jedan tamo.

— Sad dva izbaci.

Zabrane i smetnje

Plesne zabave nisu se u Lici odvijale bez smetnji. Vjerske ograde zabranjivale su plesanje za adventa i korizme, ili u slučajevima kada u obitelji umre neki rođak. Obično se žalilo po dvije godine, a u doba prije drugog svjetskog rata godinu dana.

Za stare Jugoslavije žandari su rastjerivali prela i zabranjivali plesove s motivacijom da se tada krade. Čim bi pao mrak, nitko se vani nije smio pojavljivati. Međutim, taj strogi režim trajao bi jedno vrijeme, pa bi opet popustio. Kada bi ipak nekog uhvatili da ide s prela, koja su se krišom održavala, izlupali bi ga. Cura i momak koji su bili zaručeni morali su imati posebnu pismenu dozvolu za kretanje noću po selu. Ako bi pak uhvatili da se u nekoj kući drži prelo, svi bi dobili batine. Stoga su seljaci postavljali posebne straže. Na znak svi bi se u hip razbježali. Kada je bio ubijen kralj Aleksandar, nije se smjelo igrati kolo, ali narod je ipak igrao, samo bez pjesme.

Dešavalo se i to da bi muž, naročito ako je bio netaleantiran za ples, branio svojoj ženi da pleše. Roditelji neki put ne bi puštali kćerima da pođu na ples, motivirajući zabranu amoralnošću nekih plesova. Majke nisu dopuštale kćerima da idu u kolo bez njih ili bliže rodbine. »Da će djevojka sama da digne glavu pa da ide u kolo, to nije bilo.«

Sestre bi branile mlađim sestrama poći u kolo. Ne bi im dale ići ni u crkvu iz konkurentskih razloga. »Budšto stave na nju.«

Kod Srba se drži da na Usjekovanje ne treba plesati niti bilo što započinjati raditi. »To je uspomena na dan kad je Herod oženio svoju rođakinju, a sv. Jovan zbog toga psovao. On se oženio a Jovana zatvorio. A ovaj imao kćer za rođaka. Gosti su rekli kako je lijepo plesala. Tražila je Jovanovu glavu za još plesat. Mi ne znamo koji se je minut to dogodilo, pa se slavi cijeli dan. Moremo trevit onaj čas, pa ne daj bože nesreće.«

Ponkad bi i svećenici zabranjivali kolo ako je omladina zbog kola zanemarivala svoje vjerske dužnosti. Mlađarija bi išla k crkvi i u crkvu ponajviše zbog kola. Znalo se dogoditi da svećenik započne služiti misu, a vani još plešu kolo. Tada bi on izašao, prekinuo kolo i pozvao mladež u crkvu. U nekim su selima zbog toga i bila organizirana dva kolišta.

Momci bi se u kolu znali i potući zbog neke djevojke. Onda bi se kolo rastrgnulo. »Sad ja na primjer igram ovako. Do mene je dečko, moj dečko. A sad je doša drugi, presika njega pa stao uza me. Onda bi bila nastala tučnjava. To je bila uvreda za onoga koji je moj dečko da dođe drugi pa da ti presječe. To se kaže:

Kolo u Lovincu

Foto: I. Michielli, 1970.

— Presikal me u kolu.«

Ali to nije uvijek bila uvreda. Kako kad. »Ak' su prijatelji, onda ništa.« Jednako tako moglo je doći do svađe ako bi neki momak osporio vrijednost kolovođe, presjekao kolo i pokušao formirati novo kolo kojemu bi on zapovijedao.

Društvena uloga plesa

U životu Ličana kolo je nekada igralo značajnu društvenu ulogu. Tu se mladež sastajala, upoznavala, a stariji bi se oko kola sakupljali i razgovarali o dnevnim događajima i problemima. U kolu, njegovu prvom, šetanom dijelu (slično kao u Slavoniji⁷⁶), preko dvostihova koji su najčešće bili improvizirani, mladić je govorio o ljubavi i dogovarao sastanak s voljenom djevojkom. U kolu su se pravile ženidbene ponude. Tu se opominjalo dragog na vjernost a suparnika — »pâša« — da se okani voljene osobe. U kolu su se šibale mane suseljana, upozoravalo se na roditeljske ženidbene kombinacije, a neki put pripijevalo učitelju ili svećeniku. Najčešće se pjevalo o ljepotama Like, ličkih cura i momaka i o Velebitu. Nisu izostajali ni stihovi o odlasku muškaraca na pečalbu u strani svijet i štošta drugo. Naročitu su društvenu ulogu imala razna biračka kola, u kojima je moglo doći do punog izražaja pokazivanje simpatija prema nekome.

Već sam ranije spomenuo kako su se u Lici mogli zamijetiti blijeđi obrisi svojevršnih inicijacija, npr. poučavanje dječaka i djevojčica istvremeno radu i plesnim koracima. Među ostalim primjerima koji su dali tako nešto naslutiti spominjem podatak što mi ga je 1955. dala 83-godišnja Kata Šikić iz Debelog Brda: »Došao mi sin pa me pita:

— Mama, kako ću sijati žito?

— Isto, sine, kao i u kolu: dva koraci pa baci!«

Savjet se očito odnosi na plesni korak ličkog kola. Stihove pjesme, koji očito govore o masovnom istovremenom učenju kola i radnih pokreta, donio sam već ranije.⁷⁷

U kolu je vladala ravnopravnost i u pogledu vjerske, odnosno nacionalne pripadnosti i u odnosu na imovinsko stanje učesnika. Ravnopravno su se u nj hvatali i Hrvati i Srbi i bogati i siromašni. Međutim, često djevojke nisu dopuštale mlađim sestrama da im u kolu konkuriraju. »Izašla sam iz škole i uhvatila sam se u kolo.

— Pusti me da malo poskočim!

A Kaja me je istjerala iz kola, moja starija sestra!« — priča jedna kazivačica.

U nekim je selima tradicija zbog toga uredila odnose na taj način da bi se posebno hvatalo »mlađe« kolo, od učesnika u dobi od 14 do 15 godina, a veći, oni preko 17 godina, hvatali su se posebno. Kad se neko uhvatio u to kolo, značilo je da se cura zacurila a momak zamomčio.

76. Ivančan, o. c., str. 32—37, vidi bilješku 25.

77. Vidi stranu 69.

Ipak, u većini sela mlađe djevojke nisu imale pristupa kolu i zboru. Na zbor su išle samo one djevojke koje su bile za udaju. Ostale nisu smjele. Čim dođe u kolo, kaže se:

— Ha, ova more igrati!

Ta je smjela obući i cipele. Mlada ne.

Zborovi i sajmovi bili su mjesto gdje su se odabirale buduće brač-ne drugarice. Na tim sajmovima upravo je kolo bilo mjesto koje je jasno određivalo koja je djevojka udavača a koja nije. Udavača je bila isključivo ona koja se hvatala u kolo. Bilo je zborova za koje bi se moglo reći da su bili pravi sajmovi djevojaka. Za te se zborove posebno pripremalo. Oni su u narodu bili toliko uvriježeni, s toliko običajnih prav-nih regula, da su dobili i posebne nazive. To je slučaj gotovo za cijelu Liku. Evo dva primjera. U okolici Plaškog, dakle na njenoj sjevernoj granici, bila su dva sajma na koje su mahom dolazile sve udavače. O tim zborovima najbolje govore stihovi:

Nikolaja *probiraja*,
Sveta Petka *odvedaja*.

Još je interesantniji primjer s juga Like, s ličko-dalmatinske granice, gdje su sasvim jasno određena tri praznika, tri sajma, za odabiranje bu-dućih bračnih drugarica. Svaki od njih nosi i poseban naziv. Tako ima-mo *zagledač* (Veliku Gospu ili Petrovdan), *probirač* (Malu Gospu) i *pod-morač* (Svetu Petku). Imena jasno govore što se na kojem sajmu radilo, s time da su južni Ličani vršili presiju na momke i njihove roditelje da na svetu Petku definitivno izaberu curu. Otud i naziv za taj zbor — pod-morač. Crkveni sajmovi bili su zbog toga i organizirani, i djevojka uda-vača nije smjela propustiti nijedan zbor. Već je ranije spomenuto da mlađa sestra nije smjela u kolo dok se starija ne uda, a kad ona ode iz kuće, onda »mlađa skače na policu«. Ipak se koji put znalo desiti da se mlađa uda prije starije. Ukrade je momak iz kuće i oženi. Ove su se otmice najčešće dešavale i u dogovoru s roditeljima, u slučajevima ako se starija kći zbog zdravlja, ružnoće ili neke druge mane nije nikako udavala, ili da se roditelji oslobode velikih ženidbenih troškova. Inače nije smjela ni u kolo, ni u prelo, ni izaći na put dok djevojke udavače idu na sajam. Nije se smjela ni lijepo oblačiti.

U kolu se vršila i selekcija djevojaka. Gledalo se ne samo kako iz-gleda i koliko bogat ima nakit nego i na to koliko je snažna i koliko dugo može izdržati plešući. Naročito se selekcija vršila u teškim i napor-nim kolima, kao što su to ličko i dalmatinsko kolo. »Igralo se tako dugo dok se moglo, dok duša ne iskoči. Ako se cura prije njega pusti iz kola, neće je ženiti, sipljiva je — nije zdrava. Mnogi je momak ženio onu curu koja bi ga nadigrala.« U ličkom su se kolu na sajmu djevojke nadigra-vale plešući do iznemoglosti. Koja ostane zadnja — najzdravija je. Njih su momci najradije uzimali za žene. Koja se nije dala izbaciti iz kola, ta je bila naročito poželjna. Starije su žene sa strane gledale djevojačko kolo i po držanju djevojke birale onu djevojku koja se bolje držala. Bila je sramota za djevojku ako je išla dulje od godinu dana u kola a da se nije udala. Međutim, i za mlade kćeri koje su htjele plesati našla su se rješenja, naročito u nekim selima. Na primjer, u selima oko Donjeg

Lapca mlađe sestre mogu plesati u svojim selima, ali kad je bio sajam u Lapcu, gdje su se zagledavale djevojke, tada je išla samo najstarija, udavača. Ta su pravila uglavnom važila za sela, dok je u gradićima kriterij bio nešto blaži.

Da bismo upotpunili sliku o društvenoj ulozi narodnih plesova u Lici, poslužit ćemo ose kazivanjima kazivača iz nekih ličkih sela.

»Tako, ako tri ćerke otac ima, a one su otprilike, jedna ima 18, jedna ima 17, a jedna ima 16 godina, a može se dogoditi da je ona, ta treća, i najljepša i najrazvijenija, a roditelji bi htjeli redom udavati te svoje kćerke, onda naprave te svoje zborove gdje se ide na zagled, to je sada na proljeće, upravo sada su takovi nedjeljni sastanci, igre kod crkve, onda oni ne dozvoljavaju da mlađe idu nikuda. Ide samo najstarija. Ali ovdje je učestao običaj da se ljeti žanje po mjesčini. Tada nema razloga da bi neka djevojka bila zaštićena, ta mlađa pa da ne dođe raditi. Dapače, ona je trebala više raditi dok se ova starija morala čak malo pričuvati za zbor koji će uskoro naići. I tako da joj ne bi bile izgrebene ruke ili možda noge, i da bude malo izglednija i odmorenija za taj zbor... Međutim, ovdje poslije nedjelje kad je zbor, kad se dolazi k crkvi, dođe nedjelja, kad, recimo, idu samo mlade djevojke. To je takozvana treća nedjelja. To je zato da bi se nekako vidjelo i one mlađe djevojke.« ... U Dabru su išle samo najstarije. Nikud mlađe nasmiju se pojaviti. Još prilikom da trevi mlađa biti ljepša a neki momak dolazi iz daljega iz Like ili ovako odavle preko veze, unda one tamo i ne pomaljavu se. Une koje su mogle izdržati i lijepo igrale bile su na glasu.

— Onaj igra kraj te i te djevojke. Pa kako ne. Je l' vidiš kak' je crvena i kol'ko igra i kako igra.

To je bilo jako važno za odabiranje te djevojke. A ona koja je bila slaba, onoj se puno moralo dati dote ako će se udati. Pa šta se tiče muških, oni uopće malo zalaze oko samih kola, ti stariji ljudi. To su obično majke. Oni ako i dođu, oni su posve na strani pa se razgovaraju o svojim gospodarskim problemima, pa da l' će netko negdje zemlje prodavati ili da li će prodavati nešto od stoke, možda o perzijama danas, dok majke, one su obično prave sudije tih najboljih igrača, pjevača, svirača, i tako dalje »...« Stihovi uglavnom govore o ljubavi, i o svekrvi i o dečku ako je ostavio djevojku. A babe oko kola, to su vam bile kaj špijuni. One su znale curu opisati kakva je, 'el' dobro obučena, kako se držala u kolu. To je isto bilo kak' tajna špijunaža. E onda kad bi došla kući, onda bi joj znale reći istinu. A one u kolu, one nisu ni znale o čemu se radi. U kolu bi podvalili nekom pjesmom. Nekom 'vako, nekom onako. Imalo je cura darovitih koje su znale same sastavljati, na stare pjesme dodavat i svoje vlastite pjesme o ljubavi, o selu, o momcima. I tih pjesama ima puno.«

Što znači lijepo plesati?

Stariji naraštaj je drugačije plesao nego današnja mladež. Izmijenili su se i estetski kriteriji. Ono što je današnjoj generaciji lijepo, sta-

rijima se ne dopada i obratno. »Prije se kolo igralo više na prste. Starci su igrali i polku na prstima. Kolo je išlo kaj voda — mirno.« »Nekad su se vatali za ćemer u ličkom kolu. Nijesu igrali kao sada sitno, neg se igralo kod polakog, korak naprijed, korak naprijed ili malo naprijed, pa natrag. To se zvalo *na tanac*. A muški su se gdjekada držali za ramena. Tako su dečki igrali, ali cure ne.« »Prije se nije skakalo kao sada, nego struška (povlači noge po zemlji, o. I. I.) s noge na nogu. Veli Kosta da je kola dosta. Kad neko izgubi korak, onda se kolo raspusti.« »Kod kola je bila naročito ljepota bjesomučno vrtenje u desnu i lijevu stranu. Kad se najbolji mladić stao vrtiti, svi su prestali plesati i gledati to dvoje.« »U đikcu stoje ravno, a u starinskom su kolu bili nagnuti prema unutra i više su strugali po zemlji.« »Dobar igrač se vidi po tomu da pleše skladno. Po samom držanju, kako nogama je li radi i kakovo držanje ima. Je li greši ili ne greši. Pogledam mu odma u noge, pogledam isto tako kako se vlada, ponaša. Pa bi onda i prigovarala. Ne bi bome njemu u lice, nisam sigurna toliko, Nego ovako mi žene sa strane.

— Ajme, vidi ovoga kako se ponaša. Ajme, vidi kako igra. Bome mu ne valja taj posal.

I na držanje i na sve. Puno je lipše kad se igra tiho, pa ono, je li, postepeno ide na jače.« »Korak poskoka, pa izbacivanje noge koje sam izmišljava pa čak se tijelom okreće ovamo-tamo. To su obično dobri plesači.« »Nije igra svak dobro, niti je svak dobar kolovođa, niti je svaki oficir dobar oficir. Tako je i u kolu i svigdi. Prvo, komanda tu puno znači. Ako on ne zna zapovjedat, dok on kaže na primjer:

— Na mistu!

onaj lupi onamo, onaj ovamo i onda je gotovo. Više ne ide. A u koju se mora igrati uspravan, lijep. Lijepo u svakom pogledu.«

Red na plesnim zabavama i opis karakterističnih detalja

Na plesnim zabavama postoji tradicijom određeni red. Svatko zna šta smije a šta ne smije raditi. No prije nego što se osvrnemo na neka pravila zabavljanja, opisat ćemo jednu zabavu u detalje iz usta plaške nastavnice Mire Popović, inače rođene u Plaškom i vrlo poznate plesačice i pjevačice.

»Recimo, taj sveti Ilija kod Suvaje. Deseti juli. Obično se već prije s nestrpljenjem očekuje kakovo će tad biti vrijeme. I obično bude lijepo. Već u jutarnje sate vide se kola pod koja su upregnuti konji gdje idu oni koji su prilično daleko od toga mjesta, a imaju svoje prijatelje ili rođake u blizini toga mjesta. I oni idu na ručak, a djevojke idu tamo da se još malo dotjeraju. I kola idu krcata momcima, djevojkama, majkama, očevima. To se vidi još u jutarnje sate a traje do podne. Mislim, uopće se ne prekida do noći. Onda poslije ručka, negdje oko jedan-dva sata vide se gomile djevojaka, koje idu obično preko čitave ceste kao u ljesi jednoj, a iza njih idu dečki pa iza dečki majke. I djevojke obično pjevaju. Jedna začima. Pjevaju isto takve pjesme

koje će pjevati u kolu, naročito u onom kolu za biranje. Dečki ih prate ili ne prate. Nekada i dečki pjevaju, i to je vrlo lijepo, mislim onako gledajući, jer dobro su obučeni, svi su manje-više spremljeni za taj dan. I ja, kad sam ubacila nekako svemernu ili ubijedila roditelje da sam našla zamjenu za moje poslove koje sam ja trebala učiniti, jer to obično nije nedjeljom, i pošla za tima koji su dobro pjevali. I zavrtjela kako izgledaju: i mjeraci ih i koji dečko prati košu djevojku tako, bilo pogledima, bilo uz nju ili uhvatiti se do nje u istoj ljesi pa se drži za nju, i tako. Svi se skupe tamo, recimo, do tri sata, dva do tri, do četiri sata bi se svi trebali skupiti, tko misli doći, jer je već tamo kasno. Ovi koji su udaljeniji i mještani koji rade u kancelarijama ili bilo gdje su zaposleni, oni hvataju dečki vlak koji je ovdje u tri sata i taj vlak na taj dan stane više Suvaje. Stane na otvorenoj pruzi samo da iziđu ti koji idu na zbor. A najviše su to igrači. I oni ovako nizordo, to je mnogo steno, silaze dolje tu, kako bi rekla, kao dočinom.

A Suvaju, to je izvor. To je 15 kilometara odavde od Plaškog, a skuplja se seljet sa udaljenosti otprilike 20 kilometara u krug, pa su čak dolazili i sa Korduna. To je jedan izvor pod samim brdom, a iza toga izvora je mala ravnicica, gdje se skupljaju ljudi i omladina i igraju. Tu roditelji ugovaraju za one koji misle sklopiti brak i slično. Inače, to je udaljeno od ceste, što je bilo vrlo povoljno za igranje jer nije bilo prašine. Tu su se skupljali sa voste i s vlaka a bile su postavljene stolice ili je na tlu bilo izloženo voće. Tu su naročito dolazili i oni koji su uzgajali pčele i prodavali med i ono rekurcino, serbet takozvani. Oni koji su dolazili iz mjestu preko gore donijeli su tamburice i uz njih igrali, i to se našima, kako da kažem domaćima, možda više sviđalo jer je ta muzika bila nešto novo; svirano na tim tamburicama dangubicama. Preko dana nisam mogla primijetiti da su se masovno hvatali domaći u ta kola. Međutim, naravno, kad bi bila malo veća sloboda u igranju i možda ne bi bila tolika kontrola ni roditelja ni ti ne znam koga drugoga, onda se običao ovaj koji se želio malo više izigrati i dati si odulca hvatao u to kola gdje su svirale tamburice.

Sa svih strana dolazio je narod. To je bilo vrlo lijepo. Od jedne strane vidite od istoka niz brdašće, uz puteljke silaze sve te lijepe djevojke. I sa glavne ceste. Recimo iz Vere su bile obično poznate sve te lijepe djevojke, koje su bile lijepo obučene. I one iz Grbe. Sve se to skuplja, ali se još ne igra dok je sunce. To je ljeto i vrijeme kad je tu najtoplije. Tad se samo šeta. Dečki idu s djevojkama da im kupe nešto. Često dođu i oni koji imaju pesenje, razne ukrase, pa onda to prodaju.

I onda negdje oko četiri sata počinu se igrati. Obično igraju po četiri, pet, šest, a rekad i jedno kolo. Kad ih nešto razbije, onda ih ne dode mnogo, nego samo sjede po tim brežuljcima. Ponese se časa i ide se piti vode, oprati noge ili umiti se i osjeđiti. I izide se onda malo dalje. Tma ovako kao sutreka malo, zaklon gdje se malo tredi, možda čak presvuče neki dio odjeće. I malo pojede nešto. I prilazi se igrati. Igra se. Nešto kolo se igra. To na pjesmi buće najveće, jako veliko kolo. To obično nije nadigravanje, nego više pjevanje, to birančko kolo. A poslije već obično počnu igrati kukunješće. I to se obično

kad jedan svirač prekine, drugi odmah nastavi igrati. Ili kada se vidi da je već jako mnogo igrača, da se kolo cijepa, da svirku ne mogu čuti svi igrači, onda se učini više kola. Prvi igrač s jednom rukom daje citre a s drugom drži djevojku. A ako je kolo zatvoreno, onda ona zadnja drži njega za džep od kaputa. I tako to igraju, ne igraju strogo, mislim kolo, nego se često puta jedan zatrči unutra pa onda izađe van pa sad trči. To su ti obično najbolji igrači, koji se žele istaknuti. Pa čak je nekada znalo biti u kolu po stotinu ljudi. Igralo se i obično kolo bez pjesme, pa biranja kao u prelima. A naročito se jako igralo ono:

Izvir-voda izvivala . . .

Onda se vidi mnogo da šecu momak i djevojka i možda još sestra da bude manje upadno i možda mama. Ili nešto pričaju, dogovaraju se. Starije se žene obično sastaju, sestre koje se možda ne vide po nekoliko mjeseci uslijed toga što je svaka u seoskoj kući koja je opterećena poslovima. I onda se obično ljube, pričaju o svojim familijama, o svojim poteškoćama. I onda razlaz. Dok se ide ovamo, obično ide djevojka s djevojkama a dečki s dečkima, a ovde već ima gdje ide momak i djevojka, a majka ide iza njih. I prate se. Idu kući. Tu se već zna. Čim se prati, tu će nešto možda biti i tako dalje. Dok ovi koji su bliže, oni ostanu duže naveče i tada bude mnogo gromkih pjesama. To obično muški pjevaju i traje do devet sati. Na jednoj priredbi u Suvaji bude i nekoliko hiljada ljudi.«

U ličkim stranama momak kojem se neka djevojka sviđa stane ispred nje u kolu. Kada drugi momak vidi da jedan već pleše ispred djevojke, neće se uhvatiti u kolo ispred tog momka. Ako se uhvati momak do djevojke koja mu se sviđa a ona ga ne voli, ona se pusti i izađe van iz kola. Djevojka uvijek započinje pjevajući plesati, a onda se hvataju momci i počnu s komandama. Ako se momci dovoljno brzo ne uključe u kolo, onda počne zapovijedati jedna djevojka. To je ujedno upozorenje momcima, a i mala podvala. Momci tada uđu. Jedino ako je visoki snijeg, onda se prvo hvataju momci u kolo da utabanaju snijeg.

Prije odlaska u kolo, kćeri su primale majčine savjete. I ne samo kćeri već i sinovi:

— Pazi s kim se družiš! Pazi kad ćeš kući doći! — Budi pametna, budi dobra, nemoj šta da se od tebe vidi i čuje. Ako bi zapivala, nemoj nešto ružno zapivat. Nemoj kasnit kući. Pazi ki će te dopratit kući. Nemoj da te ki prevari. To ti je sve dok si cura. Čuvaj to malo poštenja. Žuri se vried (na vrijeme, o. I. I.), dojdj vried!

— Idite i budite pametne. Što se pleše, pleše, i sa plesa kući.

Kolo bi obično u sumrak završavalo pljeskom.

U udbinskom kraju nisu kolo započinjale djevojke već momci. Djevojke gledaju sa strane i hvataju se uz momka koji im se sviđa. Tamo bi se znalo dogoditi, i to dosta često, da kolo završi na taj način što momci koji su došli iz drugi sela razbiju kolo. Jedino se za Jošane kaže da tuđi momci nisu uspjeli nikada nametnuti svoju volju, jer bi dobili batina, a jošanski momci, gdje god su došli, bili su uvijek prvi što se

tiče pjesme i kola. Razbili bi kolo, a nitko im ne bi mogao ništa. Međutim, u tom kraju završavalo bi kolo gdjekada i na miran način. I taj je završetak bio zanimljiv. Kolovođa bi presijecao kolo i ponovno ga zatvarao na drugu stranu. Rep, kod koga se prekine, samo trči, jedva sustiže. Neki i otpadnu. Kad ih otpadne više, završava kolo.

Da bi se plesači mogli povremeno odmoriti, poslije napornog kola obično bi se među kolom i tancem igrala neka igra. Ili bi zaplesali neko birače kolo, pauna na primjer.

Ako netko loše pleše, onda takvog »odsijeku« u kolu. Kolovođa ga i direktno riječima može iz kola izbaciti. To je velika sramota. Kaže se:

— Odsiko ga u kolu.

U nekim selima postojala je posebna uvodna pjesma kojom se objavljivao početak plesa:

Ko je za kolo, nek ide u kolo,
više kola do nedilje nema.

Zapovjednik plesa

Zapovjednik plesa postojao je i postoji samo kod ličkog kola. Međutim, i nekadašnji hrvatski tanac ili mišnjača također su se odvijali prema određenom redu, koji je ovisio o riječi i volji diplaša, odnosno mješničara. Moralo se plesati tako dugo dok je on diplio i mijenjati figure prema zvucima što ih je on izvodio na svom instrumentu. Bila je velika sramota prestati plesati dok svirač nije prestao svirati. On je bio »komandant plesa«.

Ipak pravi kolovođa je postojao samo u ličkom kolu. On bi izvikivao zapovijedi a ostali bi izvodili ono što bi on naredio. Razna su se mišljenja javljala o značenju i ličnosti kolovođe. U nekim selima on je morao biti najbolji plesač. Kolovođe u kolu i u prelu negdje su bili obično najljepši momci. Djevojke su ih posebno voljele. U drugim selima mogao je zapovijedati tko hoće. Za vrijeme kola jedan bi drugom preotimali komandu.

O kolovođama su se pjevali i posebni stihovi i izricale posebne uzrečice kao ova:

Kolovođa kolo vodi,
takav se ne rodi!

U nekim selima kolovođa je morao biti dobar pjevač, veseljak i zabavljač. Tako je jednom neki siromašniji momak posudio robu da bi mogao ići u kolo. Za vrijeme kola veoma se raspoložio i viknuo:

— Skoči, kolo, pa makar u nebo!

Kolovođa mu je na to uz opći smijeh dobacio:

— Svuči robu, pa onda skoči u nebo!

Kolovođu su nazivali i komandant, i vođa, i arambaša. Kolo nije uvijek htjelo baš svakoga slušati. Ipak bilo je takvih kod kojih disciplina

nije ni časa dolazila u pitanje. Naročito se u dolini Gacke pričalo o veoma vještom i strogom kolovođi Franji Iliću Lugaru. Ako njega koji momak nije htio slušati u kolu, on je skinuo opanke i istukao ga. Do dosta velikih neprilika znalo bi dovoditi tzv. presijecanje kola. Jedan zapovijeda, a drugi ga prekine:

— Ustavi, ne valja!

Ili

— Ustavi, ne valja. Dva su koraka.

Znadu se i potući, ali se neki put dogodi i to da presijecanjem kola nastanu dva ili tri manja, i tada svaki može u svome zapovijedati. Međutim, što je kolo veće, to je veći ponos kolovođe.

Kolo je mogao voditi onaj koji je rječitiji, koji je bolje i glasnije mogao izgovarati zapovjedi, a iznad svega onaj koji je u čitavom društvu uživao povjerenje. Oni plesači koji nisu nikada bili kolovođe znali su reći da kolovođa može biti onaj koji može bolje brbljati.

— Mile Zec je bio kolovođa. Uzme maramicu u ruke i skokne, uh, i samo skače.

Neki put i ženska zapovijeda mješovitom kolu. »Napravi se zeru luda, pa komandira.« Ili je počela zapovijedati na početku dok su same ženske plesale pa joj je dobro išlo i nastavila je nakon što su se momci uhvatili u kolo. Ipak, većinom u mješovitom kolu ženska zapovijeda radi šale. Ženska znade i presjeći kolo i voditi kolo naopako, krivuljicu. »Ako je otesita baraba.« Janja Prljić iz Rađenovića bila je poznati kolovođa. Čak i đaci u osnovnoj školi imaju svog komandanta, dječaci svoga, a curice svoga.

Kolo se znalo sastaviti prema simpatijama za kolovođu, jedno ovdje, drugo tu, treće tamo. Znalo se desiti da se kolovođe mrze pa bi se, ako su plesali u istom kolu, znali laktovima opasno udarati. Nepoželjne plesače izbacivali bi iz kola na taj način što bi kod njih presijecali kolo. Ako su kolovođe prijatelji, onda jedne nedjelje zapovijeda jedan, a druge drugi.

Kolovođe su još nosili i naziv *kolač*. On vodi kolo ili »kôla« (od glagola, »kôlati«, tj. voditi kolo). Veoma su poznati »kolači« bili Jure Skender iz Ričica i Dujica Baričević iz Lovinca. Kada su oni bili u kolu, onda nitko drugi nije mogao zapovijedati. Kada oni nisu bili prisutni, ili su otišli, tek su se tada drugi mogli javiti za kolovođu.

U nekim mjestima, zapravo u većini njih, ne bi nikada dolazilo do prepirki, svađa ili tučnjave jer se točno znalo čiji je red da vodi kolo. Zna se tko je prvi kolovođa i redom kako slijede drugi iza njega.

Samim time što je kolovođa momak je imao poseban ugled u selu, a pogotovo kod djevojaka. »Momak je bio ugledniji koji bolje skoči, vrisne ili bude kolovođa. Ko je silniji — razumiješ. A bilo je i svađa kad njih bude više u kolu. Nosili su šljake (savinute štapove, o. I. I.) preko ruke ili zadjenute za prsluk. Udari ga iz prevare mučki. Dobije šljaku po glavi.« Bilo je i čitavih porodica iz kojih su potjecali najpoznatiji kolovođe. Tako se u udbinskom kraju znalo za Mandiće i Kneževiče.

Nije svaki mogao biti kolovođa, jer ako slabo zapovijeda, neće ga slušati, i ljudi se puštaju iz kola jer bez dobre komande ne može biti ni dobrog ličkog kola. Prije prvog svjetskog rata, kad bi kolovođa presjekao kolo, znao bi izvaditi rupčić i njime mahati. Jednom je rukom vrtio rupčić a drugom držao plesačicu ili plesača do sebe.

Ako je kolo slabo plesalo, kolovođa je odmah morao pronaći tko je taj koji kvari. Pošto bi rekao:

— Ustavi, ne valja!

odmah bi doviknuo:

— Pazi, ne kvari. Izaćeš mi van!

ili:

— Pazi svak na sebe, kazat ću ga ko ne zna! — a neki šaljivčina znao bi dodati:

— E jesi gadan, ko bi te sluša!

U dugotrajnoj praksi iskristaliziraju se oni koji najbolje znadu voditi kolo. Pa onda, kad se već vidi i osjeti da jedan dobro vodi kolo i da se kolo slaže, onda bi taj najčešće vodio kolo.

Kolovođa je mogao biti i oženjen čovjek ako je za svoga momkovanja već dokazao da nema boljeg od njega a nije tako davno kako se oženio. Kolo je moralo plesati točno »kao vojska«, jer čim bi jedan izgubio korak, ne bi se figure mogle izvoditi u redu. U kolo nisu ni ulazili oni koji ne bi dobro znali, a ako bi i ušli, kolovođa bi ih udaljio iz kola.

»Njega poštuju svi. On kad komandira isto kao onaj kapetan u četi, vojski. Šta on reče, svi to poštuju, isto što se poštuje onoga u vojski. Ako je kolo veće, on odbaci ono kao kad se pčele roje, odbaci suvišan dio.«

Tekstovi komandi

Kao što je već ranije rečeno, komande su postojale samo u ličkom kolu. Nabrojiti ćemo samo one najvažnije:

Kolo, naprijed!

Okreni, kolo!

Zaustavi!

Ustavi, ne valja!

Stoj!

Ustavi i okreni!

Okreni i tabni!

U dvoje!

Poskoči!

Skoči!

I skoči!

Okolo ljuljaj!

I ljuljaj!

Poveži!

I pivaj!

Đikac!

Skoči s mjesta!

Aj' na levo!

Rastegni, kolo!

Na mistu!

Još jednom!

Dosta!

Drž' se dobro!

Desnu!

Levu!

Bolje, bolje, mrdni, mrdni!

Jednom tabni!
 Ajde kreći!
 Na krivac!
 Na krivendar!
 Malo napovrat!
 Krivulja!
 Naopako!
 Veli Kosta da je kola dosta!
 Puzavac!
 Puska!
 Plazavac!
 Hajd' na livo!
 Na mistu, hopa!
 I još jednom na mistu, hopa!
 Iskorači i bjež!
 Tri su pasala, iskorači i bjež!
 Krenemo!
 Op, desna gore!
 Još jedanput aj' na levo!
 Okolo rastegni!
 Sva tri bježi!
 Bježi s mjesta!
 Jedan, dva, tri, skoči!
 Skoči s mjesta ne povraći!

Oštro, oštro!
 Ajd' po malo!
 Sva tri povraćaj!
 Življe!
 Hop, hop, hop!
 Tri mahni!
 Veži, steži, iskorači, ulevo!
 Veži, steži i đikac!
 Ja pokvari!
 Skoči, poskoči!
 Napni, napni!
 Ij okolo!
 Opa, cupa, jedan, dva, napovrat!
 Jedan, dva povrati, i bježi!
 Okruži, ne ruži!
 Pazi na komandu!
 Vozi, vozi!
 Složi i bjež!
 Tri pasala, povrati i bjež!
 Dva pasala, okreni i bjež!
 Pazi svak na svoga!
 Požuljavaj!
 Žuljaj!

To bi bile najvažnije komande koje izriče kolovođa. Iz samog se teksta vidi kakve su zapovijedi i na kakav ih način izriče. Negdje su to oštre i nedvosmislene naredbe, drugdje djeluju više kao molbe ili upozorenja, a ima i takvih koje sadrže očitu humorističku notu. Ličko kolo u svom prvom, šestanom dijelu ima i niz pjesama, čije ćemo melodije i tekstove objaviti pri opisu ličkog kola. Kod ostalih plesova tekstovi pjesama mogu biti različiti: od lijepih balada pa do banalnih dvostihova. Najvažniji primjerci bit će uz notne zapise dodani opisu pojedinih plesova.

Muzička pratnja i plaćanje svirača

Danas se na zabavama Ličana vrlo rijetko može čuti stara pjesma »rozgalica«, nikako svirka na diplama ili mješnicama, a gotovo izuzetno guslarska svirka i pjesma, kao i svirka na tamburu dangubu (ili kute-revku, prema Kuterevu, mjestu izrađivanja, ili pak biserku). Na mjesto dipli i tambure dangube bili su prije drugog svjetskog rata došli tamburaški zborovi, no i oni su sasvim nestali. U većini sela tvrdi se da se tanac plesao isključivo uz diple (Ličani zovu mješnice diplama ali i mišinama ili jednostavno mijeh), pa za njega u nekim selima i kažu »uz diple igrat«. Čini se, prema iskazima kazivača, da se pojava tambure dangubice može povezati s pojavom polke u Lici, s »polkanjem« — kako bi rekli Ličani. Još prije tridesetak godina u svakom se selu mogla

naći danguba. Ličke dvojnice, ili kako ih Ličani zovu dvojice (i dvojice), služile su prvenstveno kao razbribriga pastirima, pratnja pjesmi ali se i uz njih znalo neki put »zatancati«. Bilo je svirača na dvojnicama koji su istovremeno svirali u dvojnice i »kroz nos pjevali«. Sličan sam slučaj zabilježio na terenskim istraživanjima u Istri. Dvojnice su znale svirati i ženske, a isto tako i dangubu. Naročito su bile na glasu Ličanke guslarke. Za Đuku Jokić iz Prijeva tvrdi se da je guslala bolje od svih muškaraca. Dragici Aleksić, kad je došla raditi u tvornicu u Lički Osik, predradnik je rekao:

— Ništa, Dragice, nemoj raditi, nego uzmi gusle i guslaj nam.

Već prije drugog svjetskog rata pojavile su se i proširile usne harmonike (citre, citore) i zasjenile sve ostale muzičke instrumente za pratnju plesa. A ipak, kad bi se pojavile dangubice, mladež bi radije zaplesala:

— Kad Dušan Dokmanović zasnira, ako spavaš, moraš ustati i stalno igrati — rekli bi u Plaškom.

Ličko kolo se plesalo bez instrumentalne pratnje, ali su kod njezove uvodnog dijela — šetnje, kolanja, veoma važne bile pjesme a uz pjesmu djevojke koje bi pjesmu započinjale, tzv. pričimalice ili pričimaljke. One su imale i poseban ugled u selu, jednako kao i dobri pjevači. Isto se tako veoma cijenila moć improviziranja u kolu, brzog izmišljanja stihova. U tome je bio naročito poznat Perelja Babić iz Svetog Roka. Evo jedne anegdote o njemu: »Pokojni Perelja je mogao ispjevati pjesmu kako je htio. Išao je na sud i njegov je protivnik Iso uzeo poznatog advokata Biničkog, a on krivokletnika Juru Banjeru. Dobio je parnicu, a kad su izlazili iz sudnice, zapjevao je Isi:

— Više vridi moj Banjera Jure
nego Isi Binički doture!

Svirači se većinom nisu plaćali. Izuzetak su činili glazbenici koji su bili pozvani da sviraju na svadbama. Davalo bi im se piće i novac. U mnogim slučajevima nije se plaćalo čak ni na piru, ako je mnogo ljudi znalo svirati, tako da je gotovo svaka udavača ili njen mladoženja imao u svojti nekog tko bi došao badava svirati.

Na kraju nešto o pojavi dangubice u Lici. Svi tvrde da je ona relativno novijeg datuma i da se izrađivala u Kuterevu. U Kuterevu sam, međutim, saznao da su ih poznati izrađivači tambura Rončević i Šporčić naučili izrađivati od Ivana Marinića, koji je odselio u Slavoniju u selo Nijemci, gdje je inače poznata tambura samica, koju seljaci sami izrađuju.

Praznovjerice vezane uz ples

I danas stariji ljudi vjeruju da vile kolo igraju, i to negdje u osami u šumi ili na kakvom brijegu. I seoski momci ponegdje idu na ta mje-

sta i plešu zajedno s vilama. Oni uvijek nakon toga nose neke posljedice jer ih vile opčaraju. Vile plešu veoma često i na lokvama. Kad prašina koluta na cesti, pa se vije, onda ljudi kažu:

— To vile igraju kolo, vidi onaj škovrtalj! — međutim, kad se uskovitla sijeno ili slama, onda kažu da je to s vražje strane. Vile, po predaji, odlično plešu, pa kad jedna djevojka ili momak naročito dobro pleše, onda im se kaže:

— Onaj (ili ona) igra ko vila.

Kad bi seljani naišli u šumi na »vilovsko kolo, slabo bi im onda bilo«. Vile bi im se osvetile, najčešće ih pretukle, odvukle u nepoznatom pravcu ili čak umorile. Neki bi se u lakšim slučajevima samo razboljeli. U pojedinim selima vile imaju točno određena mjesta na kojima se sastaju, a poneka od tih mjesta poznata su i na širem području. Za sjeverozapadni dio Like poznato je sastajalište vila na jednom brdašcu između Ličkog Novog i Brušana. Gotovo cijela Lika smatra da je Klek glavni centar vilinskih kola. Vile iz lapačkog kraja imaju svoje sastajalište na vrhu Plješevice Ozeblinu.

Pokladno plesanje za bolji rast konoplje i lana (ali i za kupus, meso i drugo) poznato je i u Lici. O toj sam pojavi pisao i u knjizi o bilogorskim plesovima,⁷⁸ a više podataka o sličnom plesanju u drugim krajevima dao sam u knjizi o istarskim plesovima.⁷⁹ Ostaci takvih kola su sva ona kojima pjesme govore o lanu (*Ja posijo lan* i sl.). Za bolji rast konoplje i lana obično se plesalo ličko kolo, ali u posljednje doba, između dva rata, i polka. Za konoplju i bolji urod općenito ne pleše se samo o pokladama. Uoči Nove godine muškarci valja da zaplešu kolo da bi im brkovi bili veći i jači (dakle za snagu), a ženske za konoplju. Što se brže i bolje pleše, to brže rastu brkovi, odnosno konoplja, a što se više pri plesu skače, to će biti veći. Muškarci se u tom kolu drže za brkove, a ako ih nemaju, onda stave pod nos kudeljku. I na Sv. tri kralja izvodi se kolo s istom namjenom. U Krasnom valja tri puta na godinu zaigrati kolo »za predivo«, na »zafalnost Staroj godini«, na Božić i o pokladama.

— Ajmo za lan, malo za konoplju.

U novije doba ova krilatica služi ne samo za šalu već i za produživanje kola. Da se ne bi išlo ranije kući, da se kolo produži, kaže se:

— Ma kuda ćeš kući. Daj malo za konoplju, pa za lan.

Tako ostaju još pola sata-sat. Za krumpir treba jako udarati, tabanati nogama. Tada će biti deblji i kupus veći.

Za lan i konoplju znadu u šali zaplesati i o svadbi.

— Ajmo poigrat da nam bolje konoplje rode. Obično u većini slučajeva za konoplju plešu samo ženske. Već smo ranije spomenuli kako su se kola izvodila na mjesečini za vrijeme nabijanja, stupanja, konoplje. Tada bi se također zaigralo kolo za lan i konoplju. Žene najprije nagovaraju cure da zaigraju, a zatim stariji muškarci zovu momke:

78. Ivančan, o. c., str. 61. i 62, vidi bilješku 15.

79. Ivančan, o. c., str. 9—10, vidi bilješku 33.

— Sad je naš red, do sad je bio bapski. Ajte igrat, pa ćete veće brke imat!

Kad je žetva završena, djevojke i žeteoci plešu, pjevaju, natpjevavaju se i pletu žetveni vijenac da se malo provesele. Tada plešući uzvikuju:

— Da bi rodila pšenica bjelica.

— Da bi rodila snašica.

— Bio snop kao pop.

Uoči Božića odlazi se stoci. Nosi se svijeća u staju i uz svijeću ukucani dvoje i dvoje ravnomjerno koračajući obilaze oko stoke da bi bila zdrava. Pri tome izgovaraju ovu formulu:

— Dobar večer. Na dobar nam Božić dolaze i ostali dobri dani. — Zatim se svi ljube.

Plesanje na Mali božić oko stožera na kojem je kolač već je ranije opisano u ovoj radnji, a isto tako i vođenje mlade oko ognjišta te plesanje mladića na »šikavce«, tj. treći dan Božića za lješnjake, koji uvijek predstavljaju simbol snage i zdravlja:

— Budi zdrava kao dren!

Uz kolo oko ognjišta treba spomenuti i stavljanje žlice cicvare za gredu da bi se počastio kućni duh.

Na Svetog Lazara idu djeca od kuće do kuće, uzmu pekvu i lupaju njome prije izlaska sunca. Zatim uhvaćeni u kolo tri puta obilaze oko kuće da ih ne bi zmija ujela kada beru cvijeće što ga stavljaju u vodu kojom se — radi ljepote i dobrog zdravlja — umivaju. Pri tome pjevaju:

Bježi zmija plazara,
evo svetog Lazara
i on nosi ključe
da ti glavu stuče.

Veoma interesantno kazivanje predstavlja podatak o tome da su se u određeni dan godine skupljale žene i na mjesecini gole plesale po kupusištu kako gusjenice ne bi napadale kupus. Smatrale su da jednako kao što one pri plesu nemaju ništa na sebi, tako će i kupus biti go — čist od gusjenica. Pri tom kolu izgovarale su se i magične formule. Ovaj rijetki podatak nisam uspio popratiti tekstom formula ni datumom održavanja tog kola jer bi, prema navodima kazivačice, moć plesa prestala kad bi mi odala ove tajne. Veš i zbog samog spomena tog običaja kazivačica se bojala da se magična moć kola ne umanji.

O praznovjericama vezanim za plesanje oko izvora ili neke druge vode bit će više riječi u posebnom poglavlju.

Momci i djevojke u Lici uglavnom nisu praznovjerni. Pa ipak, onaj dan kad su se spremali poći u kolo ni za živu glavu ne bi jeli zapinjač (natkoljениčni dio) od janjca da im ne bi zapinjale noge pri plesu.

Među starim božanstvima za koja najstariji ljudi pričaju da su njihovi preci u njih vjerovali na više sam mjesta zabilježio boga Karona, ali poblizih njegovih oznaka nisam uspio saznati.

Šta se danas pleše u Lici?

Neće biti naodmet ako najprije donesemo kratak citat o tome kakve je novotarije mladež donosila na zabave Ličana između dva rata, a opisuje ih J. Grčević u *Kompolju*⁸⁰: »U najnovije doba na omladinskim zabavama plešu momci i djevojke različite plesove (polke, valcer, sfing, tango i bećarac) prenešene iz grada.«

Moglo bi se reći da ni danas lička omladina nije otišla daleko od ovih gradskih plesova. Povremeno se pojavi neki nov, suvremen, što ga najviše školska omladina donese iz grada, ali potom se opet zaboravi i ostanu plesovi koje je već Grčević spomenuo. Osim spomenutih plesova nešto su se dulje bili zadržali engliš (ingliš valcer, o. I. I.), rumba, samba i rašpa. Nekim plesovima donekle promijene i naziv. Rumba je postala rumbo, samba sambo, i plešu se sasvim po lički. Kao i ostali plesovi, rumbo samo imenom liči na rumbu, a pleše se zapravo više kao valcer, »samo se više okreće na svrtak, svrtaljku«.

Ako bismo htjeli spomenuti repertoar plesova na zabavama koje su se održavale u Lici pred desetak godina, trebalo bi još dodati: slofoks, Kozaru, taraban, crnogorsko kolo, Sremicu, brzi tango, Moravac, paraglajz, krajc-polku.

Danas omladina veoma rijetko zna i hoće zaplesati ličko kolo. Međutim, ako se koji put to desi, obično se izvede đikac, varijanta ličkog kola što se proširila neposredno poslije rata. Dok većina starijih ljudi smatra da su oni nekad ljepše plesali kolo, ima i ovakvih mišljenja: »Sad se ljepše igra. Prije su igrali ko vukovi, haj, haj.« Evo što govore najnoviji podaci o plesanju u Lici (iz 1968. g.): »Rekla sam da iz godine u godinu osjeća se veliki pad, velika nezainteresiranost za zborove. Možda je jedan od razloga što je manje-više živalj barem do sada odlazio u gradove na posao ili škole. Mislim danas kad je probijanje u škole mnogo teže, vjerujem u to da će se obnoviti i ta sijela i prela i da će biti veća masovnost na tim zborovima. Tako nekako očekujem, jer ljudi se manje-više vraćaju poljoprivredi, koji su je do sada odbacili... O Božiću se igraju kola kukunješće i vranjanka, ali se ujedno i plešu sving, valcer i tango. To je najčešće.«

Priređuju se zabave u domovima kulture s repertoarom koji se nije bitno promijenio od prije drugog svjetskog rata jer novotarije koje se u nekoj sezoni jave, ubrzo nestaju, i omladina se vraća već spomenutim plesovima.

Razlozi nestajanja plesa mišnjača

Dobar se dio starog plesnog repertoara Ličana održao, dakako, ako uzmemo u obzir najvažnije plesove. Naoko je pravo čudo što se drugi po važnosti ples, tzv. *mišnjača* (ili, drugim imenima, *uz diple igrati*, *na diple*, *na diple igrati*, *hrvatski*, *hrvatski tanac* ili naprosto *tanac*) potpuno izgubio i što sam ga jedva uspio rekonstruirati na temelju kazi-

80. Grčević, o. c., str. 758, vidi bilješku 73.

vanja starijih ljudi i sretne okolnosti da ga je Ogranak Seljačke sloge iz Ličkog Novog izvodio neposredno prije ovog rata na smotri u Zagrebu pa je ostao u živom sjećanju učesnika koji su ga plesali.

Ovo je klasičan primjer kako je ples organski vezan uz instrument koji ga prati, i nestankom tog instrumenta nestaje on sam.

Mišnjača (samo ime kaže) izvodila se uz mješnice ili diple, kako ih ponegdje Ličani zovu (neke varijante plesa stoga nose naziv *na diple* i sl.). U povijesti plesa ima slučajeva da neki ples vezan uz neki instrument nestane nestajanjem tog instrumenta, ali ima daleko više primjera kada se nađe zamjena za to glazbalo i ples mu se prilagodi. Uzimimo za primjer isti instrument mješnice i, reklo bi se, gotovo isti ples (tanac) u nekim drugim krajevima, u klasičnoj domovini tanaca, tj. jadranskoj plesnoj zoni.⁸¹ Na sjevernim jadranskim otocima i u Hrvatskom primorju (pa i Istri) nekadašnji mijeh je zamijenjen sopilama i ples se uz njih dalje normalno odvijao i razvijao. Slično je i na jugu, u okolici Dubrovnika, gdje je u poskočici (zapravo također svojevrsnom tancu) mijeh zamijenjen lijericom i ples se dalje razvijao.

Kako to da se u oba gornja slučaja ples uspio prilagoditi novim instrumentima i održati, a u Lici nije? Držim da su tome dva razloga. Prvi je taj što su Ličani konzervativniji i teže se prilagođuju od Primoraca ili Dalmatinaca, a drugi što tamburica danguba, koja se javila kao supstitut, nije mogla uspješno obaviti svoju ulogu kao što su mogle sopile ili lijerica. Zašto? Zbog toga što je za pratnju plesa potrebno glazbalo s prodornim zvukom, a to sopile i lijerica jesu, i što se mora dobro čuti i uočiti kada muzičar mijenja temu da bi se promijenila i figura plesa. Tambura danguba, tiša od sopile i lijerice, nije mogla nadglasati robusno i živo tabananje Ličana, i ples je morao nestati. Pokušaj da se prati tamburaškim orkestrom (Lički Novi) propao je iz sličnih razloga. Orkestar, iako glasan, nije mogao biti dovoljno elastičan da omogućí plesne improvizacije. Time je izgubljena glavna ljepota čitavog plesa. Mješničar je svirao pojedinu temu tako dugo dok nije vidio da je ples doživio svoju kulminaciju i da plesači upravo traže drugu figuru. Tada bi promijenio temu a plesači figuru i opet svirao onoliko koliko je to u datoj situaciji bilo poželjno, prema broju, kvaliteti i raspoloženju plesača, svaki put drugačije. Znalo se desiti, a to je Ličanima bilo vrlo drago, da se neki par ne želi prestati vrtjeti i da čak ubrzava tempo. Da bi ples uspio, glazbenik je morao osjetiti dokle treba svirati tu figuru, pa čak nekad prepustiti tom paru da prijeđe u drugu figuru kad se zadovolji plesa. Sve je to tamburaški orkestar kočio, i zbog toga nije uspio kao supstitut za mješnice. Nije omogućavao da se istakne individualna vještina i virtuoznost, slobodna interpretacija unutar određene plesne strukture, koja je bila ne samo dopuštena već upravo poželjna pri plesu mišnjača.

Stilske i ritmičke osobine ličkih plesova

U odjeljku o tome što u Lici znači lijepo plesati, ili što je to značilo nekada, rečeno je mnogo toga i o stilskim osobinama ličkih ple-

81. Ivančan, o. c., str. 27—30, vidi bilješku 1.

sova. Tome bi možda trebalo dodati da se u stilu plesanja nazire magijska osnova plesanja, pri kojoj je bilo važno to da se što jačim udaranjem o pod, tabananjem, postigne što bolji urod krumpira, repe i kupusa (da budu što deblji), a da se visokim skakanjem u zrak želio postići dobar rast lana, konoplje, brkova i sl. Stil plesanja Ličana mogao bi se stoga svesti na jednu jedinu rečenicu koju je izrekao neki kazivač: »Udri lju-to i poskoči dobro!«

Ritmovi u kojima se izvode lički plesovi pretežno su parni i ne kreću se u većim varijantnim finesama. Moglo bi se gotovo reći da su u tom pogledu Ličani veoma neelastični jer su sve plesove, ili njihov najveći dio, sveli na dvodijelni i četverodijelni ritam. Čak i tanac, koji se svagdje u susjednom jadranskom području izvodi kao trodijelni ples,⁸² Ličani su ukalupili u dvodijelni ritam, uskladili potpuno glazbenu pratnju i ples, za razliku od veoma interesantne heteroritmije što vlada kod jadranskih tanaca i poskočica.

Svoju sklonost k eventualnim improvizacijama, ali samo u okviru dvodijelnog ritma, oni su ispoljili pri svom glavnom plesu, ličkom kolu, gdje se pleše bez muzičke pratnje i gdje je glavna ritmička shema 3 puta 2/4, koja se stalno ponavlja. Evo kakve su mogućnosti Ličani našli da obogate ovu ritmičku konstrukciju:

Ovo bi bile najčešće konstrukcije pri ličkom kolu. Ostale, relativno rijetke, izgledaju ovako:

82. Ibid., str. 29.

Karakteristično je kod većine figura ličkog kola da se na prve četiri četvrtine kreće u smjeru kretanja kazaljke na satu a na posljednje se dvije ili zastaje na mjestu ili se vraća malo na suprotnu stranu a da se položaj tijela ne mijenja.

Slične pojave a i ritmičke sheme imamo i u drugim dijelovima Jugoslavije, a u njenu centralnom dijelu to je osnovni ritam i predstavlja jedan od glavnih elemenata po kojima taj dio čini jedinstvenu plesnu zonu — dinarsku.⁸³

Na teritoriju Balkana, samo u Jugoslaviji, osim u Lici, plesanje na tu osebnju ritmičku shemu izvodi se u podravskom uuzmenom kolu, nekim belokranjskim kolima, u glamočkom, vrličkom i splitskom kolu, hercegovačkim kolima i nekim bosanskim (Jajce) i crnogorskim (zetsko i crničko), u rugovskom kolu, šiptarskom teškotu i mnogim osnovnim orima zapadne Makedonije (lesnoto). Uzimajući primjer Fär-öerskog plesa, pisci plesnih povijesti dali su mu posebno mjesto ne poznavajući plesove drugih područja, od kojih je naše najbogatije. Jedini je donekle R. Wolfram⁸⁴ naknadno uočio da je raširenost te ritmičke i plesne strukture veća i da se može naći u Jugoslaviji (spominje vrličko i zetsko kolo), Rumunjskoj (horas) i Sardiji (ballo tondo). On dalje kaže da je taj oblik zabilježen i u Francuskoj, i to u starom djelu iz 1588. *Orchesographie Arbeaua*, pod nazivom *Branle Simple*.⁸⁵

Da je ovaj šestodijelni oblik u nas najvitalniji, ne dokazuje samo njegova dominantna uloga u dinarskoj plesnoj zoni nego mnogobrojnost i ekspanzivna snaga tog oblika, jer prodiere i u druga naša područja.

Iako još uvijek ne raspolažemo s dovoljno argumenata, jer pisanih spomenika o plesovima pojedinih strana svijeta nemamo dovoljno, ili ih je čak vrlo malo, mogli bismo prema nekim znakovima pretpostaviti da je centar šestodijelnog plesanja Levant, tj. istočni Mediteran, prema mnogim popratnim pojavama koje su iz tog ishodišta preko Balkana ili Sredozemlja kretale u raznim smjerovima prema Evropi. Nije nam cilj da u ovom radu dokažemo tu pretpostavku jer bi nam za njeno dokazivanje trebalo mnogo više podataka, ne samo s Bliskog istoka i iz Evrope već i iz ostalih arapskih zemalja pa i jugozapadne Azije. Međutim, zaustavimo li se samo na osnovnoj, a pri tom je veoma važno, i *osebnju* ritmičkoj šestodijelnoj shemi, možemo konstatirati da se glavni i gotovo isključivi ples (kolo) Arapa u Libanu,⁸⁶ Jordanu i Palestini,⁸⁷

83. Ivančan, *o. c.*, str. 25—27, vidi bilješku 1.

84. Richard Wolfram, *European Song-Dance forms*, »Journal of the International Folk Music Council«, volume VIII—1956, str. 35.
Podatak uziman od R. Wolframa, vidi bilješku 84.

85. Arbeau Toinot, *Orchesographie, traite en forme de dialogue, par lequel toutes personnes peuvent facilement apprendre et practique l'honnête exercice de Danses*, Langres 1588. I, 1956, II. 1888, III izdanje, Laura Fonta — Paris.

86. Za plesni zapis i podatak zahvaljujem gospođici Georgette Gebara iz »L'ecole Libanaise de Ballet, fondee et dirigee par Georgette Gebara« — Beyrouth.

87. Za podatak i zapis plesa zahvaljujem dvojici studenata zagrebačkog univerziteta iz Bliskog istoka, i to Rabanu Hasanu i Jasinu Halifi. Ples sam vidio 1969. godine na priredbi u Zagrebu, gdje ga je izvodio veći broj studenata iz Jordana i Palestine.

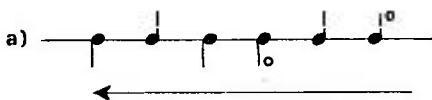
Dabké, što u prijevodu znači »udariti«, kreće u istoj toj shemi, i kad ga čovjek promatra, mogao bi ga mirno smjestiti u neki naš kraj. To će reći da se veoma popularan i glavni ples Arapa iz krajeva koje smo spomenuli (a iz ostalih područja nemamo nikakvih podataka) sasvim uklapa u našu shemu i ritmički se odvija u ove tri glavne fraze:

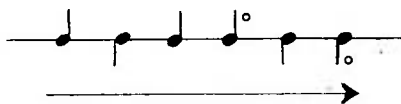
koje su veoma raširene i u nas. Kao i kod nas, to je najvažniji ples svog područja a pleše se jednako kao i u nas — i stilski i u prostornoj formi, i s vraćanjem, odnosno zaustavljanjem na zadnje dvije četvrtine. To je suviše podudarnosti, a da bi se moglo ne ustvrditi da se u osnovi radi o jednom te istom plesu, koji, koliko nam je do sada poznato, ne postoji ni u jednom drugom kraju svijeta. Budući da je relativno malo vjerojatno da se taj ples s Balkana proširio na Bliski istok, jer nemamo sličnih pojava s drugim elementima kulture, podaci kojima raspoložemo dopuštaju nam da pretpostavimo mogućnost širenja tog plesa, odnosno te vrste kola, s Bliskog istoka na Balkan i dalje, odnosno preko Mediterana u Sardiniju i Francusku. Ili se možda radi o ostacima stare mediteranske kulture? U svakom slučaju treba čekati još brojnije podatke kako bi se mogli donijeti sigurniji zaključci.

Jedna napomena. Već je dosta pisano o tome da se kola zapadnog dijela naše zemlje (uključivši ovdje i ličko kolo) kreću u smjeru hoda kazaljke na satu, a istočnog u obrnutom smjeru⁸⁸, mada se kod ovih šestodijelnih plesova radi o istim kolima. Bliskoistočni *Dabké* također se kreću u smjeru obrnutom od hoda kazaljke na satu.

Radi usporedbe evo nekoliko primjera šestodijelnog plesanja u Lici i drugdje:

Potpuno jednako kreće kolo s Fär-öerskih otoka, početak vričkog kola i još mnogih drugih iz naše dinarske zone, odnosno u istočnim krajevima desnom nogom u drugu stranu.

88. Ivančan, o. c., str. 23, vidi bilješku 1.

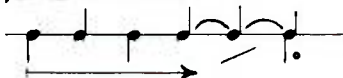
evo sada libanonski Dabké

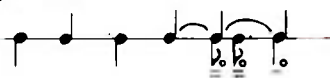
i drugi primjer

primjer iz Palestine

ili iz Jordana

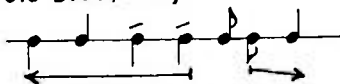

Ne računajući ostale naše plesove koji imaju gotovo isti raspored koraka i ritmičku shemu, evo figura ličkog kola koje podsjećaju na gornje, jedino što se kreću u smjeru hoda kazaljke na satu:

Lički Novi

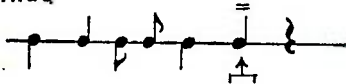
Debelo Brdo, Bilaj

Ričice

Lovinač

Donji Lapac

Kada se skupi više materijala, bit će veoma interesantno komparirati i ostale jugoslavenske plesove s plesovima bliskoistočnih Arapa. Pogotovo treba prostudirati plesove Turaka i Grka, pa i drugih naroda Levanta.

Međusobno prožimanje jadranskih i dinarskih plesnih elemenata na području Like

O obrascima dinarskog plesanja u jadranskoj plesnoj zoni pišao sam u radu o geografskoj podjeli narodnih plesova Jugoslavije.⁸⁹ Tamo sam naveo i načine i razloge javljanja dinarskog šestodijelnog plesnog obrasca u jadranskoj plesnoj zoni. Posebno evidentan primjer predstavljaju koraci novljanskog kola (iz Novog Vinodolskog) i dubrovačke poskočice. Na teritoriju Like postoje miješanja dinarskih i jadranskih plesnih elemenata već samom pojavom takvih dvaju izrazitih predstavnika plesanja obiju zona kao što su to ličko kolo i hrvatski tanac (mišnjača). Međutim, i u figurama samih tih kola mogu se nazreti primjeri koji očigledno govore o međusobnom prožimanju.

Ličko je kolo prepuno čestica trokoraka polke (osminka, osminka, četvrtinka) inače tipičnih za gotovo sve jadranske tance. Evo samo nekoliko primjera:

(Trnovac, Švica, Lovinac
Sv. Rok, Udbina itd)

To su slučajevi kada drugi i treći takt sadrže trokorak polke. Daleko više ima primjera kada samo jedan od njih ima u sebi dvije osmine i jednu četvrtinu. U jadranskoj plesnoj zoni uz već klasične neparne figure prebira⁹⁰ postoje i parne, koje sadrže upravo trokorake polke. Kako Ličani nisu bili skloni primanju neparanog prebira, zbog urođene averzije prema heteroritmiji, prema svojevrsnom neredu (o čemu sam već ranije govorio), oni su u svoje ličko kolo ubacili trokorake polke što u pojedinim figurama predstavljaju fioriture i pružaju Ličanima mogućnost za variranje svog inače jednostavnog kola.

Hrvatski pak tanac (mišnjača) pun je trokoraka polke ali i snažnih poskoka koji inače nisu karakteristični za jadranske tance, te udaraca o pod koji su veoma karakteristični za ličko kolo. U nekim slučajevima u tanac je infiltrirana čitava šestodijelna struktura ličkog kola. Evo primjera:

89. Ivančan, o. c., str. 33—35, vidi bilješku 1.

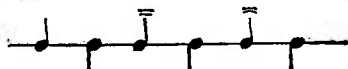
90. Ivančan, o. c., str. 28—30, vidi bilješku 1.

Trnovac

Ili se ponavljaju isti pokreti s naglascima kao kod ličkog kola:

Trnovac

Primjera za međusobno prožimanje jadranskih i dinarskih plesnih elemenata na teritoriju Like našlo bi se još mnogo, samo su oni suptilniji i trebalo bi nam mnogo više prostora da na njih ukažemo.

Utjecaji ličkog kola na plesove nekih susjednih područja

Ličko kolo, neobično figurativno, snažno, dinamično, zabavno, raznovrsno u tempu, jednostavno za učenje i lako primjenjivo na otvorenom prostoru te idealno za plesanje u velikom broju, velikoj masi, postalo je interesantno i za mnoga susjedna područja, koja su ga presadila na svoj teritorij i prilagodila svom ukusu i navikama. Od Novog Vinodolskog pa do zadarskih otoka nalaze se kola s elementima što živo podsjećaju na ličko kolo, a stariji kazivači govore o tome kako su ta kola došla iz Like. Za neke od tih krajeva mogli bismo i dvojiti da im šestodijelna kola potječu iz Like jer sličnih šestodijelnih kola ima u mnogo širem području i mogla su tamo doći s drugih strana. Međutim, dosta je vjerojatno da su Novljani primili kolo iz Like jer im je to jedina zaleđina odakle su je mogli primiti. Jedna figura novljanskog kola — senjski korak — mogla je doći iz Senja. Međutim, i to je gradić s izrazito ličkom pozadinom. Na sličnost između novljanskog i ličkog kola ukazao sam već ranije u radnji o geografskoj podjeli narodnih plesova,⁹ te se na nju ne bih posebno osvrtao. Jasni utjecaji ličkog kola osjećaju se i na Pagu, gdje paško kolo ne samo koracima sliči ličkom kolu već je i uvodna pjesma koja najavljuje kolo slična, pa i po načinu izvođenja.

— Danas kolo će biti.

Sajmovi u Lici, naročito u Gospiću i Otočcu, pa i nekim drugim mjestima, /bili su veoma poznati i omiljeni ne samo u Lici. Tu su se hvatali u kolo i došljaci i tako su mogli prenijeti kolo na svoj teritorij. Osim toga poznato je da su se Ličani u velikom broju selili u mjesta koja sam spomenuo.

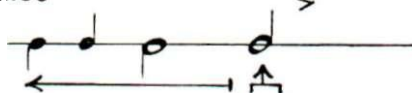
Najveći i najizrazitiji utjecaj ličkog kola očituje se na plesanje Glamočana, stanovnika Glamočkog polja. Poznato glamočko kolo, koje je

na repertoaru mnogih jugoslavenskih amaterskih i profesionalnih folklornih trupa zbog neobične figurativnosti, zahvaljuje svoju popularnost upravo mnogobrojnim figurama koje je primilo od ličkog kola. Boraveći u nekoliko navrata u Glamoču, raspitivao sam se o kolu i od najstarijih ljudi saznao da do prije pedesetak godina Glamočani u svom kolu nisu izvodili nego tri figure. To mi je potvrdila i J. Dopuđa, poznati istraživač glamočkog kraja, čijim ću se radom poslužiti pri uspoređivanju figura ličkog i glamočkog kola.” Osim toga, u Glamoču postoji jasna predaja da su figure svojeg kola uzeli od Ličana i nešto ih preinačili. Da stvar bude još interesantnija, Glamočani su, potaknuti načinom tvorenja figura u ličkom kolu, nakon primanja njegovih figura i sami izmislili još veći broj svojih novih, koje ne pozna ni ličko kolo ni staro glamočko.

Evo figura koje su Glamočani najvjerojatnije uzeli iz ličkog kola. Usporedit ćemo ih s ličkima prema zapisima J. Dopuđe, prenijevši Dopuđine zapise u osminkama i četvrtinkama u četvrtinke i polovinke.

Glamočka figura »Po jedan unutra« odgovara ličkim »Desna« i »Na mistu, hopa.«

Glamoč

Lički Novi itd.

Sinac itd.

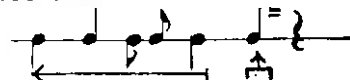

Dalje, u Dopuđinu opisu glamočkog kola II figura, a u Lici »Udri«, »Na mjestu«!

Glamoč

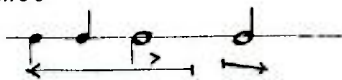

Ričice itd.

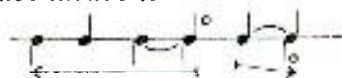

Dalje u Dopuđinu opisu glamočkog kola IV figura, a u Lici »Okreni kolo lijevo«, »Veži, steži« i »Đikac«, kolo iz Svetog Roka, »Tabni«.

Glamoč

Drenov Klanac itd.

Sveti Rok

Sveti Rok

To je samo nekoliko najjednostavnijih i najjasnijih primjera. Inače ih se može naći još mnogo više kod kojih su figure djelomice ili kompletno prenesene. Utjecaji se mogu naslutiti i po komandama, npr. »Ajdemo okolo«, »Povrati«, »Naopako«, »Po jedan unutra«, »Življe«, »Bjež' okolo« itd.

Stari korijeni magijskog plesanja oko vode i izvora

Ni u jednom kraju Hrvatske nije toliko rašireno plesanje oko izvora, vode, cisterne, bare i ostalih mjesta gdje se nalazi voda. Gotovo u svakom selu uz već uobičajeno kolište postoji i mjesto pored ili oko neke vode, gdje se obavezno mora plesati na određeni dan u godini. Evo nekoliko primjera:

»Na bogojavljenje, 19. januara, nekad su ljudi prije dana po ponoći išli na vrelo. Ljudi bi se skidali do gola i skakali u izvor. Tada bi voda uzela svaku bolest koja postoji. Sada se ide manje. Isto jutro idu djevojke i pjevaju pjesme. Nose vodu kući, pa se ukućani umivaju. Djevojke igraju kolo oko vode i onda se nekoliko puta zaustave u selu pa opet igraju. Oko vode prave šale. Guraju se u vodu itd.« (Dabar)

91. Ivančan, o. c., str. 34. i 35, vidi bilješku 1.

92. Jelena Dopuđa, *Starobosansko kolo iz Glamoča*, »Bilten Instituta za proučavanje folklor«, br. 1, Sarajevo 1952, str. 88—97.

»Za Novu godinu su išle ženske na izvor.

— Dobro jutro, vodo. Na zdravlje nam bila.

Kad se sastanu na vodi, igraju kolo. Zeru kruva bacaju u vodu. Na vodu idu mlade žene i djevojke. Natakni kolač nasred ražnja pa ga metni preko vrata i vlasom ga nakiti. Stoji jedan dan. Zatim se baca slama uvis.

— Više žita nego slame!

Planinka čeka:

— Dobro jutro, majko!

Planinka kaže:

— Rodilo nam pšenice bjelice
i mušice čelice
i po kući kurate dječice.

Vlas ide govedaru za kandrije, za podšvikače.« (»švikanje« je kada bič, kandija, pukne; o. I. I.) (Brlog).

Na božićne praznike plesalo se na bari uz Gacku. Ima prostora, ali nije igrala samo mladost nego i ljudi od pedesetak godina.« (Prozor).

»U Otočcu se igralo na zahvalnost Stare godine za konoplju. Djevojke igraju kolo također na Novu godinu rano ujutro, za svježu vodu. Kod izvora se igra kolo. Djevojke se umivaju i daruju vodu rukom. Kod toga viču:

— Ja tebe darivam licem božjim,
a ti mene zdravljem i veseljem.

To je igra za vodu, zdravlje i veselje.«

»Na Novu godinu ujutro, dok ne bi došli muškarci, mi same igramo i komandiramo. Igrale smo kod vrela da donesemo mladu vodu kući. Odakle se nosi voda, tamo se mora poigrati. Bacale smo kruha u vodu. Odnese mo kući pa se mijemo u novoj vodi.

— Vodo moja, tebe darivam kruhom,
ti mene svakom srećom.

S lopatom idemo razgrnut, di ćemo ujutro igrat«. (Čovići)

»Igralo se na Karlovčiću, na barama.« (Glibodol)

»Za Novu godinu se kolo plesalo oko šterne i brala se voda. Plesale su cure i žene. To se radilo na »saveznoj« šterni i pjevale su obične pjesme.« (Kuterevo)

»Na Novu godinu ujutro idu djevojke na šternu ili vrilo. Igraju oko šterne, nose kruha i bacaju u vodu. Onaj kruh iz vode se jede, onda neće zubi boliti.« (Lički Osik)

»Na Novu godinu se ide rano tko će pobrati skorup. Oko bunara se razvije kolo. U Perušiću se kruh baca.« (Perušić)

»Prije se išlo za Božić, Stjepanje i Ivanje plesati na vrelo Gacke. I sada se ide gore. Na Novu godinu se igra kolo na cesti, a onda se sađe k vodi.« (Ličko Lešće)

»Na Đurđevdan ujutro znali bi ići na izvore. Djevojke bi se umivale, pjevale i plesale oko izvora i predavale sanak.

»Predajem ti sanak
na Đurđev danak.

Predajem ti drijem
prije sunca na Svetoga Đurđa,
prije danka na Svetoga Marka.« (Zrmanja)

»Na Jurjevo još i danas golo kupanje. Ako se više djevojaka sa-
staje, onda pjevaju i igraju. Na vodi nema razgovora.« (Lovinac)

»Na Đurđev danak idu se kupati na istočno vrelo, koje je okrenuto
prema suncu. I tamo ostave dio svoje robe, obično kanice, da i' ne bi
bolila glava ili da im prestane od čezga su болоvali.« (Srb)

»Na Sv. Đurđa, 6. maja, mora se ustati prije sunca i umiti se i ge-
gat — ljuljat. Cak se dignu u dva-tri sata, idu na vrelo koje ide od
istoka. Tu se igra i pleše dok već ne počne zora. Tu se većinom umivaju
i ponesu boce kući da se umiju i oni koji nisu mogli doći. Čak po tri,
četiri. Ko se ne umije prije zvonca i ne digne, taj će čitavu godinu ka-
sniti, a ko spava prije podne, taj će dremati čitave godine. Neki peru
noge na izvoru. Igra se većinom kolo, a prije isključivo kolo. A sad i u
parovima. Ove godine sam bio tamo. Skupilo se ljudi iz Omčice, Kijana,
Gubavčeva Polja i nekolicine iz Deringaja, a nije rijedak slučaj da dođu
dečki iz daljih sela. Bilo je oko tri stotine ljudi. Nekada je bilo u Pri-
budiću.« (Gračac)

»Igralo se u Lapcu kraj potoka Kule.« (Oraovac)

»Svskog ponedjeljka bilo je kolo u Udbini, od Lozarija do Vodenog
ponedjeljka. Kola su se odvijala i njihova je svrha bila zagledanje mo-
maka i djevojaka. Čitava je sedmica vodeno vrijeme: Vodeni ponedje-
ljak, Vodeni utorak itd... Na Sv. Jovana bi poslije podne u Jošanu,
ima na cesti bunar zvan Cvijanovac i tu je poslije podne igranje kola...
U Sračkovom selu na »Barama«, kod bunara zvanog Parilj, tu se igralo
samo na godišnji god, a inače se igralo na kolištu... U Mutiliću se igra
na barama... U barama kod Jošana, kod izvora Zaklopače se igra na
Mladu nedilju. Po danu igraju kolo ispred izvora i ostavljaju žene ma-
ramice. Nosile su vodu sa izvora. Umivali se tamo i vjerovali da liječi
svrab. Dogonili bogalju.« (Udbina)

»Tu imamo izvor na Markovcu, gdje dobivamo vodu. Iz njega dobi-
va čitavo mjesto vodu. Ima tu potok glavni što ide kroz mjesto, zove
se Gata, ali to nije baš tako veličanstveno da bi se kod njega plesalo...
Zapali se vatra uoči Ivana na ovoj raskrsnici i onda dole preko mosta...
Nismo jednom čuli da vile kolo igraju. To najviše u šumi i na vodi. Na
ovim lokvama di je prije, kako bi vam rekla, di je ona voda. Lokve su
zvali.« (Brinje)

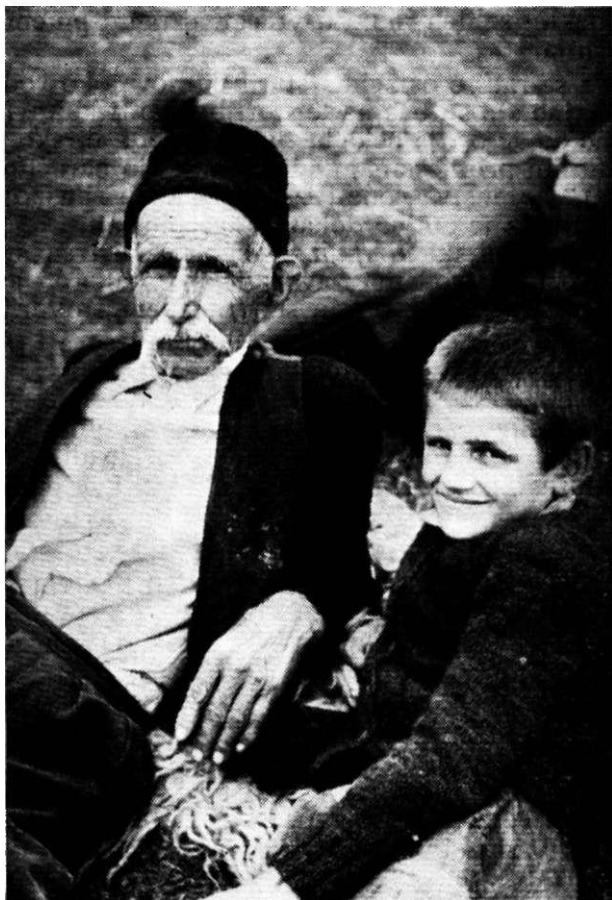
»Svako selo imalo je svoj sastanak... 'edno gore zovu Reljića bari-
ca. Eh, Suvaja, sveti Ilija. Voda je tamo, reče joj se Suvaja. Na Suvaju
budi zbor u Ličkoj Jasenici. I onda budu dugo gore. Sva Lika bude.
Zapravo ta Suvaja, to nije brežuljak za razliku od onih drugih mjesta
gdje se igralo, gdje se to obično igra. Skuplja se čitava plašćanska do-
lina, to jest preko dvadeset sela. Skuplja se od udaljenosti otprilike
20 km, pa su dolazili i sa Korduna, dolazili su isto tu poslije podne, uz
tu Suvaju. To je jedan izvor pod samim brdom.

Mi darujemo Vetovac (izvor) kukuruzom. To je pravoslavni Sveti
Nikola, 12. dvanajstog. I tada tu mi imamo blizu kuće izvor. I to je

obično izvor od kuda se voda nosi. I onda obično par kuća nosi, negdje i čitavo selo iz toga izvora. Onda obično djevojke se natječu koja će biti najvrednija, koja će odnijeti neki dar toj vodi. Rano tamo i natrag. Ovo drugo selo, Kraguljci, oni imaju svoj izvor, pa onda Vinkovci, to odmah malo dalje. Onda ima vrelo Moslarevac, vrelo u Kosanovićima, u Ralićima. Onda Šubičino vrelo kod sela Šubice. Ta se voda daruje, i to većinom sa žitom... Najprije ću reći za oko ovoga izvora. Kao mala djevojčica rado sam išla za tim hrpama djevojaka i momaka... Onda se igralo jako ono:

»Izvir-voda izvirala.« (Plaški)

»Igralo se kod Ričice u Štikadi. U blizini svakoga vrela se igralo. Tamo će blago pije, znate, imaju korita ili nemaju korita, onda su tamo nosili hrane, neka, pa davali to tobož' za zdravlje blaga.« (Grab)

Kazivač Milan Rađenović iz Srba (s unukom)

Foto: I. Ivančan, 1958.

Institut za narodnu umjetnost

Još bi se moglo navesti mnogo primjera o iskazivanju pažnje izvoru, vodi, no ne navodimo ih ovdje jer nisu direktno vezani uz ples.

Svi navedeni podaci jasno govore da se radi o ostacima kultova. Vidi se da se oko izvora ili neke vode kolo izvodi samo u izuzetnim prilikama, obično jednom na godinu, dok se u svim ostalim prilikama pleše na kolištu. Na spomenuti dan kolo se mora bezuvjetno izvesti, pa ako zapadne veliki snijeg, tada djevojke uveče uoči odlaska na izvor uzimaju lopate i idu ga razgrnuti. U mnogim mjestima vrelo mora biti okrenuto prema istoku, prema suncu. Pri darivanju vode izriču se magične formule, koje u nekim selima nisam mogao ni saznati da se ne bi umanjila moć magije. Kolo se plesalo na izvoru za zdravlje, pa su tom prilikom dovodili tamo i bogalje. Postoje i posebno važni izvori, na kojima se sastaju ljudi iz više mjesta. Kod izvora plešu i vile, a postoji i poseban vodeni tjedan: Vodeni ponedjeljak, Vodeni utorak itd. Djevojke se dižu neobično rano, oko 2—3 sata po ponoći, i idu na izvor, s kojeg se u nekim selima moraju vraćati drugim putem da bi magija bila što uspješnija.

Očito je da se radi o ostacima starih kultova oko vode i izvora. Ni pošto nije slučajno što su baš na teritoriju Like ti kultovi naročito izraženi ako znamo da su ovdje nekada živjeli Japodi, ilirsko pleme s jakim keltskim kulturnim primjesama, kod kojih je bio naročito istaknut kult Binda (Bindus),⁹³ božanstva vode i izvora, inače u rimskoj interpretaciji Neptuna. Kult Binda je obilno dokazan arheološkim i epigrafskim nalazima. Binda (staroindijski *bindu,h* — kaplja) Iliri su štovali i na taj način što su izvorima i vodama žrtvovali jarce, tako da je kraj njih nađeno dosta rogovlja.⁹⁴ Pri izvorima su pronađeni i oltari.⁹⁵

U proučavanju vertikalne strukture ličkih plesova i plesnih običaja, dakle pri pokušaju da se uoče njihovi korijeni i starost ne treba, dakle, zanemariti ove činjenice, kao ni već ranije spomenute podatke o rasprostranjenosti šestodijelnog plesanja među Arapima Bliskog istoka. Osim toga, za Ilire se zna da su neobično dugo čuvali tradicije u svojoj materijalnoj kulturi, pa se to može pretpostaviti i za duhovnu kulturu.⁹⁶

Mjesta u kojima su vršena istraživanja

Radeći na terenu okolice Gospića 1955. istraživao sam osim samog Gospića ove lokalitete:

Bilaj, Brušani, Debelo Brdo, Divoselo, Lički Novi, Trnovac, Jadovno. U jesen 1956. istraživao sam dolinu Gacke i okolicu Perušića, i to ova naselja: Otočac, Švica, Kopolje, Prozor, Čovići, Sinac, Založnica, Glavaci, Dabar, Glibodol, Brlog, Drenov Klanac, Kuterevo, Krasno, Duliba, Crno Jezero, Lički Osik, Široka Kula, Perušić, Kosinj, Ličko Lešće, Podum, Zapolje, Drakula-Selo, Bobić-Brdo. U zimi 1956. obišao sam južni dio Like, i to od ličko-dal-

93. »Enciklopedija Jugoslavije«, br. 4, Leksikografski zavod Hrvatske, str. 464.

94. »Enciklopedija Jugoslavije«, br. 1, Leksikografski zavod Hrvatske, str. 567.

95. Patsch, *o. c.*, str. 138, vidi bilješku 4.

96. Drechsler — Bižić, vidi bilješku 6a.

matinske granice do Svetog Roka. Tom sam prilikom istraživao ove lokalitete: Gračac, Prljevo, Pribudić, Zrmanja, Velika Popina, Ričice, Lovinac, Sveti Rok, Palanka, Bruvno. 1958. godine radio sam u lapačkom kraju i na Krbavskom polju, i to u mjestima: Donji Lapac, Dnopolje, Srb, Poda Stranu, Oraovac, Udbina, Jošani, Rađenovići, Ajdrovac, Begluci, Ondić, Rebić, Mutilić, Visuć, Mekinjar, Srednja Gora, Kurjak, Osredan. Dopunska istraživanja vršio sam u Brinju, Plaškom, Ličkom Novom i Grabu kraj Gračaca. To je bilo 1968. godine.

Popis važnijih kazivača

Ivan Anić, rođ. 1905, Krasno
Milan Babić, rođ. 1920, Brlog
Rade Bjelobaba, rođ. 1865, Drenov Klanac
Josip Bobinac, rođ. 1911, Sinac
Ilija Bogdanović, rođ. 1893, Sinac
Ivan Burić, rođ. 1912, Sinac
Ilija Bogdanović, rođ. 1897, Sinac
Jozo Bašić, rođ. 1930, Perušić
Manda Božičević, rođ. Žalac (stara 80 god.), Prozor
Milan Bjelobaba, rođ. 1940, Ondić
Uroš Basta, rođ. 1942, Sred. Gora

Rade Čiča, rođ. 1899, Grab kraj Gračaca
Manda Bogunović, rođ. Manić (74 god.), Zrmanja
Ivanja Cvitković, rođ. Dasović, 1884, Švica
Lucija Cvitković, rođ. 1931, Prozor
Zorka Cvjetičanin, rođ. 1943, Visvi
Katica Car, rođ. Jelačić, 1911, Brinje
Pajo Čanak, rođ. 1946, Srb
Mačan Čorak, rođ. 1930, Sinac

Kazivač Milan Jelača Miljuška iz Ličkog Novog

Foto: I. Ivančan, 1968.

Institut za narodnu umjetnost

- Veljko Čuturilo, rođ. 1928, Bobić-Brdo
- Nada Čudić, rođ. Švegar, 1930, Brinje
- Milan Drageš, rođ. 1900, Divoselo
- Jandre Dražić, rođ. 1878, Oraovac
- Milan Dražić, rođ. 1942, Jošani
- David Dragišić, rođ. 1943, Pribudić
- Ljubica Došen, rođ. 1937, Brušani
- Ana Dujmović, rođ. 1870, Čovići
- Ana Dujmović, rođ. 1890, Čovići
- Ivan Dujmović, rođ. 1888, Čovići
- Kata Fajdetić, rođ. Kranjčević, stara oko 73 god., Kompolje
- Nikola Grozdanić, rođ. 1916, Švica
- Jevrosima Galović, rođ. 1942, Mutilić
- Manda Ilić, rođ. 1936, Prozor
- Tomo Ilić, rođ. 1904, Čovići
- Tona Ilić, rođ. 1921, Sinac
- Milan Jelača, rođ. 1905, Lički Novi
- Milka Jakšić, rođ. Obradović, 1898, Bruvno
- Anka Jugović, rođ. 1923, Kosinj
- Manda Jokić, rođ. Marčetić, 73 g., Zrmanja
- Milivoj Jančar, rođ. 1943, Mutilić
- Dušan Jokić, rođ. 1943, Prljevo
- Sava Jokić, rođ. 1928, Prljevo
- Isailo Jokić, rođ. 1875, Prljevo
- Draginja Jokić, rođ. 1938, Prljevo
- Kate Javor, rođ. Šebalj, 1908, Glibodol
- Mile Knežević, rođ. 1911, Jošani
- Dragica Kalanj, rođ. 1918, Perušić
- Pera Knežević, rođ. Đakula, stara 69 god., Glavace
- Petar Kliska, rođ. 1909, Zapolje
- Kata Kolak, rođ. Kolak, 1927, Gračac
- Anđela Keč, rođ. 1940, Srb
- Ankica Krišković, rođ. 1913, Lovinac
- Marija Kalafatić, rođ. Medarić, 1916, Brinje
- Milan Labus, rođ. 1941, Popina Velika
- Janko Lolić, rođ. 1900, Glibodol
- Rade Lolić, rođ. 1933, Glibodol
- Sava Momčilović, rođ. Lužaić, 1908, Dabar
- Ivan Mraović, rođ. 1920, Bilaj
- Josip Mraović, rođ. 1926, Bilaj
- Frane Miletić, rođ. 1909, Sveti Rok
- Dragica Metež, rođ. Krpan 1924, Sveti Rok
- Ika Miletić, rođ. Rukavina, 82 god., Sveti Rok
- Anka Miletić, rođ. 1898, Lovinac
- Ruža Majetić, rođ. 1938, Prozor
- Milica Mileusnić, rođ. Drakula, 75 god., Drakula-Selo
- Vaso Mikić, rođ. 1894, Glavace
- Darinka Maričić, rođ. 1932, Zrmanja
- Bogdan Momčilović, rođ. 1941, Rebić
- Đorđe Matic, rođ. 1943, Kurjak
- Jovanka Mrđa, rođ. Đukić, 65 god., Dnopolje
- Marija Naglić, stara oko 80 god., Brušani
- Glišo Novaković, rođ. 1884, Pribudić
- Smiljana Novaković, rođ. Stojavljević, 1914, Velika Popina
- Nikola Novaković, rođ. 1902, Pribudić
- Mile Nikšić, rođ. 1934, Široka Kula
- Roža Nikšić, rođ. Rendulić, 1886, Široka Kula
- Marko Narančić, rođ. 1895, Dabar
- Milka Narančić, rođ. Uzelac, 1900, Podum
- Miljko Novaković, rođ. 1937, Pribudić
- Marica Orešković, rođ. 1938, Prozor
- Ana Pavelić, rođ. 1933, Glavace
- Antona Pavelić, rođ. 1897, Trnovac
- Bara Pavelić, 80 god., Trnovac
- Grgo Pavelić, star oko 73 god., Trnovac
- Marija Pavelić, 64 god., Debelo Brdo
- Marija Pavelić, 73 god., Trnovac
- Marica Premuž, rođ. 1890, Prozor
- Ankica Pupavac, rođ. 1935, Palanka
- Nikola Potkonjak, rođ. 1941, Meki-njar

Gojko Poznanović, rođ. 1942, Ud-
 bina
 Jovo Popović, rođ. 1935, Lovinac
 Mira Popović, rođ. Momčilović,
 1934, Plaški
 Tomo Rajković, rođ. 1928, Zapolje
 Mile Rendulić, rođ. 1880, Lički Osik
 Pavao Rončević, rođ. 1940, Kutere-
 vo
 Josip Rončević, rođ. 1914, Kutere-
 vo
 Sava Rađenović, rođ. Rađenović,
 1882, Rađenovići
 Luka Rađenović, rođ. 1872, Ajdro-
 vac
 Gojko Rađenović, rođ. 1949, Poda
 Stranu
 Bosiljka Rodić, rođ. 1940, Srb
 Milica Rađenović, rođ. 1946, Srb
 Mile Radaković, rođ. 1942, Osreden
 Ikica Rukavina, stara oko 57 godi-
 na, Debelo Brdo

Ilija Sekiz, rođ. 1899, Švica
 Mile Stojanović, rođ. 1894, Švica
 Jure Samarđija, rođ. 1903, Krasno
 Mika Starčević, rođ. 1930, Prljevo
 Simo Starčević, rođ. 1939, Prljevo
 Milojko Starčević, rođ. 1935, Prlje-
 vo
 Sava Sučević, rođ. Novaković, 83
 god., Zrmanja
 Jure Skender, rođ. 1903, Ričica
 Anica Stojsavljević, rođ. Lukić,
 1896, Popina Velika
 Rade Stojsavljević, rođ. 1940, Popi-
 na Velika
 Anđon Senzel, star oko 85 god., Tr-
 novac
 Josip Senzel, star oko 85 god., Ja-
 dovno
 Marija Stilinović, rođ. 1923, Lički
 Novi
 Mile Stilinović, rođ. 1925, Lički N.

Obitelj Svegar — pjevači, kazivači (Brinje)

Foto: I. Ivančan, 1968.

Institut za narodnu umjetnost

Nikola Stilinović, rođ. 1925, Lički
Novi

Marija Sudar, oko 77 god., Brušani
Kata Sanković, rođ. Sanković,
1929, Brušani

Ana Šegan, rođ. Krznarić, 1906, Da-
bar

Anka Šepac, rođ. Malčić, 1905, Ku-
terevo

Đuro Šegan, rođ. 1905, Dabar

Mate Šepac, rođ. 1874, Kuterevo

Đuka Šijan, rođ. 1945, Pribudić

Marija Švegar, rođ. Bičanić, 1904,
Brinje

Slavko Švegar, rođ. 1921, Brinje

Kata Šikić, stara oko 83 god., De-
belo Brdo

Roja Šimić, rođ. 1902, Bilaj

Jela Štimac, rođ. Svetić, 1903, Lič-
ki Novi

Ivanja Tonković, rođ. Dasović,
1868, Sinac

Marko Tomičić, rođ. 1934, Ričice

Mira Uzelac, rođ. 1944, Ondić

Mijo Valinčić, rođ. 1912, Sinac

Manda Verić, rođ. Modrić, 1880,
Švica

Nada Vještica, rođ. 1942, Pribudić

Koviljka Vještica, rođ. 1943, Pribu-
dić

Marija Vučetić, rođ. Javor, 1902,
Brinje

Mladen Vučetić, rođ. 1937, Brinje

Mija Žarković, star oko 76 god., Ja-
dovno.

Opis pojedinih plesova

1. Izvir-voda izvirala

Kolo *Izvir-voda izvirala* zapisano je u Plaškom a predstavnik je nekad raširenijih djevojačkih kola koja su se izvodila isključivo uz pratnju pjesme. Začimaljka bi započinjala pjesmu a čitavo bi kolo za njom ponavljalo stih po stih. *Izvir-voda izvirala* samo je jedna od pjesama uz koje se izvodilo to kolo. Navest ćemo nekoliko pjesama uz koje se pleše ovo kolo na potpuno jednak način.

Tempo: $\text{♩} = 128$

Solistica

iz - vor vo - da iz - vi - ra - la,
iz - vor vo - da iz - vi - ra - la,
sit - no tru - nje iz - ba - ca la,
si - tno tru - nje iz - ba - ca - la

Izvir-voda izvirala,
sitno trunje izbacala
i u trunju sanduk bijeli
U sanduku lijepa Mara,

lijepa Mara progovara:
»Ko bi mene izbavio,
taj bi mene poljubio.«
Otud idu tri žandara,

nose ključe na rukama.
Oprobaše, ne mogaše,
uzdahnuše pa odoše,
lijepu Maru ostaviše.
Otud idu tri Vlašića,
nose ključe na rukama.
Oprobaše, ne mogaše,

uzdahnuše pa odoše,
lijepu Maru ostaviše.
Otud idu tri Šokčića,
nose ključe na rukama.
Oprobaše, otvoriše,
lijepu Maru izbaviše,
izbaviše, poljubiše.

Po završetku ove pjesme obično se, ako se želi produžiti kolo, zapjeva na istu melodiju:

Oj dje, oj dje, oj djevojko,
oj djevojko, još ni dosta,
još nam jedna ljepša osta.

I tada se nadoveže neka druga pjesma. Evo još nekih stihova koji se pjevaju uz ovo kolo:

Opa-cupa, čizme moje,
još kod kuće imam dvoje
i te dvoje nisu moje,
već komšije Krivošije,
fijulare, ćifutare,
djevojano lijepa Mare.

Ili:

Oj javore, zelen-bore,
zelen ti si pokraj gore.
Kud ti grane dopirale,
tud mi ovce plandovale.
Plandište se zapalilo,
trnula ga djevojčica,
trnuć prsten izgubila,
na vojvodu potvorila:
»Aj vojvoda, proklet bio,
ti si meni prsten naša!«
»Nisam bome, djevojčice,
sinoć kasno s vojske doša,
jutros rano u lov poša.
Dobar lovak ulovio,
dva jelena i košutu.
Iz jelena kiša lije,
iz košute sunce grije.

Ili:

Zaspal Janko pod jablankom,
na njemu je svilen ćurak,
i na ćurku zlatno puce,
i na ruki zlatan prsten.
Tude gredu tri curice,
tri curice, tri sestrice.
Med sobom se spominjale
ka bi čemu najvolila.
Najstarija govorila:
»Ja bi ćurku najvolila!«
Srednja im je govorila:
»Ja bi prsten najvolila!«
»Najmlađa sam, najluđa sam,
ja bi Janka najvolila.«

Ili:

Pred kućom mi pijevac pjeva,
a u kući ženu boli,
više kuće cecko laje,
jao meni, umrla je.
Ja poruči svojoj babi
što god ima neka grabi
Baba ima mnogo stvari,
sve na mačka natovari.

Ili:

Kad se ženi rač e bače
i on vodi žabu babu itd.

Ples se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki od njih sadrži četiri osminke.

Iz - vor ve - da iz - vi - ra - la

MM ♩ = 112

Prva osminka: desnom se nogom zakorakne polulijevo naprijed, i to čitavim stopalom.

Druga osminka: lijevom nogom polulijevo natrag. Noga dotiče pod samom prednjim dijelom stopala.

Treća osminka: izvodi se isto što i na prvu osminku.

Četvrta osminka: izvodi se što i na drugu osminku.

Ovo se ponavlja sve do završetka pjesme. Pričimaljka se može povremeno odmoriti. Tada se pleše bez ikakve glazbene pratnje.

2. *Bimber*

Kolo *bimber* zapisano je u mnogim ličkim selima. Plešu ga momci i djevojke, a tipičan je predstavnik biračkih kola. U nekim mjestima ima i druge nazive. Tako ga, npr., u Rizvanuši zovu *dimber*, a u nekim selima *paun*, što inače nema veze s istoimenim kolom. Pleše se isključivo uz pratnju pjesme.

Bimber nam je u kolu u kolu ina Bimberu ko šulja košulja s kim vezom vezena
 vezena i sa svilom šivena šivena B. ljubi Bimber koga znaš koga radi. maš
 C. Sad se vidi sad se zna koji koga rad ima

Dalje se tekst u jednoj od varijanata nastavlja na ovaj način:

Ako nećeš nikoga,
 a ti bježi iz kola.
 Sad se vidi, sad se zna
 ko se kome dopada.
 To su bili dogovori
 da se bira ko se voli.
 I rašeto i mažice,
 sviđaš nam se, drugarice.

Biraj, probiraj
 koga tebi drago,
 samo nemoj onoga
 koga nemaš rado.
 Sad se vidi, sad se zna
 ko se kome dopada.
 Alaj su to lijepi pari,
 nema ljepših ni u štali.

To je zatvoreno kolo s jednim plesačem ili parom u sredini. Plesači u vanjskom kolu drže se za ramena i šecu, kolaju gotovo bez ikakvih vertikalnih titranja u smjeru hoda kazaljke na satu. Nekad je to bio isključivo svatovski ples koji se izvodio uz pratnju pjesme. U novije vrijeme izvodio se i na prelima. Ima sela u kojima je plesač u sredini kola plesao s jastukom na glavi. Radi lakše analize podijelili smo ples na dijelove A, B i C.

A. Bim - ber nam je B. lju - bi Bim - ber....

4/4

MM ♩ = 88

Orkestar: pradi kolo i sira

C. C

Sad se vi - di

18

8|

Par pleše polku

Dio A sastoji se od 12 četveročetvrtinskih taktova. Svaki takt sadrži četiri četvrtinke. Plesači u kolu lagano šecu u smjeru hoda kazaljke na satu i pjevaju. Plesač u kolu ili mirno stoji ili šecu.
 Prva četvrtinka: lijevom nogom polulijevo natrag.
 Druga četvrtinka: desnom nogom polulijevo naprijed.
 Treća četvrtinka: izvodi se što i na prvu četvrtinku.
 Četvrta četvrtinka: izvodi se što i na drugu četvrtinku.

Svi ostali taktovi jednaki su prvom taktu.

Dio B sastoji se od četiri četveročetvrtinska takta. Kolo se zaustavi a plesač iz sredine dolazi do kola i nekoga izabere koji će ga zamijeniti u kolu. Muškarac bira žensku a ženska muškarca.

Dio C sastoji se od neodređenog broja četveročetvrtinskih taktova a svaki sadrži osam osminki. Broj taktova ovisi o duljini pjesme koja se pjeva.

I takt:

Prva osminka: desnom se nogom zakorakne polulijevo naprijed.

Druga osminka: lijevom nogom u lijevu stranu. Noga dotiče pod samo prednjim dijelom stopala.

Treća, peta i sedma osminka jednake su prvoj osminki.

Četvrta, šesta i osma osminka jednake su drugoj osminki.

Svi ostali taktovi jednaki su prvom taktu.

Plesač koji je do sada birao uđe u kolo a onaj koji je u prijašnjem plesu bio izabran — sada bira. Sve počinje iz početka.

Izraz »bimber« upotrebljava se u Lici samo u kolu. Nije moguće prevesti ga. U shvaćanju omladine taj izraz znači isto što i »ljubavnik«, a kod starijih određen način tepanja, kao »lutka« ili »lutko moja mala«.

3. Biračko kolo

Kolo je zapisano među ličkim stanovništvom graničnog područja Like i Dalmacije. Plešu ga osim momaka i djevojaka i djeca. Kolo se izvodilo u zatvorenoj formi s parom u sredini, a prema pričanju razvilo se u partizanima. Pleše se isključivo uz pratnju pjesme.

A.

Pripjev: B. Imam kozu imam jarca u ko - lu su dva ma - gar - ca
Biraj, biraj, ako neš molim lepo da i - deš

Ovo dvoje lijepi pari,
na jesen se privjenčali.
Obadvoje lijepa lica,
Al' su bratac i sestrica
(kad su rodbina)

Oborili oči dole,
sad vidimo da se vole.
(kad ima ljubavi)

Puno pravo sad imaju
baš komšije da biraju.
(kad su komšije)

Biraju se po sto puta,
mene mlade ni minuta.
Od sjevera pa do juga
ne bi našla boljeg druga.
Ovo dvoje kupus beru
svojoj nani za večeru.
Ovo dvoje, trišnje, višnje,
ne može im nitko ništa.
Vidi malog al' se pravi,
a jutros je išo kravi.
Ajde, mala, šta se hoćeš,
od potrebe ne znaš što ćeš,
Vidim Tita, vidim grožđe,
pozna rđa svoje gvožđe.
Alaj, mala, alaj znadeš
lijepa dečka da ukradeš.
To je cura pregolema,

cura momku do ramena.
A što uze staru babu
pa je vodiš ki barabu.
A što uze starog djeđa
pa ga vodiš ki medvjeda.
Ajde kući, kuvaj puru,
a ostavi tuđu curu.
Jesam li ti rekla juče
da ne biraš moje luče.
Ove cure krive noge
ko u starog jarca roge.
Kakva vam je i to cura,
zgrčila se ko babura.
(na hrastu)

Ako neš, neš,
molim lijepo da ideš.
Kakav vam je i to jarac,
zgrčio se ko imagarac.
Kakav vam je i to starac,
zgrčio se ko magarić.
'Vako društvo ne bi naša
dok u štalu ne bi zaša.
Iako su šaputali,
ali nisu izabrali.
Biraj, mali, biraj brže,
kod kuće ti kavu prže.
Vide male al' se smije
oko moje simpatije.

I još mnogo stihova improvizira se u samom kolu. Plesači u zatvorenom kolu drže se za naprijed prekržiene ruke. U sredini šeće par koji se drži ukriž za ruke. Idu od jedne strane kola do druge, suprotnim korakom. Dok jedan ide lijevom, drugi ide desnom nogom. Tada oni biraju drugi par. Momak sebi bira novu curu, a cura sebi novog momka. Kada se njima ispjeva pjesma, onda se parovi poljube i par što je birao odlazi među ostale plesače dok novodošli biraju.

Radi lakše analize podijelili smo ples na dijelove A i B.

The image shows a musical score and dance notation for two parts, A and B. Part A is in 2/4 time and consists of a melody on a treble clef staff. Part B is in 8/8 time and consists of a melody on a treble clef staff. Below the musical staves are diagrams of a dancer's feet and hands, showing the sequence of steps and hand positions for both parts. The diagrams include footprints, arrows indicating direction, and symbols for hand positions (circles with numbers 1-4).

Dio A sastoji se od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova. Broj taktova ovisi o broju pripjevni dvostihova koji se improviziraju u kolu.

I takt:

Prva četvrtinka: plesači u vanjskom kolu zakorače lijevom nogom polulijevo natrag. Momak u paru zakorači lijevom a djevojka desnom naprijed.

Druga četvrtinka: plesači u vanjskom kolu zakorače desnom nogom polulijevo naprijed. Momak u paru zakorači desnom a djevojka lijevom nogom.

Svi ostali taktovi jednaki su prvom taktu.

Dio B sastoji se od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, što ovisi o broju dvostihova često improviziranog pripjeva. U vrijeme pripjeva kolo stane i pjeva u mjestu a par vrši izmjenu plesača.

4. Dalmatinsko kolo

Pleše se u ličkim krajevima što graniče s Dalmacijom. Osim poskoka koji se izvode slično dalmatinskozagorskim i držanje je u ovom kolu jednako kao u mnogim dalmatinskim, tj. obično za dolje spuštene ruke. Ples se izvodi bez ikakve muzičke pratnje. Interesantno je da svi učesnici u kolu ne plešu na isti način, već neki improviziraju. Da bismo dobili kompletniju sliku o dalmatinskom kolu, opisat ćemo ovdje tri njegove varijante. Kod svake od njih držanje je uvijek isto, a plesači su u početku okrenuti u smjeru kretanja kola, tj. u smjeru hoda kazaljke na satu.

MM ♩ = | = 120

I varijanta sastoji se od osam dvočetvrtinskih taktova.

I takt sadrži dvije četvrtinke.

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak naprijed. Slobodna noga izbacila se naprijed za dužinu stopala.

Druga četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed. Slobodna desna noga skvrči se otraga.

II takt sadrži dvije četvrtinke.

Prva četvrtinka: desna noga korak naprijed. Slobodna lijeva noga se skvrči otraga.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed. Slobodna lijeva noga izbacila se naprijed za dužinu stopala.

III takt sadrži dvije osminke i jednu četvrtinku.

Prva osminka: poskok lijevom nogom prema naprijed uz udarac o pod.

Druga osminka: poskok desnom nogom prema naprijed.

Četvrtinka: poskok lijevom nogom prema naprijed.

IV takt sadrži dvije osminke i jednu četvrtinku.

Prva osminka: poskok desnom nogom prema natrag uz udarac o pod.

Druga osminka: poskok lijevom nogom prema natrag.

Četvrtinka: poskok desnom nogom prema natrag.

V takt je jednak trećem taktu.

VI takt sadrži dvije četvrtinke.

Prva četvrtinka: poskok desnom nogom naprijed.

Druga četvrtinka: poskok lijevom nogom naprijed.

VII takt sadrži četvrtinku i četvrtinsku pauzu.

Četvrtinka: poskok desnom nogom naprijed i snažan udarac.

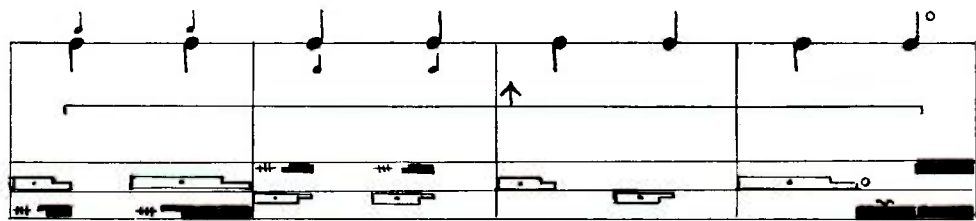
Pauza: tijelo se podigne u normalan položaj.

VIII takt sadrži jednu polovinku.

Polovinka: lijeva se noga privuče uz desnu ali se na nju ne prenosi težina tijela.

Ponavljanjem ovih osam taktova dobiva se prva varijanta dalmatinskog kola.

II varijanta također se sastoji od osam dvočetvrtinskih taktova.

I takt sadrži dvije četvrtinke.

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak naprijed. Slobodna desna noga se savije u koljenu i zabaci natrag.

Druga četvrtinka: poskok lijevom nogom naprijed. Slobodna desna noga nalazi se u istom položaju kao i na prethodnu četvrtinku.

II takt sadrži dvije četvrtinke.

Prva četvrtinka: desnom nogom korak naprijed. Slobodna lijeva noga se savije u koljenu: zabaci natrag.

Druga četvrtinka: poskok desnom nogom naprijed. Lijeva noga ostaje u prethodnom položaju.

III takt sadrži dvije četvrtinke.

Prva četvrtinka: poskok lijevom nogom naprijed.

Druga četvrtinka: poskok desnom nogom naprijed.

IV takt sadrži dvije četvrtinke.

Prva četvrtinka: poskok lijevom nogom naprijed.

Druga četvrtinka: desna se noga primakne uz lijevu ali se na nju ne prenosi težina tijela.

V takt sadrži dvije osmine i jednu četvrtinku.

Prva osminka: poskok desnom nogom natrag.

Druga osminka: poskok lijevom nogom natrag.

Četvrtinka: poskok desnom nogom u mjestu.

VI takt sadrži dvije osminke i jednu četvrtinku.

Prva osminka: poskok lijevom nogom naprijed.

Druga osminka: poskok desnom nogom naprijed.

Četvrtinka: poskok lijevom nogom u mjestu.

VII takt sadrži dvije četvrtinke.

Prva četvrtinka: poskok desnom nogom natrag.

Druga četvrtinka: poskok lijevom nogom natrag.

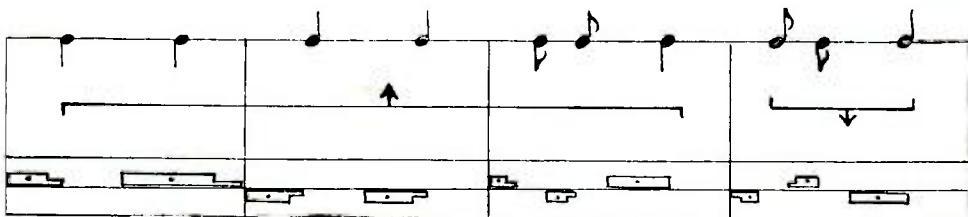
VIII takt sadrži dvije četvrtinke.

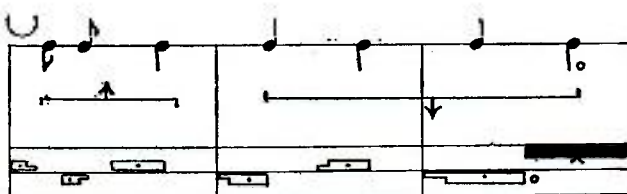
Prva četvrtinka: poskok desnom nogom natrag.

Druga četvrtinka: lijeva se noga primakne uz desnu ali se na nju ne prenosi težina tijela.

Ponavljanjem ovih osam taktova dobiva se druga varijanta dalmatinskog kola.

III varijanta sastoji se od sedam dvočetvrtinskih taktova.

I takt sadrži dvije četvrtine.

Prva četvrtinka: korak lijevom nogom naprijed.

Druga četvrtinka: poskok lijevom nogom naprijed.

II takt sadrži dvije četvrtinke.

Prva četvrtinka: korak desnom nogom naprijed.

Druga četvrtinka: poskok desnom nogom naprijed.

III takt sadrži dvije osminke i jednu četvrtinku.

Prva osminka: poskok lijevom nogom naprijed.

Druga osminka: poskok desnom nogom naprijed.

Četvrtinka: poskok lijevom nogom u mjestu.

IV takt sadrži dvije osminke i jednu četvrtinku.

Prva osminka: poskok desnom nogom natrag.

Druga osminka: poskok lijevom nogom natrag.

Četvrtinka: poskok desnom nogom u mjestu.

V takt jednak je trećem taktu.

VI takt sadrži dvije četvrtinke.

Prva četvrtinka: poskok desnom nogom natrag.

Druga četvrtinka: poskok lijevom nogom natrag.

VII takt sadrži dvije četvrtinke.

Prva četvrtinka: poskok desnom nogom natrag.

Druga četvrtinka: lijeva se noga primakne uz desnu ali se na nju ne prenosi težina tijela.

Ponavljanjem ovih sedam taktova dobiva se treća varijanta dalmatinskog kola.

5. Drmeš

Ovaj ples donosimo ne zbog toga što bi igrao neku značajnu ulogu među ličkim kolima, već stoga što ličko plesanje povezuje s tipičnim načinima izvođenja kola u panonskoj plesnoj zoni.⁹⁷

Nekad se ovo kolo izvodilo uz mješnice. »To se uvati za ruku. Diple sviraju a cijelo selo se uhvati u kolo.« Iz Krasna, odakle je ovaj šturi podatak, zabilježili smo i ove stihove što su se pjevali za vrijeme izvođenja drmeša:

⁹⁷ Ivančan, o.c., str. 24, vidi bilješku 1.

Oj drmešu, moje milo kolo,
igro sam te dok sam bio lolo.

Kompletniji zapis drmeša zabilježili smo u Prljevu.

Pleše se u zatvorenom kolu s rukama odostraga hvatanima u križ. Najviše se pleše tako da ih bude po četvero u kolu ali se hvataju i po pet, a najviše šest.

Danas kolo prati usna harmonika a nekad se izvodilo uz tambure dangubice. Nekoliko puta glazba redom svira a zatim pjevači zapjevaju pjesmu. Kada se pjeva pjesma, svirka prestane.

Pripjev »Oj drmešu, kolo moje« može se ponavljati tako dugo dok se to pjevačima sviđa.

Radi lakše analize podijelit ćemo ples na dijelove A i B. Dio B izvodi se gotovo dvostruko brže nego dio A.

A.

Igram ko-lo neznam šta je čini mi se drmeš da je

MM J = 60-88

Dio A sastoji se od osam dvočetvrtinskih taktova, a svaki takt sa-
drži četiri osminke.

I takt:

Prva osminka: korak lijevom nogom u lijevu stranu.

Druga osminka: korak desnom nogom u mjestu, uz lijevu nogu.

Treća osminka: isto što i na prvu osminku.

Četvrta osminka: isto što i na drugu osminku.

II takt:

Prva osminka: korak lijevom nogom u lijevu stranu.

Druga osminka: korak desnom nogom u mjestu.

Treća osminka: isto što i na prvu osminku.

Četvrta osminka: desna se noga primakne uz lijevu ali se na nju ne pre-
nosi težina tijela.

III takt:

Prva osminka: korak desnom nogom u desnu stranu.

Druga osminka: korak lijevom nogom u mjestu, uz desnu nogu.

Treća osminka: isto što i na prvu osminku.

Četvrta osminka: isto što i na drugu osminku.

IV takt:

Prva osminka: korak desnom nogom u desnu stranu.

Druga osminka: korak lijevom nogom u mjestu, uz desnu nogu.

Treća osminka: isto što i na prvu osminku.

Četvrta osminka: lijeva se noga primakne uz desnu ali se na nju ne pre-
nosi težina tijela.

V takt jednak je prvom taktu.

VI takt jednak je drugom taktu.

VII takt jednak je trećem taktu.

VIII takt jednak je četvrtom taktu osim što se na posljednju os-
minku prenese težina tijela na lijevu nogu.

Dio B sastoji se od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, a
svaki od njih sadrži četiri osminke.

I takt:

Prva osminka: udarac i poklek desnom nogom u lijevu stranu a ispred
lijeve noge.

Druga osminka: prednjim dijelom stopala lijeve noge korak u mjestu,
uz desnu nogu.

Treća osminka: isto što i na prvu osminku.

Četvrta osminka: isto što i na drugu osminku.
 Za vrijeme plesanja dijela B najprije se počne lagano a zatim se ubrzava sve više i više.

6. Đikac

U mnogim krajevima Like đikac se proširio za vrijeme posljednjeg rata i nakon njega i očito je da se radi o pojednostavljenoj varijanti poznatog ličkog kola. To se očituje i u plesnim figurama i u komandama. Dvostihovi se pjevaju na isti način kao i kod ličkog kola, ali se ovdje ritam pjesme i plesa moraju podudarati, što nije slučaj kod ličkog kola. Najpoznatiji dvostih za đikac je:

Đikac mi je kolo omililo,
 ja do zlata, ruke oko vrata.

Ples se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, što ovisi o broju dvostihova koji se pjevaju.

I takt sadrži dvije polovinke.

Prva polovinka: lijevom nogom korak polulijevo naprijed.

Druga polovinka: desnom nogom poludesno naprijed.

II takt sadrži četiri četvrtinke.

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo natrag. Tijelo se okreće centru kola.

Druga četvrtinka: desna se noga primakne uz lijevu ali se na nju ne prenese težina tijela.

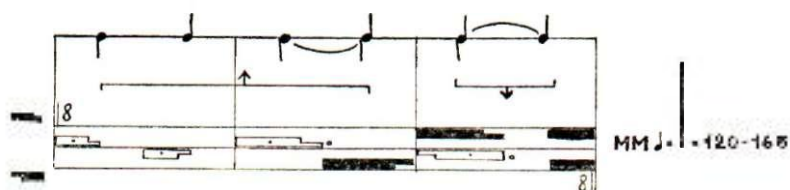
Treća četvrtinka: Desnom nogom korak poludesno natrag. Tijelo se okreće u prvobitan položaj.

Četvrta četvrtinka: lijeva se noga primakne uz desnu ali se na nju ne prenese težina tijela.

Slijede figure s poskakivanjem a na zapovijedi kolovođe. Držanje je najčešće za dolje ispružene ruke.

(Kuterevo)

— I đikac!

Plesači su okrenuti u smjeru kretanja kola. Figura se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki od njih sadrži dvije četvrtinke.

I takt:

Prva četvrtinka: poskok lijevom nogom naprijed.

Druga četvrtinka: poskok desnom nogom naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: poskok lijevom nogom naprijed.

Druga četvrtinka: lijeva noga ostaje na mjestu a desna se izbacila naprijed za duljinu stopala.

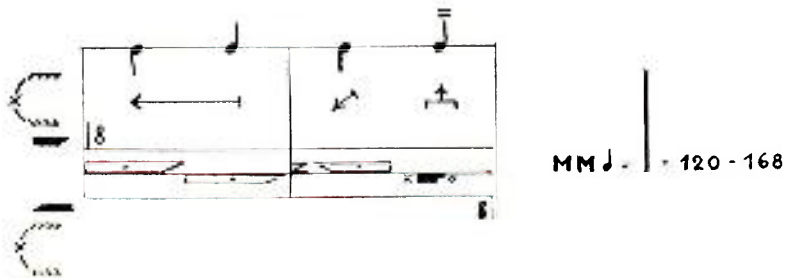
III takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak natrag i istovremeno se lijeva izbacila naprijed za duljinu stopala.

Druga četvrtinka: na kraju četvrtinke poskoči se u zrak odbivši se desnom nogom, koja je do tada mirovala.

Figura traje tako dugo dok se ponavljaju spomenuta tri takta.

(Široka Kula) — Jedan, dva, tri, op!

Ples se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki takt sadrži dvije četvrtinke.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo naprijed.
 Druga četvrtinka: desnom nogom korak poludesno naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom dugačak korak polulijevo natrag.
 Druga četvrtinka: desnom nogom korak prema centru kruga i snažan udarac njome o pod.

Figura traje tako dugo dok se ponavljaju opisana dva takta.

(Siroka Kula) — U, u, u!

— Op đikac, naš je Lapac

a u Lapcu Nijemac! (Tako se zapovijedalo za vrijeme rata.)

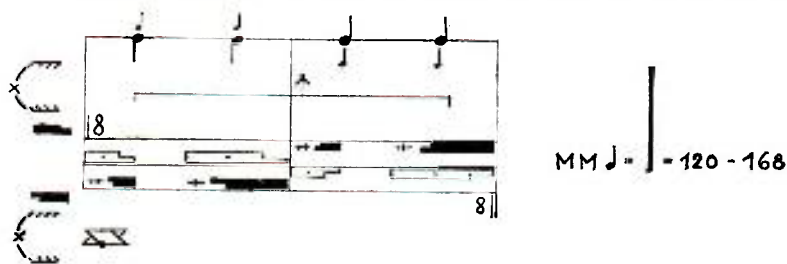

Figura se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki takt sadrži dvije četvrtinke!

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak naprijed, a desna se skvrčena za-
 baci natrag.
 Druga četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed, a desna je ostala u
 prvobitnom položaju.

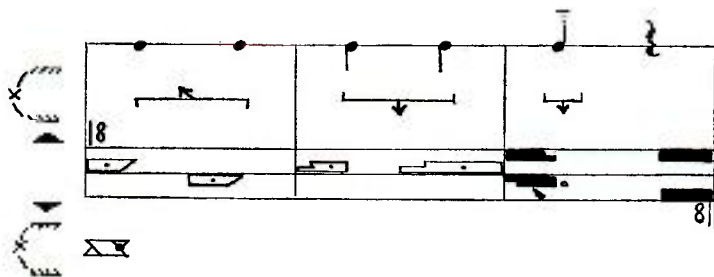
II takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak naprijed a lijeva se skvrčena za-
 baci natrag.
 Druga četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed, a lijeva je ostala u
 prvobitnom položaju.

Figura traje tako dugo dok se ponavljaju opisana dva takta.

(Gračac)

— Desna

MM ♩ = 120-168

Figura se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova a svaki od njih sadrži dvije četvrtinke, odnosno četvrtinku i četvrtinsku pauzu.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok polulijevo naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok natrag.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok natrag.

III takt:

Četvrtinka: desnom nogom udarac natrag i istovremeno izbacivanje lijeve noge naprijed za duljinu stopala.

Četvrtinska pauza: tijelo ostaje u tom položaju do pred kraj kada se uz pomoć desne noge odbacuje u zrak.

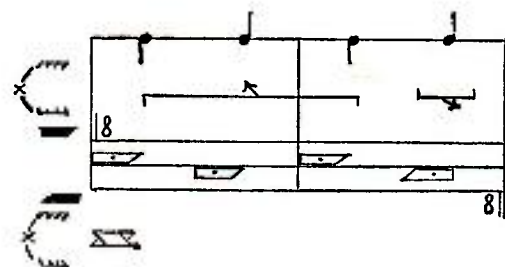
Figura traje tako dugo dok se redom ponavljaju naprijed opisana tri takta.

Na isti se način u Gračacu može izvesti đikac ako se u trećem taktu umjesto natrag udari desnom nogom naprijed, no tu se onda đikac ne razlikuje od ličkog kola.

(Ričice)

— Jedan, dva, tri, četiri!

Jedan, dva, tri, složi!

MM ♩ = 120-168

Figura se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova a svaki takt sadrži dvije četvrtinke.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok polulijevo naprijed.
Druga četvrtinka: desnom nogom poskok polulijevo naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka :lijevom nogom poskok polulijevo naprijed.
Druga četvrtinka: desnom nogom poskok poludesno natrag.
Figura traje dokle god se ponavljaju ova dva takta.
Đikac je bio veoma popularan i kao partizansko kolo.

7. *Ja posijo lan*

U uvodnom dijelu pri napomenama o praznovjericama vezanim uz ples ukazano je na neobično rašireno magijsko plesanje za dobar urod lana i konoplje. Kolo koje sada opisujemo samo je dio nastojanja da se utječe na rast tih biljaka. Kolo *Ja posijo lan* pleše se isključivo uz pratnju pjesme.

The image shows a musical score for the song 'Ja posio lan'. It consists of a single staff of music in 2/4 time, starting with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody is divided into three sections: Section A (measures 1-2), Section B (measures 3-4), and Section C (measures 5-6). The lyrics are written below the staff, aligned with the notes.

A. B, C.

Ja posio lan baš na Ivanjdan Karala me karala Ivanova majka

Ja počupa lan, baš na Ivanjdan,
karala me, karala Ivanova majka.
Ja ostupa lan, baš na Ivanjdan,
karala me, karala Ivanova majka.
Ja opredo lan, baš na Ivanjdan,
karala me, karala Ivanova majka.
Ja otkala lan, baš na Ivanjdan,
karala me, karala Ivanova majka.
Ja sašila lan, baš na Ivanjdan,
volila me, volila Ivanova majka.

Radi lakše analize podijelili smo ples na dijelove A, B i C. Plesači se uhvate obično za dolje ispružene ruke.

A.

4
4

2

MM J = 108

2

B.

Kara - la me kara - la l - va - no - va maj - ka

c.

Kara - la me kara - la I - va - no - va maj - ka

Dio A sastoji se od četiri četveročetvrtinskih takta, a svaki sadrži četiri četvrtinke. Plesači su okrenuti centru kola.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom porak polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom korak polulijevo naprijed.

Treća četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo natrag.

Četvrta četvrtinka: desnu nogu izbacimo dijagonalno ispred lijeve za duljinu stopala.

II takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak poludesno naprijed.

Druga četvrtinka: lijevom nogom korak poludesno naprijed.

Treća četvrtinka: desnom nogom korak poludesno natrag.

Četvrta četvrtinka: slobodnu lijevu nogu izbacimo dijagonalno ispred desne za duljinu stopala.

III takt jednak je prvom taktu.

IV takt je jednak drugom taktu.

Dio B sastoji se od dva četveročetvrtinska takta, a svaki od njih sadrži četiri četvrtinke. Plesači se okrenu u smjeru kretanja kola, tj. u smjeru hoda kazaljke na satu.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom okret za 90° u smjeru obrnutom od hoda kazaljke na satu i korak naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom korak naprijed.

Treća četvrtinka: lijevom nogom korak naprijed.

Četvrta četvrtinka: desnom nogom korak naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom korak naprijed.

Treća četvrtinka: lijevom nogom okret za 90° u smjeru hoda kazaljke na satu i korak na mjestu.

Četvrta četvrtinka: slobodna desna noga izbacila se dijagonalno ispred lijeve za duljinu stopala.

Dio C sastoji se od dva četveročetvrtinska takta, a svaki od njih sadrži četiri četvrtinke. Plesači se okrenu u smjeru obrnutom od hoda kazaljke na satu.

I takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom okret za 90° u smjeru hoda kazaljke na satu i korak naprijed.

Druga četvrtinka: lijevom nogom korak naprijed.

Treća četvrtinka: desnom nogom korak naprijed.

Četvrta četvrtinka: lijevom nogom korak naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak naprijed.

Druga četvrtinka: lijevom nogom korak naprijed.

Treća četvrtinka: desnom nogom okret u mjestu za 90° u smjeru obrnutom od hoda kazaljke na satu.

Četvrta četvrtinka: slobodna lijeva noga izbacila se dijagonalno ispred desne za duljinu stopala.

Ponavljanjem dijelova A, B i C dobiva se ples koji traje dok se ne ispjeva i zadnja kitica pjesme.

8. Krivo kolo

Krivo se kolo između dva rata plesalo kao figura ličkog kola, ali se prema posebnoj uvodnoj pjesmi i po još nekim znakovima može zaključiti da se nekad izvodilo kao posebno kolo. Pjesma se pjevala za vrijeme prvog, polaganog dijela plesa i nije bila ritmički vezana uz sam ples. Drugi dio kola, poskakivanje, izvodilo se bez ikakve muzičke pratnje.

Mani no - gom Mani nogom lane moje gisdava di-voj-ko
Ej oj lane mo-je gisdava di-voj-ko

Mani nogom, lane moje, a ja ću za tobom,
ej, oj, lane moje, a ja ću za tobom.

Krivo kolo može se izvoditi u zatvorenoj i otvorenoj formaciji, kreće se u smjeru obrnutom od hoda kazaljke na satu, a leđa plesača su okrenuta prema centru kola. Izvođači se drže za pojaseve susjednih plesača. Kolo se kreće najprije polako a zatim sve brže.

Krivo se kolo plesalo veoma rijetko kao posebno kolo, nego obično u specijalnim prilikama kao figura ličkog kola. Na upite seljacima da li je to dio ličkog kola obično sam dobio odgovor:

— Nije, već je to krivo kolo!

Evo još nekih izjava o krivom kolu iz drugih sela:

— Nekad se plesalo ličko kolo pa nakrivo. To se u ličkom kolu jedan pusti pa onda okrene kolo naopako. zadnji mora frndet (letjeti o. I. I.). (Brušani)

— Uхватimo se za pasove i igramo kolo naokolo. Kolo se nikada ne veže, nego onako igra naopako. Obično se to plesalo nekoliko puta oko crkve, i to na leđa. Kod toga smo pivali pismu: »Mani nogom, lane moje, gizdava djevojko«. (Trnovac)

— Igralo se krivo kolo, i to tako da je kolo okrenulo naopako i tako ga sastavilo. Igralo se opet malo i onda je kolovođa opet pustio pa se uhvatili pravo. Kod kola naopako kolovođa bi komandirao: »Op nazad!« (Debelo Brdo)

— Kad se napiju, onda igraju ličko kolo, đikac, oko kuće i znaju tada okrenuti kolo naopako. (Divoselo)

— Igrali su i tako da okrenu kolo, da su leđa prema centru. Kolovođa se tri puta nakloni i vikne: »Ajd' idemo da počnemo!« — i onda počnu. (Švica)

— Na krivac, to je kao ličko kolo, pa su miješali okolo naokolo. Zadnji se zvao rep i to nije nikada htjela biti ženska. (Švica)

— Kolo se rastavi pa muškarac ki je u snazi igra naprvo a ženski na ottag. On zapovida da se igra krivo kolo, kak zmije. Ded je glava, a baba je rep, onda on psuje babu: »Kako ja ka glava idem dobro, a ti ka rep slabo?« Onda baba psuje druge ženske kako slabo igraju. Na početku je stariji muškarac, kolovođa, na kraju baba, a u sredini mladež. Komanda: »Reci krivo kolo, kolo te ubolo.« U tom kolu se pivalo. Kad ni dobro, onda viče: »Ustavi!« On viče za početak: »Zašto ne igrate?« — »Nema nam ko počet!« Onda kuražniji dedi započnu. U to kolo idu i mladi i stari, koga krv oče da vozi. Krivo se kolo igralo malo ukrivo. (Kompolje)

— Krivulja. Izvode krivice. Prvi mora biti jak, ko je zadnji taj nastroda. Jedan je rep, jedan je glava. Više puta su potcjenjivali onog koji je bio na repu. »Njega ćemo na rep« — rugali bi se. (Prozor)

— Znalo je kolo igrati na krivac, odsjeći. Jedan vodi, a drugi je rep. Jedan drugome okrene leđa. Vodi kroz cijelo kolišće. (Sinac).

— Krivo kolo to su krivuljali obično kolo. Prvi je bio glava, a zadnji rep. Na repu je koga dopane. Muško bude vođa. Prvo se nikad nije igralo na leđa. (Glavace).

Ličko kolo oko vuka (plesaći iz Pocrnića Gornjih na Smotri folkloru u Zagrebu)

Foto: I. Ivančan, 1971.

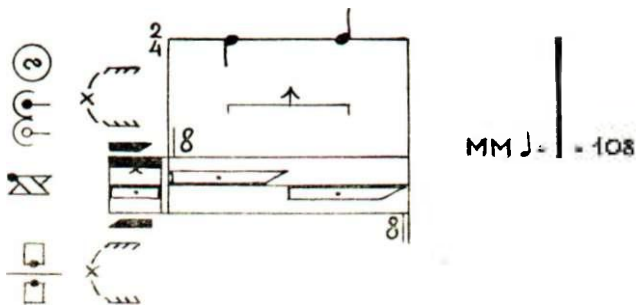
Institut za narodnu umjetnost

— Igra se krivo kolo. Drže neke otraga i okrenu leđa jedno drugome. Jedan je glava, drugi rep. Obično muški vode krivo kolo. »Sad ćemo povest malo krivo kolo!« Igraju istim korakom kao i kod ličkog kola. (Široka Kula).

— Prije su se držali za kajiše, a sad se drže za ruke. Prije se više skakalo. »Korak!« Okreni prsa van, a leđa unutra. To smo zvali naopako. Plesalo se uvijek kao i obično kolo. (Lički Osik)

— Krivo kolo. Glava je bila Manda Klobučar. Sada je odselila u Slavoniju. Vodila je krivo kolo. Obično je muškarac na repu jer je to poniženje za nju. Mandulja se zvala. Lanac se mota bilo kako. Zvali smo krivuljica. Obično kolo kolovođa presiječe i igraju istim korakom, tako da se okrenu leđima, a onda malo igraju krivuljicu po kolištu. Kolovođa vikne: »Ajmo krivuljicu.« (Perušić).

— Muškarci kolo uhvate, a mi među nje. Onda na krivendac. Budi i ženska na repu. »Na krivendar« se samo hodalo. (Sinac)

U ovom primjeru iz Sinca plesači se drže u zatvorenom kolu obično za dolje ispružene ruke.

Ples se sastoji od niza dvočetvrtinskih taktova, a svaki od njih sadrži dvije četvrtinke.

I takt:

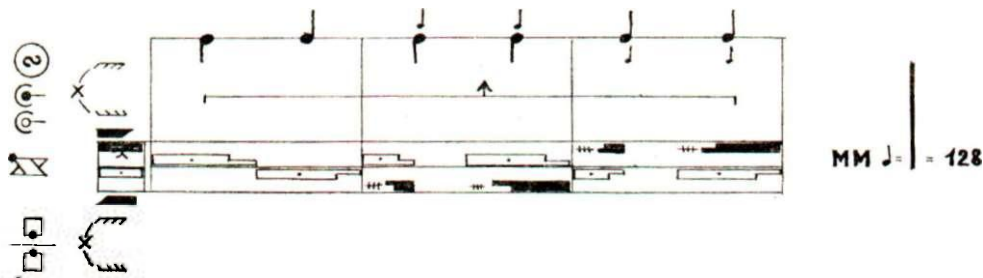
Prva četvrtinka: lijevom nogom korak naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom korak naprijed.

Svi ostali taktovi jednaki su prvom taktu.

Iz sela Brušani imamo dvije varijante, staru i novu. I u jednoj i u drugoj varijanti plesači se drže za dolje ispružene ruke u zatvorenom kolu.

Evo najprije stare varijante:

Ples se sastoji od niza dvočetvrtinskih taktova od kojih svaki sadrži dvije četvrtinke.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom korak naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak naprijed. Desna se noga skvrčena zabaci natrag.

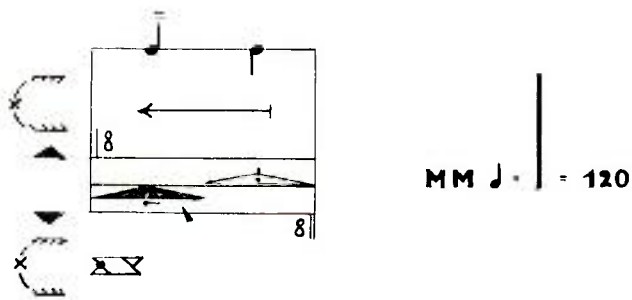
Druga četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed. Desna noga ostane u prvobitnom položaju.

III takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak naprijed. Lijeva se noga skvrčena zabaci natrag.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed. Lijeva noga ostane u prvobitnom položaju.

Ples traje tako dugo dok se naizmjenice ponavljaju ova tri takta. Danas omladina u Brušanima pleče krivo kolo na ovaj način:

Ples se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki sadrži dvije četvrtinke.

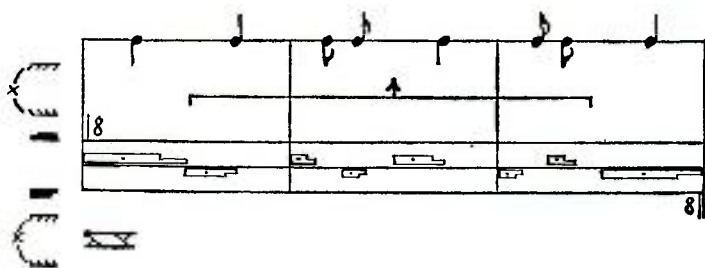
I takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom poklek i udarac ispod lijeve.

Druga četvrtinka: lijevom nogom korak ulijevo, i to na prednjem dijelu stopala.

Svi ostali taktovi jednaki su prvom taktu.

Evo varijante iz Debelog Brda.

Ples se sastoji od niza dvočetvrtinskih taktova, od kojih svaki treći sadrži dvije četvrtinke a ostali dvije osminke i četvrtinku.

I takt:

Prva četvrtinka: korak lijevom nogom naprijed.

Druga četvrtinka: korak desnom nogom naprijed.

II takt:

Prva osminka: poskok lijevom nogom naprijed.

Druga osminka: poskok desnom nogom naprijed.

Četvrtinka: poskok lijevom nogom naprijed.

III takt:

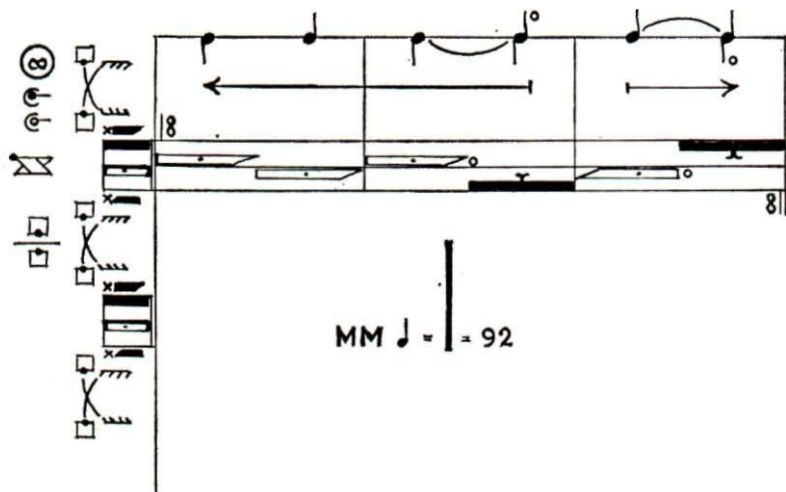
Prva osminka: poskok desnom nogom naprijed.

Druga osminka: poskok lijevom nogom naprijed.

Četvrtinka: korak desnom nogom naprijed.

Ova se tri takta neprekidno naizmjenice ponavljaju.

Početni dio kola koji se izvodi uz samu pjesmu izgleda uvijek ovako:

Plesači se drže za pojasove. Pjesma nije ni tempom ni ritmički vezana uz ples, pa je zbog toga i ne naznačujemo. Ples se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki takt sadrži dvije četvrtinke.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom korak polulijevo naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: desna se noga primakne uz lijevu ali se na nju ne prenosi težina tijela.

III takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak poludesno natrag.

Druga četvrtinka: lijeva se noga primakne uz desnu ali se na nju ne prenosi težina tijela.

Ova se tri koraka neprekidno ponavljaju.

9. Ličko kolo

Ličko se kolo sastoji od dva dijela, i to lagane šetnje, kolanja, uz pjesmu, i bržeg, skakanog dijela, koji se izvodi uz zapovijedi kolovođe a bez muzičke pratnje.

Evo nekoliko napjeva uz koje se mogu izvoditi bilo dvostihovi, bilo dulje pjesme baladnog ili drugog sadržaja. Pjesme nisu ni tempom ni ritmom vezane uz plesni korak koji se pri tome izvodi.

a)

La - ko ti je ko - lo i - grat skoči pa ko - ra - ei
još je lakše ži - fo ži - ti od - re - ži pa ba - ci

b)

Ej diko moja reko sam ti doći al ne mogu blato je po noći

c)

Moja mala moja mala u kolu ko vreća moja mala hej uko - lu ko vreća
- Diže glavu samo da je veća

d)

ili

Sr - ce moja da si od olova žuo bi te dragi kod volova

e)

Joj diko moja šikni ekom kame oj da ja vidim kako se volimo

f)

Joj loto moja garava i fina jej jel ti teška vojna disciplina

a)

Si - ni munjo da nademulara da po - vežem cure i bečar (e)

b)

Tamburašu tambure ti tvo - je tambure ti tvo - je tamburašu tambure ti tvoj (e)

Nedješ bolje nego grlo mo - je nego grlo mo - je nego grlo moj (e)

i)

Da znaš dragi kakolice vene da znaš dragi kako lice vene
- Ne bi nigda ostavio mene

Na gornje melodije mogu se izvoditi dvostihovi čiji izbor donosimo izostavljajući one najbanalnije i vulgarne, kojih inače ima veoma mnogo, ali nisu bitni pri našem opisu ličkog kola.

Koj za kolo, ajd' u kolo,
više kola do nedilje nema.
Sinoć mi se rodila divojka,
kad naraste, prosit ću je za se.
Staro lane, da l' ti na um pane
ona naša ljubav nekadašnja.
Ajde, Jelo, da čijamo perje,
da vidimo čije je veselje.
Selo Novi pod gradinom stoji,
u njemu se moje janje goji.
Selo Novi, posulo te cvijeće,
po njemu se moje janje šeće.
U Podoštri rascvitali janji, (vrbe,
o. I. I.)
a u Novom plavi jorgovani.
Povr' neba misečina sjajna,
tvrđi viru, moja diko tajna.
Zenite se, bečari i lole,
a ja neću, ovako je bolje.
Aoj, Liko, ravnija od Srema,

svud brdina, nigdje polja nema.
Stari starče, što će ti divojka?
Neka mi je, nek mi leđa grije.
Lako ti je poznati bečara,
kosu brena, a očima šara.
Ličanka sam, govor me izdaje,
po govoru janje me poznaje.
Lika goji konja i junaka,
Dalmacija lijepih djevojaka.
Ličanka sam i Ličana volim,
za Ličana hoću da obolim.
Velebite, vrag te razorio,
što si nama more zaklonio.
Moj dragane, na oči mi pazi,
kad namignem, iz kola izlazi.
Nije gazda ko ima volova,
već je gazda ko ima sinova.
Da sam ruža, ja bi se rascvala,
pa bi svoga lolu zakitila.
Okreni se, moje kolo malo,

doć će cveće, bit će kolo veće.
Nemoj, mala, nemoj, zoro moja,
da me kara stara mama tvoja.
Velebite, nedaj magli na se,
moja Ajša tamo stado pase.
Oj livado, svako ljeto mlađa,
a ja sada pa više nikada.
U male mi oči na vrh glave
kad namigne, od zemlje me digne.
Širi mi se, moje kolo malo,
ne bil' mi se malo povećalo.

Osim mnogobrojnih dvostihova koji se često improviziraju u samom kolu, nekada su se za vrijeme šetnje, kolanja, pjevale i dulje, pa i veoma duge pjesme. Evo izbora nekih kraćih za koje se kazivači sjećaju da su se izvodile u ličkom kolu.

Lipa Mare paunove pase,
od pauna perje otpadalo,
lipa ga je Mare sabirala,
sabirala i pismu pivala:
»Evo danas devet godin dana
da ja ne znam di moj Ivo spava.«
Kad to čula Ivičina mama,
to se njojzi na ža učinilo.
Ona ode gore uz penđere
pa nažiglje žiže i duplere,
a kad tamo bela vila spava.
Govori joj Ivičina mama:
»Odi doli, prebijela vilo,
nisam za te Ivicu gojila,
za Maricu jedinu snašicu.«

Ili:

Ovce pase Ana i Ljiljana,
poranila mala Anđelija.
Ovce pase Petar i Vujica,
s njima ide mali Nikolica:
»Vrati ovce, mala Anđelija,
ljubit će te mladi Nikolica,
a nas dvije Petar i Vujica.«

Ili:

Pije vino Dojčin Petar,
varaždinski ban,
popio je sto dukata,
sve za jedan dan,

Blago majci koja ima ćerku,
svaku večer neko na penđerku.
Aoj, Srbu, među dvije vode,
u tebi su momci ko jagode.
Da znaš, lolo, kako ljiljan cvate,
tako mene mama goji za te.
Ako me je poljubio Mata,
bome se je nagazio blata.
Igra kolo, neko do nekoga,
ja i dragi jedan do drugoga.

i kod toga vranca konja,
zlatan buzdovan.
Kara njega kralj Matija,
zemlje gospodar:
»Bog te ubil, Dojčin Petar,
varaždinski ban,
što ne piješ ovo vino
koje pijem ja,
što ne ljubiš djevojčicu
koju ljubim ja.

Ili:

Žetvu žela za gorom djevojka,
Žetvu žela i pismu pivala:
»Ko bi mene vode napojio,
više mene ladak napravio
i za manom snoplje povezajo,
dala bi mu obljubiti lišce.«
Misli mlada da nitko ne čuje.
To slušalo jedno momče mlado,
u šeširu vode donasajo
dok je mladu vode napojio,
više nje je ladak napravijo.
»Daj, divojko, što si obećala.«
»Koga sam ti vraga obećala?«
»Obećala obljubiti lišce.«
»Ko si meni vodu donasajo,
žedan bio i sam si je pio.
Ko si meni ladak napravijo,
vruće t' bilo i sam bi sidio.

Ko si moje snoplje povezajo,
ti si svoje blago napasajo.«
Nije zmija zmiyu prevarila
kaj djevojka mladog junaka.

Ili:

Goji majka devet djevojaka,
Osam goji, a devetu kune:
»Ceri moja, ti se ne udala
dok ne rodi javor jabukama,
suva bujad rumenim ružama.«
Kad je došla doba do udaje,
mudrija je ćerka nego majka,
nakitila javor jabukama,
suvu bujad rumenim ružama,
pa je svoju saziviljala majku:
»Odi vidi, moja stara majko,
rodijo je javor jabukama,
suva bujad rumenim ružama,
sad se mogu mlada ja udati.«

Ili:

Čula jesam da si kolonđija,
čula jesam da ti kuješ zlato.
Evo tebi jedan prsten zlatan,
sakuj meni brdo i ogloblje
i lađicu i četiri civi,
a što tebi od toga ostane,
potkuj sebi dobrog konja svoga.«
Ali momče curi odgovara:
»Evo tebi jedno poveseamce,
satkaj meni gaće i košulju,
a što tebi od toga ostane,
to ti sebi u darove spremi.«
Mudra bila lijepa divojka,
nije mogla momka prevariti.

Ili:

U livadi dva kola igraše,
u jednome Damjan i Mikula.
Još govori iz kola Mikula:
»Pokri lice, ljubo Damjanova,
Damjan će ti danas poginuti
Za to tvoje prilijepo lišće.«
Još su oni u govoru bili,
puče puška iz kola drugoga,
Damjan pade, ljuba ga dopade.
Još govori ljuba Damjanova:
»Oj Damjane, moje milo janje,
da Bog reče umrla bi za te«.
To izusti, svoju dušu pusti.
Skupa su je mlade pokopali.

Ili:

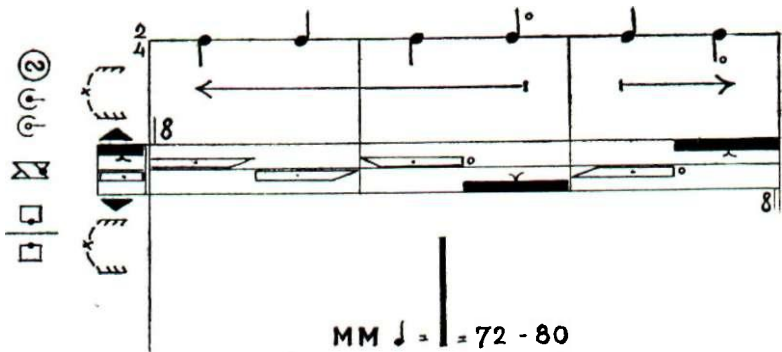
Veza vezla, lane moj, lijepa
djevojka,
(»lane moj« je umetak u svakom
stihu)
na brdašcu, na žarkom sunašcu.
Na nju mi se oblak namikajo,
iz oblaka anđel progovara:
»Ne vez' vezak, lijepa djevojko,
tvoji jesu dari pripravljeni,
crna zemlja i zelena trava.«
Crna zemlja, budi joj lagana,
Zelen trava, budi joj vesela.

Ili:

Sinoć Ivo iz Novoga dođe — ej, oj,
lane moj,
iz Novoga dođe, (pripjev)
svojoj ljubi tužan glas donese:
»Moja ljubav, oženio sam se
sa lijepom Novljankom divojkom,
Sva je slika i prilika tvoja,
lipa lica al' opaka srca.«

Sve te pjesme mogu se pjevati na pojedine od naprijed navedenih melodija.

Ima više načina laganog šetanja, kolanja, u kolu uz spomenute pjesme. Evo najvažnijih.

Kod šetnje se mogu držati na razne načine: naprijed prekrivenih ruku, za tkanice, za ramena, ispod ruke ili obično za dolje ispružene ruke, kako je naznačeno na gornjem kimetogramu.

Ples se sastoji od niza dvočetvrtinskih taktova, a svaki takt sadrži dvije četvrtinke.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom korak polulijevo naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo natrag.

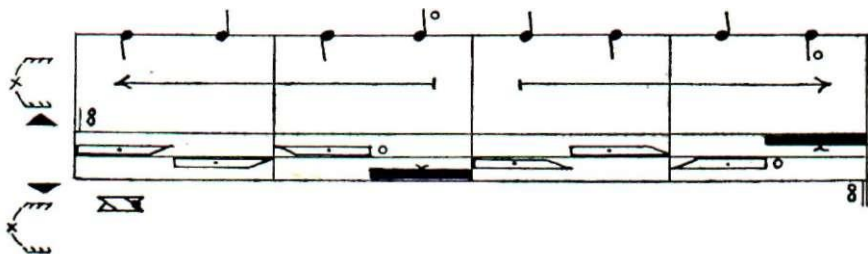
Druga četvrtinka: desna se noga primakne uz lijevu, ali se na nju ne prenosi težina tijela.

III takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak poludesno natrag.

Druga četvrtinka: lijeva se noga primakne uz desnu ali se na nju ne prenosi težina tijela.

Ova figura traje tako dugo dok se naizmjenice ponavlja sklop od naprijed opisana tri takta. Ova je varijanta dosta uobičajena za razliku od iduće, koja nije karakteristična za Liku, već se češće može naći u zapadnoj Bosni.

Ples se sastoji od određenog broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki takt sadrži dvije četvrtinke.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom korak polulijevo naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo natrag.

Druga četvrtinka: desna se noga primakne uz lijevu, ali se na nju ne prenosi težina tijela.

III takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak poludesno naprijed.

Druga četvrtinka: lijevom nogom korak poludesno naprijed.

IV takt:

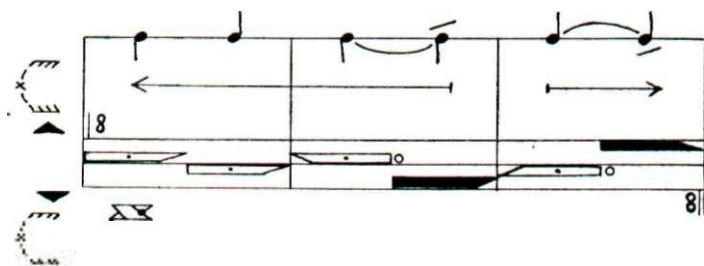
Prva četvrtinka: desnom nogom korak poludesno natrag.

Druga četvrtinka: lijeva se noga primakne uz desnu ali se na nju ne prenosi težina tijela.

Ova shema od četiri dvočetvrtinska takta ponavlja se tako dugo dok traje pjesma.

Tempo izvođenja svih kolanja uz pjesmu približno je jednak kao kod prve varijante.

Slijedeća je varijanta iz doba neposredno pred posljednji rat:

Ples se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki od njih sadrži dvije četvrtinke.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom korak polulijevo naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo natrag.

Druga četvrtinka: slobodna se desna noga izbacila za duljinu stopala ispred lijeve noge.

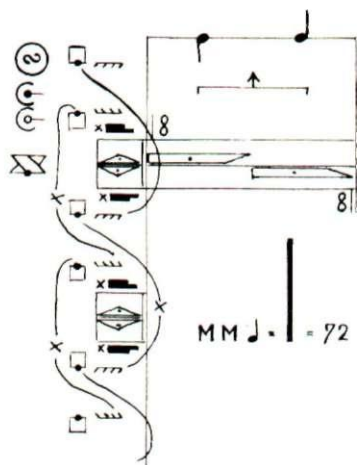
III takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak poludesno natrag.

Druga četvrtinka: slobodna se lijeva noga izbacila za duljinu stopala ispred desne noge.

Ples traje tako da se neprestano ponavlja shema od naprijed opisana tri takta, tj. dok traje pjesma.

Veoma je interesantna varijanta iz Perušića. Za vrijeme pjesme okrenu se plesači jedan iza drugoga, uhvate oko pasa i idu prema naprijed raširenim nogama, gegajući se lijevo-desno.

Ples se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova i traje tako dugo dok traje i pjesma.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom korak poludesno naprijed.

Svi taktovi koji slijede jednaki su prvom taktu.

Dosta je rijetka varijanta koju ćemo sada opisati.

Ples se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, od kojih svaki neparni sadrži dvije četvrtinke, a svaki parni četiri osminke.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom korak polulijevo naprijed.

II takt:

Prva osminka: lijevom nogom korak polulijevo natrag.

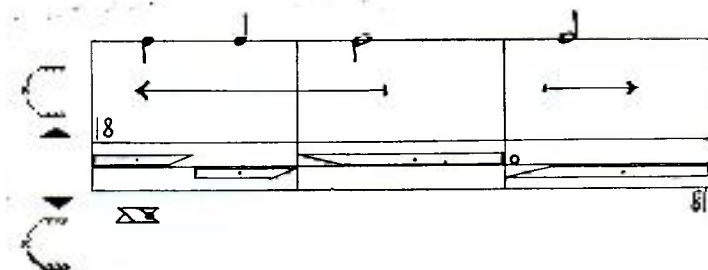
Druga osminka: desna se noga primakne uz lijevu ali se na nju ne prenosi težina tijela.

Treća osminka: desnom nogom korak poludesno natrag.

Četvrta osminka: lijeva se noga primakne uz desnu, ali se na nju ne prenosi težina tijela.

Ples traje sve dok se ponavlja shema od naprijed opisana dva takta.

Dosta je česta i ova varijanta:

Ples se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, od kojih jedan takt sadrži dvije četvrtinke, a dva koja slijede iza njega po polovinku. Takva se shema neprekidno ponavlja.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom korak polulijevo naprijed.

II takt:

Polovinka: lijevom nogom korak polulijevo natrag.

III takt:

Polovinka: desnom nogom korak poludesno natrag, a lijeva je noga ostala na poziciji gdje je i bila, tako da su noge raširene.

Veoma je česta ova figura:

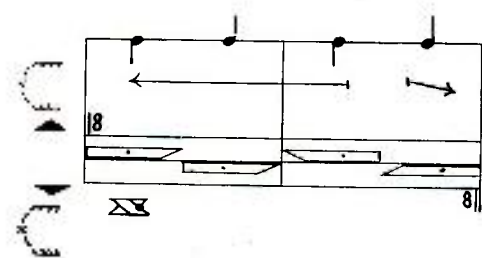

Figura se sastoji od niza dvočetvrtinskih taktova, i shema od dva takta se ponavlja sve dok traje pjesma.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom korak polulijevo naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo natrag.

Druga četvrtinka: desnom nogom korak poludesno natrag.

Ta figura može ići i uz komande kao na pr.

Hajde momci u kolo (♩ ♩ ♩) Kuterevo

Naprijed, okreni nalevo (♩ ♩ ♩) Kuterevo

Okreni. Hop, hop, hop (♩ ♩ ♩ ♩ ♩) Dabar

Ajd nalijevo (♩ ♩) Glavace

Pazi svak na sebe. Okreni. Ajd pomalo (♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩) Sinac

Hajd okolo (♩ ♩) Prozor

Ajd na levo. Jedan, dva, tri, četiri, složi (♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩) Široka Kula, Plaški

Ij okolo (♩ ♩) Ličko Ležće

Okreni (♩ ♩) Brinje

Kad je pjesma završena, kolovođa komandira jednu od svojih zapovijedi, pa kolo ili nastavlja nešto brže izvoditi korak koji se izvodio za vrijeme pjesme ili neki drugi korak. Zapovijedi su različite i ne moraju u svakom selu značiti isto. U nekim selima kolovođa najprije zaustavi kolo povicima:

— Stoj!

Ili:

— Na mistu!

Tada svi stanu mirno. Obično tada slijedi komanda:

— Rastegni se!

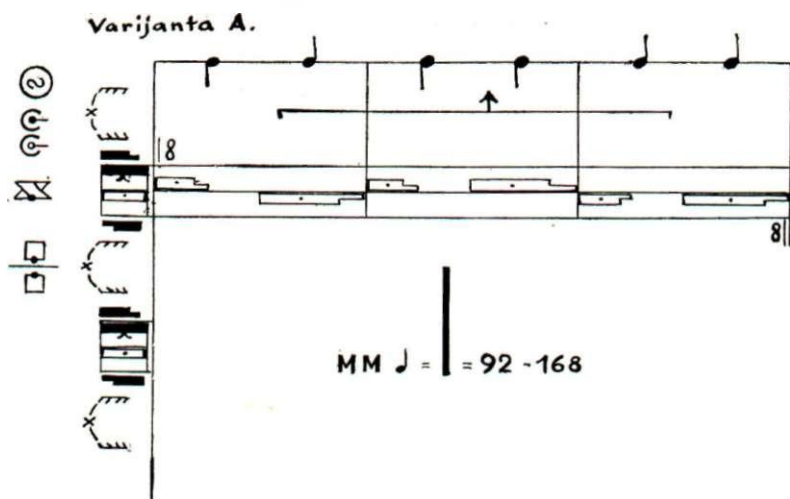
Plesači rastegnu kolo i tek tada slijedi nova komanda i novi plesni korak. Budući da se zapovijedi pri plesanju u raznim selima razilaze, mi ćemo grupirati pojedine figure i kod njih staviti sve komande koje se gdje javljaju. Svaka se zapovijed izvikuje u određenom ritmu, pa ćemo ritmove komandi zabilježiti uz svaku od njih u zagradi.

- Haj na lijevo ! (♩ ♩ ♩) Lički Novi.
 Iskorači i bježi ! (♩ ♩ ♩ ♩) Brušani.
 Krenemo ! (♩ ♩) Brušani.
 Tri su pasala i bježi ! (♩ ♩ ♩ ♩) Trnovača.
 Ajd nalivo ! (♩ ♩ ♩) Bilaj, Lički Novi.
 Sva tri bježi ! (♩ ♩ ♩) Švica.
 Sva tri ! (♩ ♩) Prozor.
 Sva tri skoči ! (♩ ♩ ♩) Čovići.
- Jedan, dva, tri (♩ ♩ ♩) Čovići
 Skoči smjesta ne povraći ! (♩ ♩ ♩ ♩) Čovići
 J smjesta bježi ! (♩ ♩ ♩) Dabar
 Veži, steži, iskorači ulevo ! (♩ ♩ ♩ ♩ ♩) Kuterevo
- Jedan, dva, tri, četiri (♩ ♩ ♩ ♩) Kuterevo
 Skoči, poskoči ! (♩ ♩ ♩) Krasno
 Napni, napni (♩ ♩) Krasno
 Jedan, dva, tri, četiri, složi ! (♩ ♩ ♩ ♩ ♩) Široka Kula
- Ajde, ajde (♩ ♩) Parušić
 Hopa, hoga (♩ ♩) Prljevo
 Jedan, dva, povraći i bježi (♩ ♩ ♩ ♩ ♩) Pribudić
 Jedan, dva, tri, o-op (♩ ♩ ♩ ♩ ♩) Zrmanja

- Ajde (♩) Ričice
 Staro kolo (♩♩) Lovinae
 Vozi, vozi (♩♩) Sveti Rok
 Živo (♩) Donji Lapac
 Naprijed (♩) Udolina
 I skoži (♩♩) Brinje
 Skoži smjesta (♩♩) Plaški

Ovaj osnovni korak ličkog kola izvodi se na tri moguća načina, od kojih je prvi najuobičajeniji a ostala dva su također dosta česta. Radi lakše oznake označit ćemo ova tri koraka kao varijante A, B i C.

Kod svih preostalih figura plesači se drže ili za dolje ispružene ruke ili nekad prije za tkanice ili za ramena. Nećemo stoga kod svih varijanata posebno naznačivati držanje. Plesači su okrenuti u smjeru kretanja kola.

Ples se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki takt sadrži dvije četvrtinke.

I takt:

Prva četvrtinka: korak lijevom nogom naprijed.
Druga četvrtinka: poskok desnom nogom naprijed.

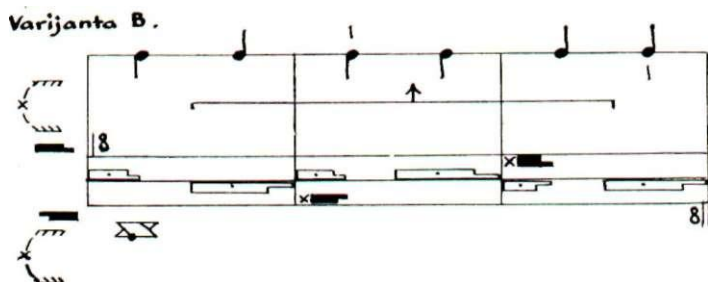
II takt:

Prva četvrtinka: korak lijevom nogom naprijed.
Druga četvrtinka: poskok lijevom nogom naprijed.

III takt:

Prva četvrtinka: korak desnom nogom naprijed.
Druga četvrtinka: poskok desnom nogom naprijed.

Ova shema od tri dvočetvrtinskih takta ponavlja se sve dok kolovođa ne kaže neku drugu komandu.

Ples se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki od njih sadrži dvije četvrtinke.

I takt:

Prva četvrtinka: korak lijevom nogom naprijed.
Druga četvrtinka: poskok desnom nogom naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: korak lijevom nogom naprijed. Slobodna desna noga izbaci se skvrčena u koljenu malo naprijed.

Druga četvrtinka: poskok lijevom nogom naprijed.

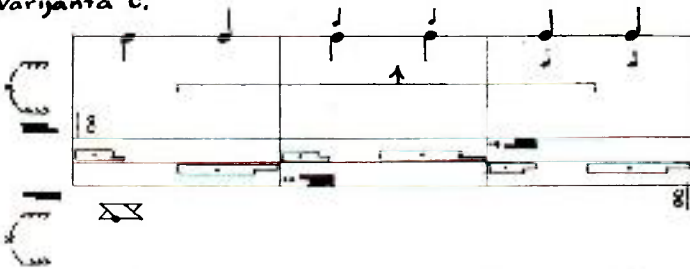
III takt:

Prva četvrtinka: korak desnom nogom naprijed. Slobodna lijeva noga izbaci se skvrčena u koljenu malo naprijed.

Druga četvrtinka: poskok desnom nogom naprijed.

Ova se shema od tri dvočetvrtinska takta izvodi sve dok kolovođa ne da novu zapovijed.

Varijanta C.

Ples se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, a svaki takt sadrži dvije četvrtinke.

I takt:

Prva četvrtinka: korak lijevom nogom naprijed.

Druga četvrtinka: poskok desnom nogom naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: korak lijevom nogom naprijed. Istodobno se slobodna desna noga zabaci natrag.

Druga četvrtinka: poskok lijevom nogom naprijed.

III takt:

Prva četvrtinka: korak desnom nogom naprijed. Istodobno se slobodna lijeva noga zabaci natrag.

Druga četvrtinka: poskok desnom nogom naprijed.

Ples traje sve dok se ponavlja shema od naprijed opisana tri takta, tj. dok kolovođa ne promijeni zapovijed.

b)

Na mjestu hepa! (♩ ♩) Brušani

Desna! (♩ ♩.) Lički Novi

Na mjestu (♩ ♩) Lovinac

Na mjestu (♩ ♩) Sinac

Desnom (♩ ♩.) Perušić

Još jednom desna (♩ ♩ ♩) Ričice

Još (♩ ♩) Ričice

I još jednom desna (♩ ♩ ♩) Sveti Rok

Komande »Još!«, »I još jednom!« javljaju se i kod drugih figura kada se određeni plesni korak želi ponoviti. Ova se figura javlja također u više varijanata.

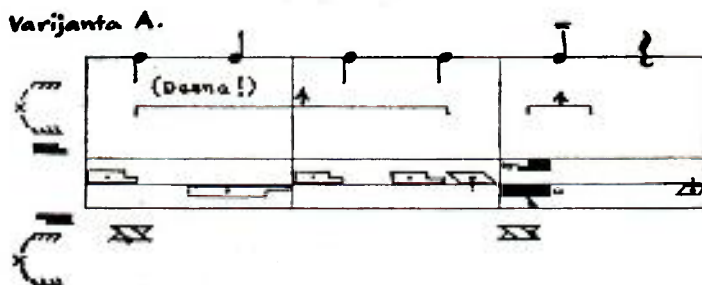

Figura se sastoji od tri dvočetvrtinska takta.

I takt:

Prva četvrtinka: korak lijevom nogom naprijed.
 Druga četvrtinka: poskok desnom nogom naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: korak lijevom nogom naprijed.
 Druga četvrtinka: poskok lijevom nogom naprijed.

III takt:

Četvrtinka: tijelo se okrene za 90° u smjeru hoda kazaljke na satu i desnom se nogom učini korak naprijed uz snažan udarac. Slobodna lijeva noga zabaci se skvrčena natrag.

Četvrtinska pauza: tijelo je ostalo u položaju u kojem je bilo na prethodnu četvrtinku.

Figura se ponavlja samo u slučaju ako to kolovođa izričito zapovjedi. U protivnom slučaju izvodi se figura koja se izvodila neposredno prije ove. To važi za sve figure koje upisujemo pod b).

Kolovođa obično sve zapovijedi započinje na početak osnovnog koraka, tj. sve one padaju na lijevu nogu. Osnovni korak se tada izvede do kraja i tek onda se pleše nova figura koju je kolovođa najavio. Među rijetke izuzetke spadaju figure koje ćemo opisivati u ovom odlomku. One se izvode u istoj shemi kada se izriču i komande.

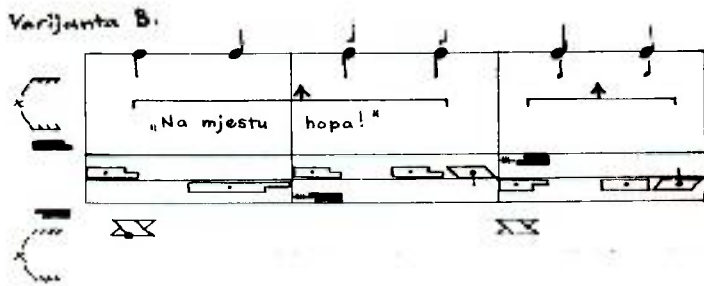

Figura se sastoji od tri dvočetvrtinska takta, a svaki sadrži dvije četvrtinke.

I takt:

Prva četvrtinka: korak lijevom nogom naprijed.

Druga četvrtinka: poskok desnom nogom naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: korak lijevom nogom naprijed. Slobodna se desna noga zabaci skvrčena natrag.

Druga četvrtinka: poskok lijevom nogom naprijed.

III takt:

Prva četvrtinka: tijelo se okrene za 90° u smjeru hoda kazaljke na satu, načini se desnom nogom korak naprijed, a slobodna lijeva se skvrčena zabaci natrag.

Druga četvrtinka: poskok desnom nogom u mjestu.

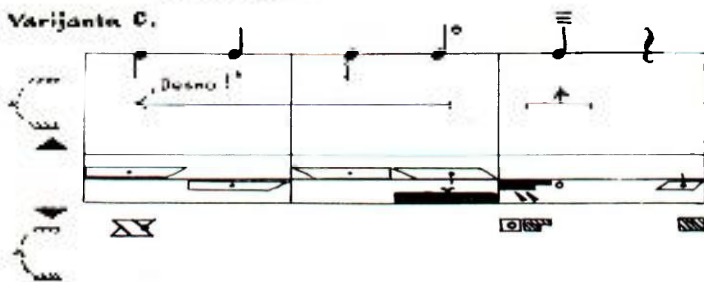

Figura se sastoji od tri dvočetvrtinska takta. Plesači su okrenuti centru kola.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom korak polulijevo naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo natrag.

Druga četvrtinka: desna se noga primakne uz lijevu ali se na nju ne prenosi težina tijela.

III takt:

Prva četvrtinka: snažan udarac desnom nogom naprijed. Pri tome se plesači nagnu naprijed.

Druga četvrtinka: tijelo ostaje u položaju kao na prethodnu četvrtinku.

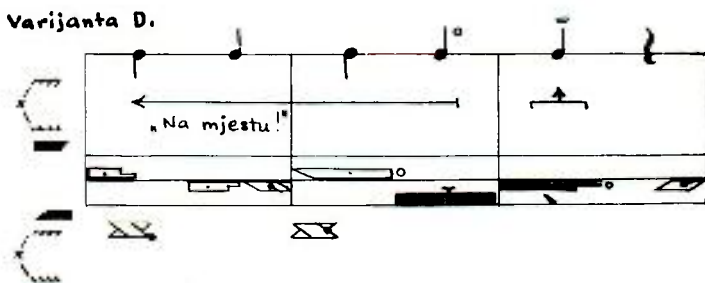

Figura se sastoji od tri dvočetvrtinska takta.

I takt:

Prva četvrtinka: korak lijevom nogom naprijed.

Druga četvrtinka: poskok desnom nogom naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: korak lijevom nogom polulijevo natrag.

Druga četvrtinka: desna se noga primakne uz lijevu ali se na nju ne prenosi težina tijela.

III takt:

Četvrtinka: udarac prema naprijed desnom nogom uz malen poklek.

Pauza: tijelo ostaje u poziciji kao na prethodnu četvrtinku.

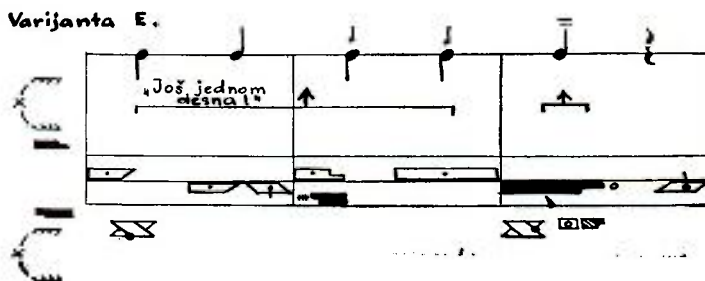

Figura se sastoji od tri dvočetvrtinska takta:

I takt:

Prva četvrtinka: korak lijevom nogom naprijed.

Druga četvrtinka: poskok desnom nogom naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: korak lijevom nogom naprijed ali istovremeno okret za 90° u smjeru hoda kazaljke na satu.

Druga četvrtinka: poskok lijevom nogom u mjestu.

III takt:

Četvrtinka: udarac desnom nogom prema naprijed. Tijela su nagnuta prema naprijed.

Pauza; plesači ostaju u poziciji u kakvoj su bili na prethodnu četvrtinku.

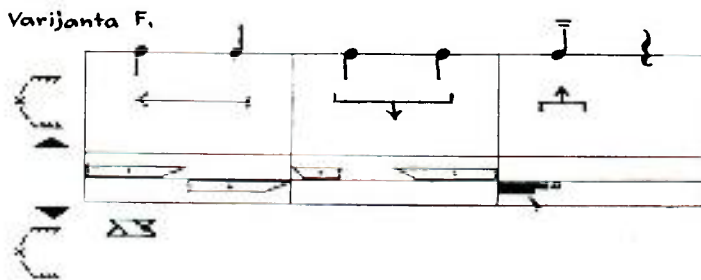

Figura se sastoji od tri dvočetvrtinska takta.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom korak polulijevo naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo natrag.

Druga četvrtinka: lijevom nogom poskok polulijevo natrag.

III takt:

Četvrtinka: desnom nogom korak naprijed i udarac.

Pauza; plesači ostaju na pozicijama kao na prethodnu četvrtinku.

c)

Okreni ! (♩ ♪) Švica

Sva tri ! (♩ ♩) Prozor

Sva tri povraćaj (♩ ♩ ♪) Sinac

Jedan, dva, tri, skoči (♩ ♩ ♩ ♪) Glavace

Okreni kolo lijevo (♩ ♩ ♩) Brenov Klanac

I dikae (♩ ♩) Kuterevo

Veži, steži i dikae (♩ ♩ ♩ ♩) Kuterevo

Ajd na levo (♩ ♩) Lieki Osik

Na lijevo (♩ ♩) Perušić

Tri pasala povrati i bjež (♩ ♩ ♩ ♩ ♩) Pod Stranu

Krani na levo (♩ ♩) Udbina

Ova figura spada među osnovne i traje tako dugo dok kolovođa ne izrekne neku novu zapovijed.

Varijanta A.

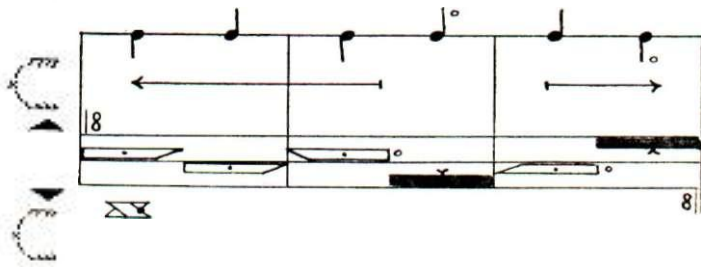

Figura se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova. Shema od tri takta izvodi se dok kolovođa ne zapovjedi drugu figuru.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom korak polulijevo naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo natrag.

Druga četvrtinka: desna se noga primakne uz lijevu, ali se na nju ne prenosi težina tijela.

III takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak poludesno'natrag.

Druga četvrtinka: lijeva se noga primakne uz desnu ali se na nju ne prenosi težina tijela.

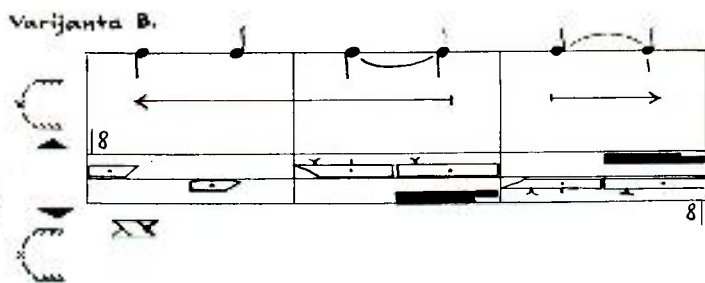

Figura se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova. Schema od tri takta izvodi se do promjene figure a na zapovijed kolovođe.

I takt:

Prva četvrtinka: poskok lijevom nogom polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: poskok desnom nogom polulijevo naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: korak lijevom nogom polulijevo natrag.

Druga četvrtinka: tijelom koje stoji u mjestu jedan vertikalni titraj.

Slobodna desna noga ispruži se za duljinu stopala naprijed.

III takt:

Prva četvrtinka: korak desnom nogom poludesno natrag.

Druga četvrtinka: tijelom koje stoji u mjestu jedan vertikalni titraj.

Slobodna lijeva noga ispruži se na duljinu stopala naprijed.

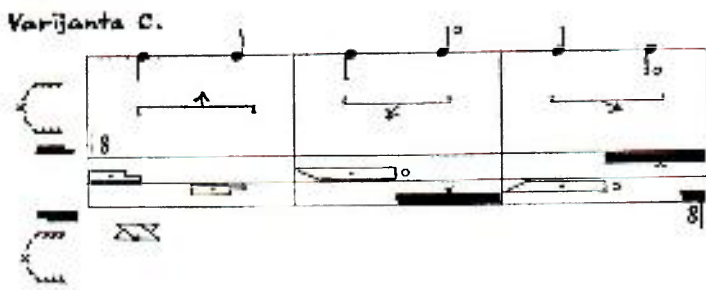

Figura se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova. Schema od tri takta ponavlja se do nove zapovijedi kolovođe.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok polulijevo natrag.

Druga četvrtinka: desna se noga primakne uz lijevu, ali se na nju ne prenosi težina tijela.

III takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak poludesno natrag.

Druga četvrtinka: lijeva se noga primakne uz desnu ali se na nju ne prenosi težina tijela.

Varijanta D.

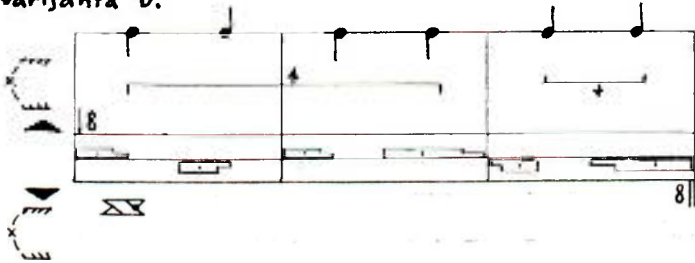

Figura se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova. Shema od tri takta ponavlja se do nove zapovijedi kolovođe.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed.

Druga četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed.

III takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak natrag.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok natrag.

Varijanta E.

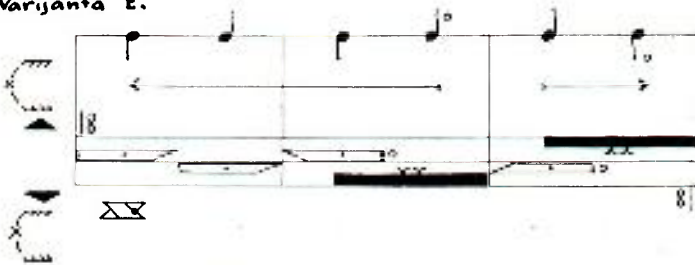

Figura sadrži niz dvočetvrtinskih taktova. Shema od tri takta ponavlja se do nove zapovijedi kolovođe.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom korak polulijevo naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo natrag. U polovici koraka počinje desna noga kliziti podom prema lijevoj.

Druga četvrtinka: desna noga klizeći po podu dolazi do lijeve, ali se na nju ne prenosi težina tijela.

III takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak poludesno natrag. U polovici koraka počinje lijeva noga kliziti prema desnoj.

Druga četvrtinka: lijeva noga klizeći po podu dolazi do desne, ali se na nju ne prenosi težina tijela.

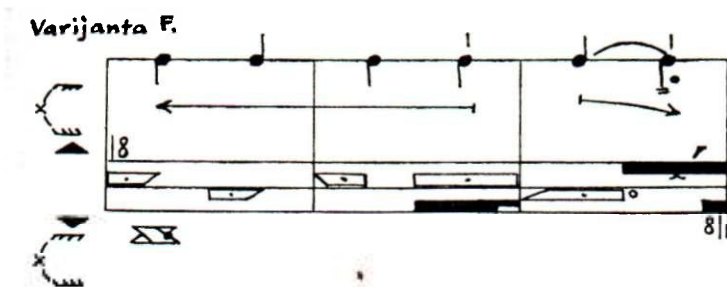

Figura se sastoji od niza dvočetvrtinskih taktova. Shema od tri takta ponavlja se do nove zapovijedi kolovođe.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok polulijevo naprijed.

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok polulijevo naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok polulijevo natrag.

Druga četvrtinka: lijevom nogom poskok u mjestu. Istovremeno se slobodna desna noga izbací skvrčena naprijed za duljinu stopala.

III takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak poludesno natrag.

Druga četvrtinka: udarac lijevom nogom uz desnu, ali se na lijevu nogu ne prenosi težina tijela.

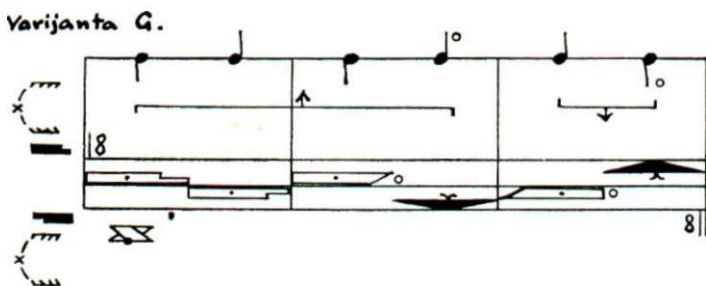

Figura se sastoji od niza dvočetvrtinskih taktova. Shema od tri takta ponavlja se do nove komande kolovođe.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak naprijed.
Druga četvrtinka: desnom nogom korak naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo naprijed.
Druga četvrtinka: desna noga u desnu stranu, ali se na nju ne prenosi težina tijela.

III takt:

Prva četvrtinka: desna noga korak poludesno natrag.
Druga četvrtinka: lijeva noga u lijevu stranu, ali se na nju ne prenosi težina tijela.

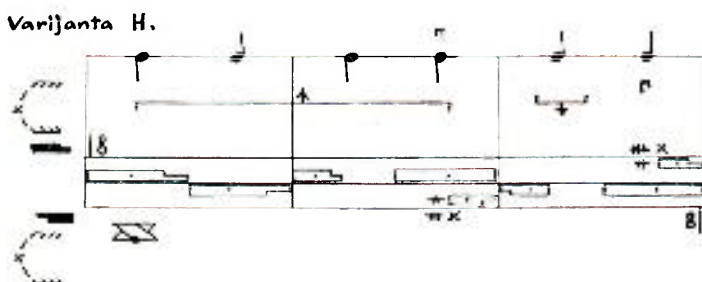

Figura se sastoji od niza dvočetvrtinskih taktova. Shema od tri takta ponavlja se do nove zapovijedi kolovođe.

I takt:

Prva četvrtinka: lijeva noga korak naprijed.
Druga četvrtinka: desna noga korak naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijeva noga korak naprijed.
Druga četvrtinka: lijeva noga poskok u mjestu. Desna slobodna noga izbacila se naprijed skvrčena tako da je natkoljenica gotovo usporedno s podom a prsti okrenuti prema gore.

III takt:

Prva četvrtinka: desna noga korak natrag.

Druga četvrtinka: desna noga poskok u mjestu. Slobodna lijeva noga izbacila se naprijed skvrčena tako da joj je natkoljenica gotovo usporedno s podom a prsti okrenuti prema gore.

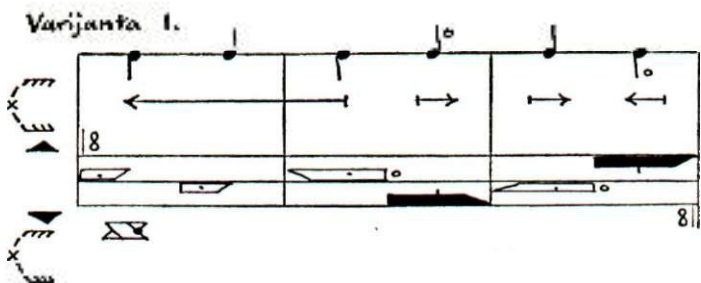

Figura se sastoji od niza dvočetvrtinskih taktova. Shema od tri takta ponavlja se sve dok kolovođa ne zapovijedi novu figuru.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok polulijevo naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok polulijevo natrag.

Druga četvrtinka: desna noga poludesno naprijed, ali se na nju ne prenosi težina tijela. Ona dotiče pod prednjim dijelom stopala.

III takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak poludesno natrag.

Druga četvrtinka: lijeva noga polulijevo naprijed, ali se na nju ne prenosi težina tijela. Ona dotiče pod prednjim dijelom stopala.

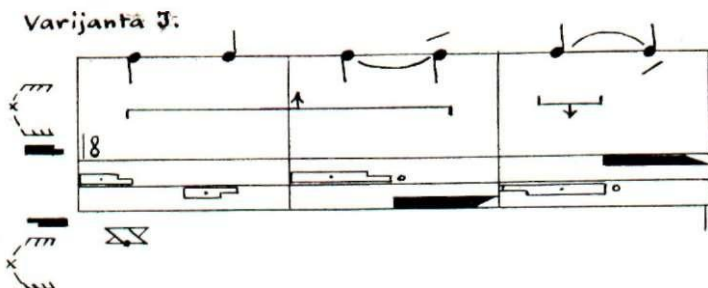

Figura se sastoji od niza dvočetvrtinskih taktova. Shema od tri takta ponavlja se sve dok kolovođa ne zapovijedi novu figuru.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed.

Druga četvrtinka: slobodna se desna noga izbacila dijagonalno u zrak ispred lijeve.

III takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak natrag.

Druga četvrtinka: slobodna se lijeva noga izbacila dijagonalno u zrak ispred desne.

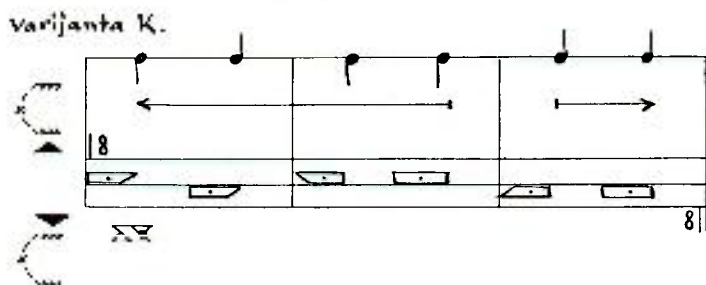

Figura se sastoji od niza dvočetvrtinskih taktova. Shema od tri takta ponavlja se sve dok kolovođa ne promijeni figuru.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok polulijevo naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok polulijevo natrag.

Druga četvrtinka: lijevom nogom poskok u mjestu.

III takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom poskok poludesno natrag.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok u mjestu.

d)

Na mistu (♪♪) Lički Novi

Udari (♪♪) Ričice

Još (♪) Ričice

Na mjestu (♪♪) Lovinae

Složić i bjež (♪♪) Donji Lapac

Ova se figura izvodi samo jednom, odnosno toliko puta koliko puta kolovođa ponovi komandu.

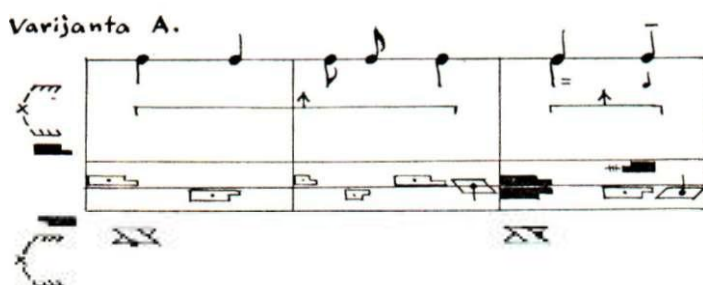

Figura se sastoji od tri dvočetvrtinska takta.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed.
 Druga četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed.

II takt:

Prva osminka: lijevom nogom poskok naprijed.
 Druga osminka: desnom nogom poskok naprijed.
 Četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed i istovremeno okret u zraku za 90° u smjeru hoda kazaljke na satu.

III takt:

Prva četvrtinka: poskok i udarac objema nogama prema naprijed uz maleni poklek.
 Druga četvrtinka: poskok desnom nogom naprijed. Slobodna se lijeva noga skvrči i zabaci natrag.

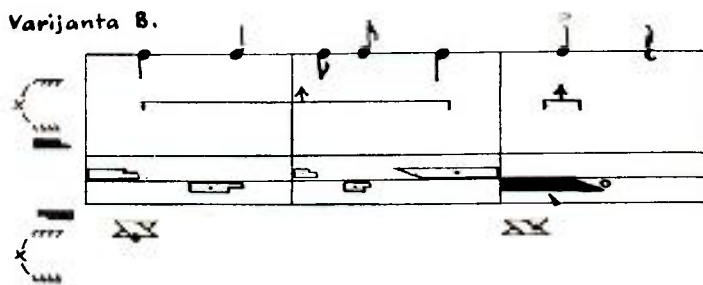

Figura sadrži tri dvočetvrtinska takta.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed.

II takt:

Prva osminka: lijevom nogom poskok naprijed.

Druga osminka: desnom nogom poskok naprijed.

Četvrtinka: lijevom nogom poskok polulijevo natrag.

III takt:

Četvrtinka: udarac desnom nogom poludesno naprijed uz lagani poklek i prenošenje težine tijela na tu nogu.

Pauza: tijelo ostaje u položaju kao na prethodnu četvrtinku.

Figura sadrži tri dvočetvrtinska takta.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok polulijevo naprijed.

II takt:

Prva osminka: lijevom nogom poskok polulijevo natrag.

Druga osminka: desnom nogom poskok u mjestu.

Četvrtinka: lijevom nogom poskok polulijevo natrag.

III takt:

Četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed i udarac.

Pauza: tijelo se nalazi u istom položaju kao na prethodnu četvrtinku.

Figura sadrži tri dvočetvrtinska takta.

I takt.

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed.

II takt:

Prva osminka: lijevom nogom poskok naprijed.

Druga osminka: desnom nogom poskok naprijed.

Četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed.

III takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed.

e)

Starinski (♩ ♩) Brinje

Puska (♩) Trnovač

Sva tri bježi (♩ ♩ ♩) Švica

Puzavice (♩ ♩ ♩ ♩) Lovince

Ajd na levo (♩ ♩ ♩) Sveti Rok

(P)žučjavaj (♩ ♩ ♩ ♩) Udbina

žučjavaj (♩ ♩ ♩) Udbina

Ovo je jedan od osnovnih koraka i izvodi se tako dugo dok kolovođa ne zapovjedi drugu figuru. Nakon njena prestanka opet se u nekim selima automatski izvodi ova figura.

Varijanta A.

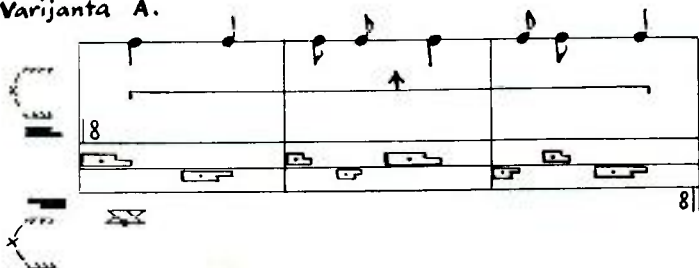

Figura sadrži niz dvočetvrtinskih taktova, pri čemu se shema od tri takta koju ćemo opisati neprestano ponavlja.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed.

II takt:

Prva osminka: lijevom nogom poskok naprijed.
Druga osminka: desnom nogom poskok naprijed.
Četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed.

III takt:

Prva osminka: desnom nogom poskok naprijed.
Druga osminka: lijevom nogom poskok naprijed.
Četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed.

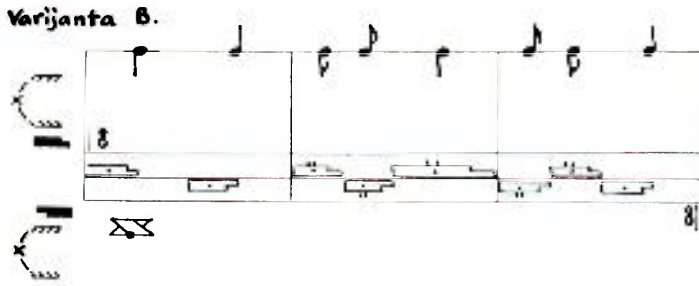

Figura sadrži neodređen broj dvočetvrtinskih taktova s time da se shema od tri takta neprekidno ponavlja.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed.
Druga četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed.

II takt:

Prva osminka: lijevom nogom klizeći korak naprijed.
Druga osminka: desnom nogom klizeći korak naprijed.
Četvrtinka: lijevom nogom klizeći korak naprijed.

III takt:

Prva osminka: desnom nogom klizeći korak naprijed.
Druga osminka: lijevom nogom klizeći korak naprijed.
Četvrtinka: desnom nogom korak naprijed i odbijanje u zrak, tj. priprema za skok lijeve noge.

Slijede figure koje nisu tako često i toliko rasprostranjene.

Krenemo ♩ (♩ ♩) Brušani

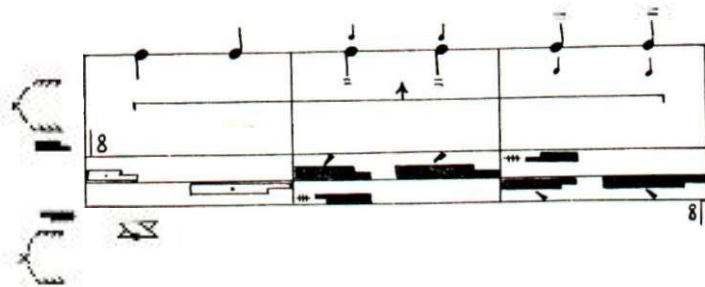

Figura se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, pri čemu se neprekidno ponavlja shema od tri takta.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak naprijed uz malen poklek i udarac. Slobodna desna noga se skvrčena zabaci natrag.

Druga četvrtinka: lijevom nogom kratak poskok naprijed uz mali poklek i udarac.

III takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak naprijed uz malen poklek i udarac. Slobodna lijeva noga se skvrčena zabaci natrag.

Druga četvrtinka: desnom nogom kratak poskok naprijed uz mali poklek i udarac.

Op desna gore ♩ (♩ ♪ ♪) Debelo Brdo

Figura se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, pri čemu se neprekidno ponavlja shema od tri takta.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed. Slobodna desna noga se skvrčena izbacila dijagonalno ispred lijeve.

Druga četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed.

III takt:

Prva osminka: desnom nogom korak naprijed.

Druga osminka: lijevom nogom korak naprijed.

Četvrtinka: desnom nogom korak naprijed.

Bježi smjesta (♪ ♪) Prozor

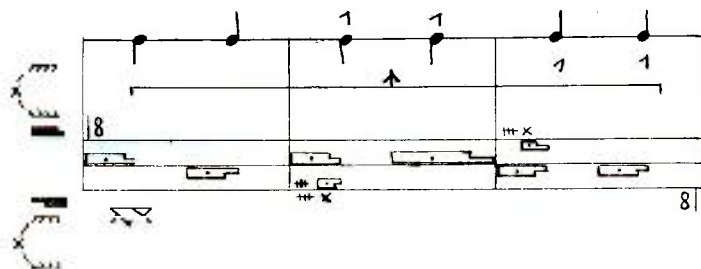

Figura se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, pri čemu se neprekidno ponavlja shema od tri takta.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed. Koljeno desne noge je dosta uzdignuto, noga skvrčena prema naprijed a prsti stopala okrenuti prema gore.

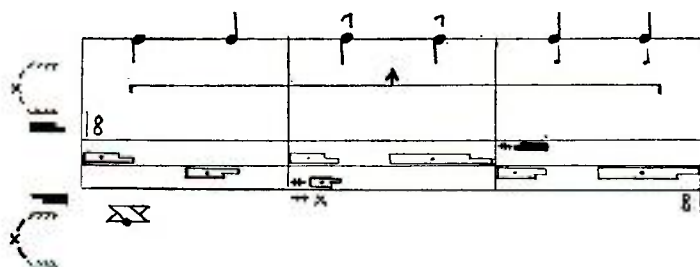
Druga četvrtinka: poskok lijevom nogom naprijed.

III takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak naprijed. Koljeno lijeve noge je uzdignuto prema naprijed, noga skvrčena a prsti stopala okrenuti prema gore.

Druga četvrtinka: Poskok desnom nogom naprijed.

I smjesta bježi (♪ ♪ ♪) Dabar

Ples se sastoji od niza dvočetvrtinskih taktova, pri čemu se neprekidno ponavlja shema od tri takta.

I takt:

Prva četvrtinka: korak lijevom nogom naprijed.

Druga četvrtinka: poskok desnom nogom naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: poskok lijevom nogom naprijed. Koljeno desne noge je uzdignuto prema naprijed, noga skvrčena a prsti stopala okrenuti prema gore.

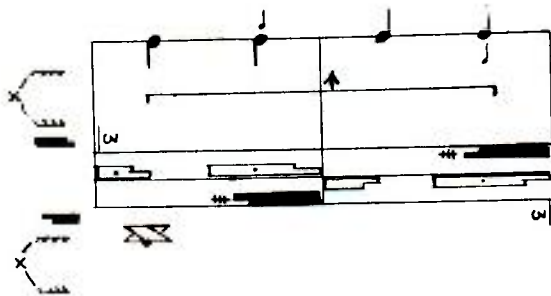
Druga četvrtinka: poskok lijevom nogom naprijed.

III takt:

Prva četvrtinka: korak desnom nogom naprijed. Slobodna lijeva noga je skvrčena i zabačena natrag.

Druga četvrtinka: poskok desnom nogom naprijed.

Tri mahni (♩ ♪) Glibodol

Ples se sastoji od šest dvočetvrtinskih taktova.

I takt:

Prva četvrtinka: korak lijevom nogom naprijed.

Druga četvrtinka: poskok lijevom nogom naprijed. Slobodna desna noga je skvrčena i zabačena natrag.

II takt:

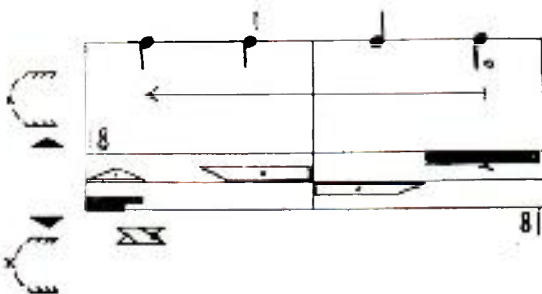
Prva četvrtinka: korak desnom nogom naprijed.

Druga četvrtinka: poskok desnom nogom naprijed. Slobodna lijeva noga je skvrčena i zabačena natrag.

III i V takt jednaki su prvom taktu.

IV i VI takt jednaki su drugom taktu.

Skoči (♩) Drenov Klanac

Ples se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, pri čemu se neprekidno ponavlja shema od dva takta.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak u lijevu stranu. Slobodna se noga izbací naprijed za duljinu stopala.

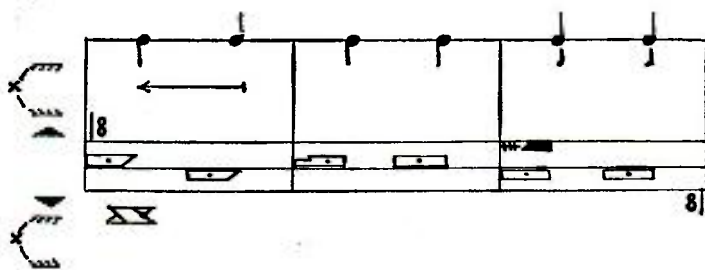
Druga četvrtinka: lijevom nogom poskok polulijevo natrag.

II takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: lijeva se noga primakne uz desnu ali se na nju ne prenosi težina tijela.

Lijeva, desna, na mjestu (♩ ♪ ♪ ♪) Lički Osik

Ples se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, pri čemu se neprekidno ponavlja shema od tri takta.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok polulijevo naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok natrag.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok u mjestu.

III takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok u mjestu. Slobodna lijeva noga je skvrčena natrag iza lijeve.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok u mjestu.

Oho, oho, hopa, ijuju () Prljevo

Ples se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, pri čemu se neprestano ponavlja shema od šest taktova.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak naprijed. Slobodna desna noga se skvrčena zabaci natrag.

Druga četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak naprijed. Slobodna lijeva noga se skvrčena zabaci natrag.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed.

III takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed.

IV takt jednak je prvom taktu.

V takt:

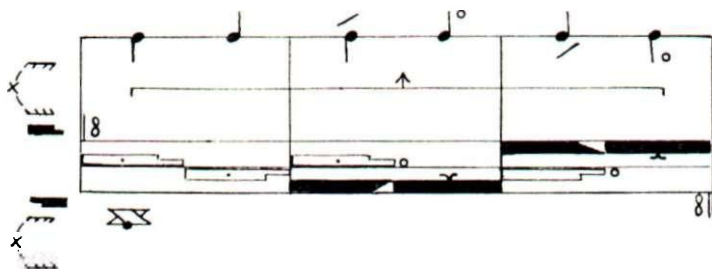
Prva četvrtinka: desnom nogom korak naprijed.

Druga četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed.

VI takt jednak je drugom taktu.

U Pribudiću postoji figura uz komandu »Jedan, dva, povrati i bjež!, u kojoj se neprekidno ponavlja shema od prva tri takta naprijed opisane figure.

Ókruži, ne ruži (♪♪♪♪) Ričice

Ples se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, pri čemu se neprestano ponavlja shema od tri takta. Izbacivanje slobodne noge dijagonalno naprijed može biti manje ili više, ili čak izrazito oštro.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom korak naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak naprijed. Slobodna desna noga se istodobno izbacuje dijagonalno ispred lijeve.

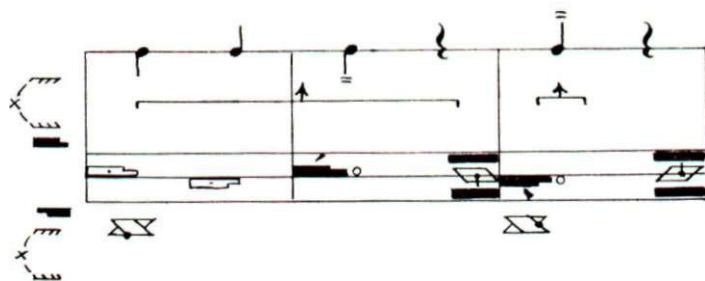
Druga četvrtinka: desna se noga stavi kraj lijeve ali se na nju ne prenosi težina tijela.

III takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak naprijed lijeva se izbacuje dijagonalno ispred desne.

Druga četvrtinka: lijeva noga uz desnu, ali bez prenošenja težine.

Udri (♪♪) Sveti Rok
Tabni (♪♪) Sveti Rok

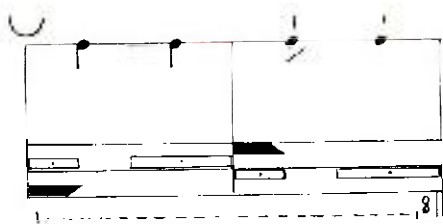

Ples se sastoji od tri dvočetvrtinska takta. Ako kolovođa želi da se figura ponovi, mora ponovno viknuti jednu od gornjih komandi ili neku drugu kao: »Još!«, »Još jednom!«, »Tabanaj!« i sl.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed.

Druga četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed.

Ples se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, pri čemu se neprestano ponavlja shema od pet taktova. Za vrijeme posljednja četiri takta kolo se lagano širi.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak u lijevu stranu naprijed.
 Druga četvrtinka: desnom nogom poskok u lijevu stranu naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak u mjestu a desna izbačena ispred lijeve.
 Druga četvrtinka: lijevom nogom poskok u mjestu.

III takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak u mjestu, a lijeva izbačena ispred nje.
 Druga četvrtinka: desnom nogom poskok u mjestu.

IV takt je jednak drugom taktu.

V takt je jednak trećem taktu.

U Brinju postoji i figura »Udvoje« a izvodi se tako da se neprestano ponavlja shema od prva tri takta naprijed opisane figure.

Skoči, smjesta (П П) Plaški

Ples se sastoji od niza dvočetvrtinskih taktova, pri čemu se neprestano ponavlja shema od tri takta.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak naprijed.
 Druga četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed. Slobodna desna noga najprije se izbacila naprijed a zatim skvrčena zabaci natrag.

Druga četvrtinka: isto što i na prvu četvrtinku.

III takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed. Slobodna lijeva noga najprije se izbacila naprijed a zatim skvrčena zabaci natrag.

Druga četvrtinka: isto što i na prvu četvrtinku.

Prije samog početka ličkog kola kolovođa znade svratiti na sebe pažnju komandama koje u prvom redu imaju svrhu da načine red u kolu, da se formira lijep krug, a zatim da potvrde i pojačaju njegov autoritet. U Brinju će na primjer, reći:

— Pazi dobro! Širi! Pazi!

Slično je i u drugim selima. Ako kolo ne krene kako treba, on će ga zaustaviti.

— Ustavi, ne valja!

Ili slično. Ponekad se između dva momka vodi i ovakav dijalog:

— Pazi ne kvari, izačeš mi van!

— Stoj ne valja! Pazi svak na sebe! Kazat ću ga ko ne zna!

Pa odgovor:

— E jesi gadan, ko bi te sluša.

Naravno, to je više radi šale i izazivanja smijeha.

Zatim ima komandi koje potiču življe ili ljepše plesanje, kao:

— Življe!

— Ljuljaj!

— I još življe!

— Hop, Hop!

— Skoči, poskoči!

— Napni, napni!

— Bolje, bolje, mrdni, mrdni.

— Vozi, vozi!

Kolovođa znade biti i samokritičan. Zaustavi kolo i kaže:

— Ja pokvari!

On može okrenuti i kolo naopako, tako da leđa budu okrenuta centru kruga. On određuje i završetak kola. Dosta je čest pri tome povik:

— Kaže Kosta da je kola dosta.

Ipak od svega je najteže organizirati i započeti kolo. Kolovođa znade viknuti momcima.

— Hajde, momci, u kolo.

Ili:

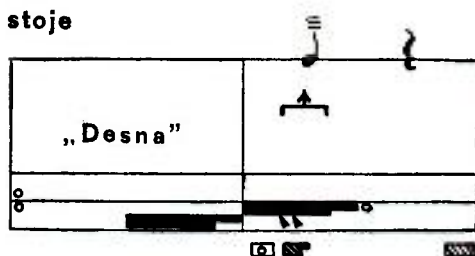
— Ajmo zeru poigrati.

Najčešće on sam započinje i pjesmu i mora imati dobar glas, sluh i osjećaj za ritam. To mu treba i kod pjesme.

Da bi svi uskladili noge za početni korak, jer u ličkom kolu ne može i ne smije nitko kvariti, on poslije pjesme zaustavi kolo, vikne neku komandu koja svrati pažnju na njega i vikne:

— Desna.

Svi odmah nakon toga udare desnom nogom prema centru i tako ujednače korak za početak. Tijelom se nagnu naprijed. Slijedi obično komanda:

— Krenemo!

ili neka druga. Plesači privuku desnu nogu do lijeve i lijevom nogom krenu plesati kolo. Obično su najveće poteškoće oko usklađivanja u početku. Ako sve krene kako treba, onda se kasnije kolo izvodi bez smetnje.

10. *Ljubikolo*

Ovo se svatovsko kolo izvodi na »pavenkama« prilikom pletenja vijenca. Pošto djevojke završe pletenje vijenca, pridružuju im se i momci, i tada se izvodi ljubikolo.

Tekst ljubikola je svatovski, a može se izvoditi na ove dvije melodije:

li-pa Ma-ra vi-nac ple-te od pa-ven-ke od ze-len-ke

ili

Lepa Jela vijenac od pavenke od ze- lenke i od smilja primor- danijte ko meze najviše skogaj,

Tekst ove pjesme donijet je već ranije i on se pjeva na jednu od naprijed navedenih melodija.

U zatvorenom kolu momci i djevojke drže se za dolje ispružene ruke i plešu jednako kao pri pjesmi u ličkom kolu (vidi kinetogram na str. 132). U sredini je jedan par koji šeće. Po završetku pjesme par se poljubi i tada ide birati drugi par koji će doći u sredinu. Muškarac bira žensku a ženska muškarca. Tada opet ide sve iznova. Ples traje dok to omladina želi.

11. Mišnjača, tanac, rvacki

Ples je bio veoma raširen do tridesetih godina ovog stoljeća i igrao je značajnu ulogu u zabavnom životu Ličana. Danas se više ne pleše ali je ostao u živom sjećanju naroda kao ples koji se izvodio isključivo uz pratnju mišnjica (dipala), a njihovim izumiranjem i on je nestao iz zabava seljaka. Taj je ples, osim u naslovu navedenih, imao i druge nazive, kao i *uz diple igrati, na diple igrati, na diple*, a jedina i dosta osiromašena varijanta tog plesa koja se sačuvala do danas, a plesala se još prije petnaestak godina uz tamburu dangubicu, dvojnice ili tamburaški orkestar jest *mišnjača* iz Ličkog Novog. Ples po formi i sadržaju nalichi tancima naših otoka (Krk, Rab, Pag, Cres itd.) te se u osnovnim prostorno-koreografskim momentima mogu naći velike sličnosti — čak identičnosti između ličkog i primorskootočnog plesanja. Primjer je tome plesanje u dva nasuprotna reda, plesači nasuprot plesačicama, njihovo mimoilaženje i okretanje plesačica oko ispruženog prsta plesača.

Bilježeći plesove po selima Like, opazio sam da su starci znali i mogli otplesati samo neke pojedinosti, a ostalo su opisivali riječima. Od glazbene pratnje također su se sjećali samo fragmenata. Ipak iz fragmentalnih podataka dosta se jasno nazire struktura plesa, a to i jest najvažnije, jer je u ovom virtuoznom i napornom plesu individualna vještina dolazila do punog izražaja a sloboda improvizacije unutar određene ritmičke strukturne sheme bila je ne samo dopuštena već upravo poželjna.

Muzička pratnja ovog plesa zabilježena je samo u Bilaju i Ličkom Novom, pa će pri opisima tih tanaca biti i priložena.

Prvo ćemo opisati mišnjaču iz Ličnog Novog jer je ona najcjelovitije sačuvana. Obnovljena je prije ovog rata i s njom je Ogranak Seljačke sloge nastupao na smotri u Zagrebu. Tada su je izvodile samo žene, i to samo po četiri. Sastale bi se i jedna bi kazala:

— Ajmo mišnjaču!

Ili:

— Ajmo poigrati 'rvacki!

Ples se izvodio na svatovima i prelima.

Radi lakše analize podijelit ćemo muzičku pratnju na dijelove A, B, C, D, E i F i vidjeti kako se izvode figure na ove muzičke odlomke.

A. i B.

C. D. E. F.

Ples počinje tako da se plesačice postave u krug te su im desna rama okrenuta centru kruga i drže se u sredini dvije i dvije nasuprotne za desne ruke dok su im lijeve o pasu.

A. i B.

Dio A sastoji se od četiri dvočetvrtinska takta.

I takt:

Prva osminka: desnom nogom korak polulijevo naprijed.

Druga osminka: prednjim dijelom stopala lijeve noge poludesno natrag.
Treća osminka: izvodi se što i na prvu osminku.

Četvrta osminka: izvodi se što i na drugu osminku.

II takt:

Prva osminka: desnom nogom korak polulijevo naprijed.

Druga osminka: prednjim dijelom stopala lijeve noge polulijevo natrag.

Četvrtina: udarac i mali poklek desnom nogom polulijevo naprijed. Slobodna lijeva noga zabaci se skvrčena najprije natrag a zatim naprijed. Plesačice se okrenu za 180° u smjeru hoda kazaljke na satu.

III takt:

Prva osminka: lijevom nogom korak poludesno naprijed.

Druga osminka: prednjim dijelom stopala desne noge polulijevo natrag.

Treća osminka: izvodi se što i na prvu osminku.

Četvrta osminka: izvodi se što i na drugu osminku.

IV takt:

Prva osminka: lijevom nogom korak poludesno naprijed.

Druga osminka: prednjim dijelom stopala desne noge polulijevo natrag.

Četvrtina: udarac i mali poklek lijevom nogom poludesno naprijed. Slobodna desna noga zabaci se najprije natrag a zatim naprijed. Plesačice se okrenu za 180° u smjeru obrnutom od hoda kazaljke na satu.

Dio B jednak je dijelu A.

Dio C sastoji se od četiri dvočetvrtinska takta. Plesačice se puste, stave obje ruke za pojas ili na leđa te se najprije udaljuju leđima od centra a zatim opet približavaju krećući licem prema naprijed.

c.

I takt:

Prva osminka: poskok i udarac desnom nogom natrag.

Druga osminka: poskok i udarac lijevom nogom natrag.

Četvrtina: poskok desnom nogom natrag.

II takt:

Prva osminka: poskok i udarac lijevom nogom natrag.

Druga osminka: poskok i udarac desnom nogom natrag.

Četvrtina: poskok i udarac lijevom nogom natrag.

III takt:

Prva osminka: poskok i udarac desnom nogom naprijed.
Druga osminka: poskok i udarac lijevom nogom naprijed.
Četvrtina: poskok i udarac desnom nogom naprijed.

IV takt:

Prva osminka: poskok i udarac lijevom nogom naprijed.
Druga osminka: poskok i udarac desnom nogom naprijed.
Četvrtina: poskok i udarac lijevom nogom naprijed.

Dio D:

Prva tri takta jednaka su kao u djelu C. Četvrti takt se sastoji od dvije četvrtinke.

IV takt

The image shows the musical notation for the fourth measure. It is divided into three staves. The top staff (vocal line) contains two eighth notes. The middle staff (piano line) contains two eighth notes. The bottom staff (bass line) contains a complex rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes. There are also some small symbols below the bass line.

IV takt:

Prva četvrtina: udarac objema nogama u mjestu uz malen poklek. Na drugi dio desna se noga diže u normalan položaj a lijeva u zrak.
Druga četvrtina: udarac lijevom nogom u mjestu a desna se skvrčena zabaci natrag.

Dio E:

The image shows the musical notation for the fifth measure, labeled 'E.'. It is divided into three staves. The top staff (vocal line) contains two eighth notes. The middle staff (piano line) contains two eighth notes. The bottom staff (bass line) contains a complex rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes. There are also some small symbols below the bass line.

Dio E sastoji se od četiri dvočetvrtinska takta, a svaki od njih sadrži dvije osminke i jednu četvrtinku. Plesačice se okrenu u lijevu stranu i poskakuju po kružnici, pri svakom poskoku udarajući nogom o tlo.

I takt:

Prva osminka: desnom nogom poskok naprijed.

Druga osminka: lijevom nogom poskok naprijed.

Četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed.

II takt:

Prva osminka: lijevom nogom poskok naprijed.

Druga osminka: desnom nogom poskok naprijed.

Četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed.

III takt jednak je prvom taktu.

IV takt jednak je drugom taktu.

Dio F izvodi se na isti način, samo se plesačice okrenu za 180° i plešu po kružnici u smjeru obrnutom od hoda kazaljke na satu. Time je gotovo izvođenje na prvu melodiju glazbene pratnje. Glazba svira ponovo i imamo dijelove A₁, B₁, C₁, D₁, E₁ i F₁.

Dio A₁ jednak je dijelu A.

Dio B₁ jednak je dijelu B.

Dio C₁ jednak je dijelu C.

D₁

The image shows a musical score for a dance piece. At the top, a horn part is labeled 'D₁'. Below it are four staves for dancers, labeled 'Plesačice 1, 2, 3, 4'. The time signature is 2/4. The score is divided into four measures. In the first two measures, dancers 1 and 3 have notes, while dancers 2 and 4 are silent. In the last two measures, dancers 2 and 4 have notes, while dancers 1 and 3 are silent. Arrows and '180°' symbols indicate the dancers' movements and turns. A double bar line with a bow is present in the third measure for dancers 1 and 3.

Ono što plesačice 1 i 3 rade u prva dva takta, to plesačice 2 i 4 rade u druga dva takta, i obratno. Opisat ćemo stoga samo ples plesačice 1 i 3.

P. 5 se sastoji od četiri dvočetvrtinska takta, a svaki sadrži dvije osminke i četvrtinku.

I takt:

Prva osminka: desnom nogom poskok i udarac natrag.
Druga osminka: lijevom nogom poskok i udarac natrag.
Četvrtinka: desnom nogom poskok natrag.

II takt:

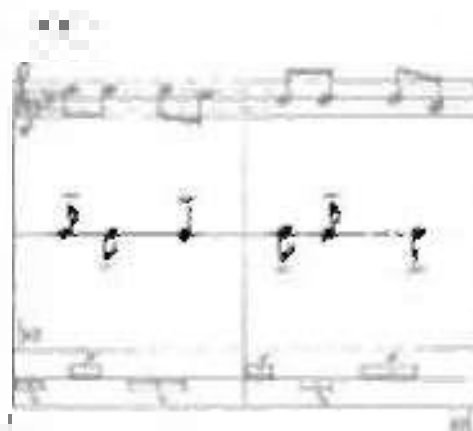
Prva osminka: lijevom nogom poskok i udarac natrag.
Druga osminka: desnom nogom poskok i udarac natrag.
Četvrtinka: lijevom nogom poskok i udarac natrag.

III takt:

Prva osminka: desnom nogom udarac i poskok naprijed.
Druga osminka: lijevom nogom udarac i poskok naprijed.
Četvrtinka: desnom nogom poskok, udarac i okret za 180° u smjeru hoda ka zadnje na satu.

IV takt:

Prva osminka: poskok i udarac lijevom nogom natrag.
Druga osminka: poskok i udarac desnom nogom natrag.
Četvrtinka: poskok i udarac lijevom nogom natrag.

Dr. E. sastoji se od četiri dvočetvrtinska takta, a svaki od njih sadrži dvije osminke i jednu četvrtinku.

I takt:

Prva osminka: poskok i udarac desnom nogom u mjestu.
Druga osminka: poskok i udarac lijevom nogom u mjestu.
Četvrtinka: poskok i udarac desnom nogom u mjestu.

II takt:

Prva osminka: poskok i udarac lijevom nogom u mjestu.
Druga osminka: poskok i udarac desnom nogom u mjestu.
Četvrtinka: poskok i udarac lijevom nogom u mjestu.

III takt jednak je prvom taktu.

IV takt jednak je drugom taktu.

Dio F₁ jednak je dijelu D₁, samo što sada plesačice 1 i 3 plešu ono što su na D₁ plesale plesačice 2 i 4, i obratno.

Time je i druga melodija završena i muzička pratnja počinje iz početka. Imamo dijelove A₂, B₂, C₂, D₂, E₂ i F₂.

Dio A₂ jednak je kao A.

Dio B₂ jednak je kao B.

Dio C₂ jednak je kao C.

D₂

The musical score for D₂ is presented on a grand staff. At the top is a single melodic line. Below it are two staves for dancers: 'Plesačice 1,3' and 'Plesačice 2,4'. The dancer staves show rhythmic patterns with stems and flags, and some notes. Below the dancer staves are three staves for accompaniment, labeled 'Simm. A.', 'Simm. A.', and 'Simm. D₂'. The first two accompaniment staves have a treble clef and a common time signature, while the third has a bass clef and a common time signature. The score is divided into four measures. On the left side, there are various musical symbols and markings, including a treble clef, a common time signature, and some handwritten notes and symbols.

Dio D₂ sastoji se od četiri dvočetvrtinska takta, a svaki od njih sadrži dvije osminke i jednu četvrtinku. Plesačice 1 i 3 izvode isto što i na A,

stoga ćemo opisati samo ono što rade plesačice 2 i 4. One se uhvate za lijeve podignute ruke i okreću svaka oko svoje osi za dva kruga u smjeru hoda kazaljke na satu.

I takt:

Prva osminka: desnom nogom korak u mjestu.

Druga osminka: lijevom nogom korak u mjestu.

Četvrtinka: desnom nogom korak u mjestu.

II takt:

Prva osminka: lijevom nogom korak u mjestu.

Druga osminka: desnom nogom korak u mjestu.

Četvrtinka: lijevom nogom korak u mjestu.

III takt jednak je prvom.

IV takt jednak je drugom taktu.

Dio E₂ jednak je kao E₁.

Dio F₂ jednak je kao D₂, samo se sada okreću plesačice 2 i 4, a plesačice 1 i 3 plešu kao A.

Melodija je ponovno završila. Glazba svira iz početka i imamo dijelove A₃, B₃, C₃, D₃, E₃ i F₃.

Dio A₃ jednak je kao A.

Dio B₃ jednak je kao B.

Na C₃ uhvate se partnerice 1 i 2 te 3 i 4 ispod ruke i tako se okreću.

Dio C₃ sastoji se od četiri dvočetvrtinska takta.

I takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom poklek i korak u mjestu.

Druga četvrtinka: prednjim dijelom stopala lijeve noge korak u mjestu.

II takt jednak je prvom taktu.

III takt jednak je prvom taktu.

Za vrijeme ova tri takta plesačice su se okrenule za puna dva kruga.

IV takt:

Prva osminka: desnom nogom korak u mjestu.

Druga osminka: lijevom nogom korak u mjestu.

Četvrtinka: udarac i poklek desnom nogom u mjestu i okret za pola kruga u smjeru kazaljke na satu. Slobodna lijeva noga skvrčena je i zabačena natrag.

Dio D₃ izvodi se suprotno nego dio C₃, tj. sve počinje lijevom nogom i u drugu stranu.

Dio E₃ jednak je kao C₃.

Dio F₃ jednak je kao D₃.

Melodija je ponovno završila. Glazba svira iz početka i imamo dijelove A₃, B₃, C₃, D₃ i F₃.

Dio A₃ jednak je kao A.

Dio B₃ jednak je kao B.

Na C₃ uhvate se sve četiri za ramena u kolo i okrenu polulijevo.

C₄

33

D₄ = 33

Ples se sastoji od neodređenog broja četveročetvrtinskih taktova a svaki od njih sadrži četiri četvrtinke.

I takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom poskok u mjestu. Istovremeno prsti lijeve noge dotiču nešto ispred desne noge. Sve ostale četvrtinke jednake su prvoj četvrtinki. Svi ostali taktovi jednaki su prvom taktu, jedino što se samovoljno mijenjaju noge, čas desna, čas lijeva.

b) Zuzanje. Opisat ćemo četiri varijante figure zuzanje. Svaka od njih izvodi se po volji na melodiju zuzanja. Plesači se objema rukama drže za vlastite pojaseve.

Varijanta 1.

I takt:

Prva četvrtinka: poskok desnom nogom u mjestu. Slobodna lijeva noga se skvrčena zabaci natrag.

Druga četvrtinka: poskok desnom nogom u mjestu. Slobodna lijeva noga se izbacila dijagonalno ispred desne.

II takt:

Prva četvrtinka: objema nogama poskok u mjestu uz akcenat.

Druga četvrtinka: poskok na peti desne noge u mjestu i okret za tri četvrtine kruga u smjeru hoda kazaljke na satu. Slobodna lijeva noga istovremeno se skvrčena zabaci natrag.

III takt:

Prva četvrtinka: objema nogama poskok u mjestu uz akcenat.

Druga četvrtinka: poskok desnom nogom u mjestu i okret za četvrtinu kruga u smjeru kazaljke na satu. Istovremeno se slobodna noga skvrčena zabaci natrag.

IV takt:

Prva osminka: poskok lijevom nogom u mjestu.

Druga osminka: poskok desnom nogom u mjestu.

Četvrtinka: poskok objema nogama u mjestu.

Varijanta 2.

I takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed.

Druga četvrtinka: lijevom nogom korak u mjestu. Prije nego što se zakorači lijevom nogom, desna još jednom dotiče pod.

II takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak naprijed.

Druga četvrtinka: lijevom nogom poskok u mjestu. Prije nego se skoči na lijevu nogu, desna još jednom dotiče pod.

III takt:

Prva osminka: desnom nogom poskok natrag.

Druga osminka: lijevom nogom poskok natrag.

Četvrtinka: desnom nogom korak natrag.

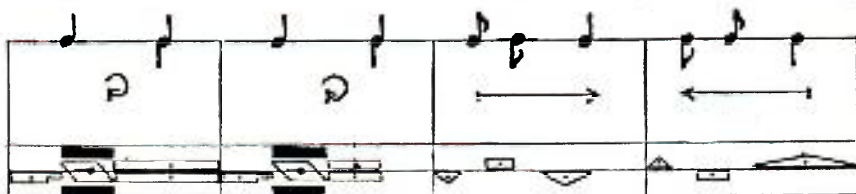
IV takt:

Prva osminka: objema nogama poskok u mjestu.

Druga osminka: desnom nogom poskok i udarac u mjestu. Slobodna lijeva noga se skvrčena zabaci natrag.

Četvrtinka: poskok i jak udarac lijevom nogom prema naprijed. Slobodna desna noga se skvrčena zabaci natrag.

Varijanta 3.

I takt:

Prva četvrtinka: korak lijevom nogom naprijed, odbijanje u zrak i okret za 180° u smjeru hoda kazaljke na satu.

Druga četvrtinka: dočekamo se objema nogama.

II takt je jednak prvom taktu.

III takt:

Prva osminka: poskok desnom nogom u desnu stranu.

Druga osminka: poskok lijevom nogom u mjestu.

Četvrtinka: poskok desnom nogom u desnu stranu.

IV takt:

Prva osminka: poskok lijevom nogom u lijevu stranu.

Druga osminka: poskok desnom nogom u mjestu.

Četvrtinka: poskok lijevom nogom u lijevu stranu.

Varijanta 4

I takt:

Prva osminka: desnom nogom poskok u mjestu.

Druga osminka: lijevom nogom poskok u mjestu.

Četvrtinka: desnom nogom poskok u mjestu.

II takt:

Prva osminka: lijevom nogom poskok u mjestu.

Druga osminka: desnom nogom poskok u mjestu.

Četvrtinka: lijevom nogom poskok u mjestu.

III takt:

Prva četvrtinka: poskok i udarac desnom nogom u mjestu. Slobodna lijeva noga je skvrčena i zabačena natrag.

Druga četvrtinka: isto što i na prvu četvrtinku.

IV takt je jednak trećem taktu.

c) Okretanje. Partneri priđu jedni drugima, uhvate se za ramena ili ispod ruke i trokoracima se vrte najprije na jednu a zatim na drugu stranu sve dok svirač svira melodiju za okretanje. Okretanje na jednu i drugu stranu nema određenog broja, a neprestano se ponavlja fraza od dva takta.

I takt:

Prva osminka: desnom nogom poskok naprijed.
 Druga osminka: lijevom nogom poskok naprijed.
 Četvrtinka: desnom nogom poskok naprijed.

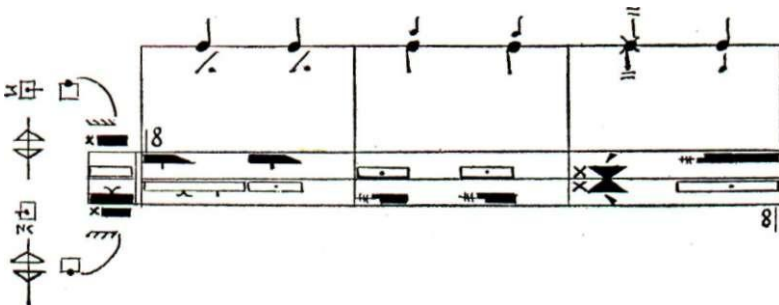
II takt:

Prva osminka: lijevom nogom poskok naprijed.
 Druga osminka: desnom nogom poskok naprijed.
 Četvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed.

Nakon okretanja opet dolazi tapkanje i sve iz početka.

Slijedi primjer iz sela Trnovac, u kojem nisu znali pokazati muzičku pratnju ni sve korake, već su neke momente objašnjavali riječima, pa ćemo u našem opisu i mi tako postupiti. Svirač u mješnice melodijama je najavljuvao promjenu figura.

Plesači bi se postavili u dva reda; u jedan ženske a u drugi muški. Najprije bi plesali na mjestu:

Ponavlja se shema od tri takta.

I takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak u mjestu a zatim podizanje na prednji dio stopala. Lijeva noga dotiče prednjim dijelom stopala pod ispred desne noge.

Druga četvrtinka: isto što i na prvu četvrtinku samo što na drugi dio čitavo tijelo poskoči u zrak.

II takt:

Prva četvrtinka: poskok lijevom nogom u mjestu. Slobodna desna noga se skvrčena zabaci natrag.

Druga četvrtinka: izvodi se što i na prvu četvrtinku.

III takt:

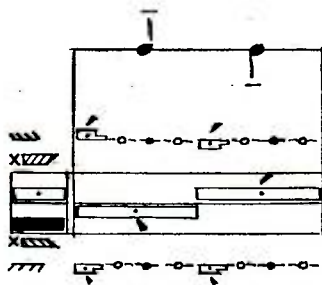
Prva četvrtinka: prekrštenim nogama udarac u mjestu.

Druga četvrtinka: desnom nogom korak u mjestu, a slobodna se lijeva skvrčena zabaci natrag.

Na promjenu svirke približe se plesači i plesačice, uhvate se ispod desnih ruku i vrte u smjeru hoda kazaljke na satu. Zatim se razidu i ponovno pođu natraške na svoja mjesta. Kada su stigli, plesač udari, »tabne«, jako nogom o pod i plesačica mu priđe. On joj pruži prst ispod kojeg se ona vrti oko svoje osi. Plesač za to vrijeme stoji na mjestu i vrti rukom. Kada pusti plesačicu, onda pleše dalje, a ona pođe na mjesto i sve počinje iz početka.

Plesanje na mjestu može se izvesti i na način kako je to opisano kod figure tapkanja iz Bilaja. Redovi zatim mijenjati pozicije, prolaziti jedan kroz drugi. »Svi najednoč prolaze na drugu stranu. Kad se mimoilaze, okrenu se malo jedno prema drugom. Prije nego se pođe — tabni, a kad se dođe na drugo mjesto, opet svi — tabni!«

U primjeru iz Debelog Brda početak je takav da su plesači u jednom redu, a plesačice u drugom i plešu kao kod bilajskog tapkanja. Zatim se tri puta okrenu na mjestu oko svoje osi. U isto vrijeme drže ruke gore i potresaju njima dvostrukom brzinom s time da je akcent na svakom neparnom potresaju. Taj dio zovu »križanje«, a cvo kako izgleda na kinetogramu:

Slijedi ova figura, koja se ponavlja neodređeni broj puta:

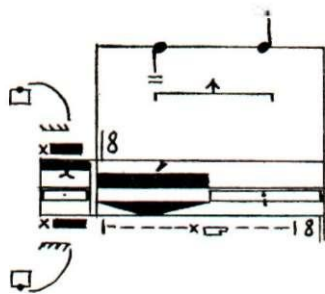

Figura se sastoji od niza dvočetvrtinskih taktova, a svik sadrži dvije četvrtinke. Ruke su o pasu.

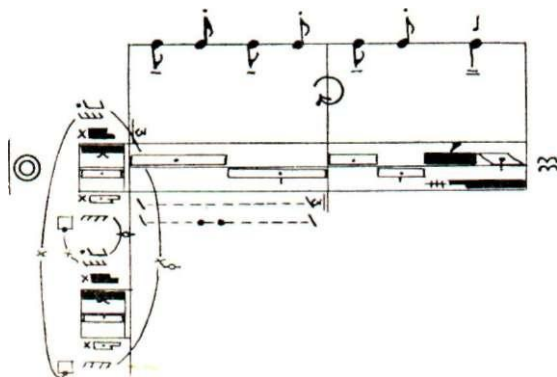
I takt:

Prva četvrtinka: udarac i poklek lijevom nogom naprijed, dok se desna izbacila u desnu stranu.

Druga četvrtinka: korak desnom nogom u mjestu. Noga se nalazi na prednjem dijelu stopala.

Svi ostali taktovi jednaki su prvom taktu.

Plesači najprije jako tabnu na mjestu, a zatim pođu koracima poput onih maločas jedni prema drugima, mimođu se i odu na mjesta gdje su prije stajali njihovi suplesači. Za vrijeme mimoilaženja na sredini puta ne idu ravno, nego malo koso i prolaze »kao da se ne poznaju«. Kad su došli na mjesto gdje su prije stajali njihovi suplesači, okrenu se jedni drugima, jako tabnu i opet plešu kao na početku, tj. kao kod bilajskog tapkanja! Zatim se čitav ples ponavlja još dva puta. Četvrti put krenu jedan prema drugome, uhvate se tako da su im lijeve ruke za pojasom suplesača, a desne drže suplesačeve lijeve nadlaktice. U tom se položaju okreću na ovaj način:

Ples se sastoji od četiri dvočetvrtinska takta.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak u mjestu.

Druga četvrtinka: prednjim dijelom stopala desne noge korak u mjestu.

II takt jednak je prvom taktu.

III takt jednak je prvom taktu.

Partneri su se u ova tri takta okrenuli za dva kruga.

IV takt:

Prva osminka: korak lijevom nogom u mjestu.

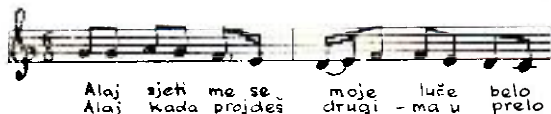
Druga osminka: korak prednjim dijelom stopala desne noge u mjestu.

Četvrtinka: udarac lijevom nogom u mjestu i okret za 90° u smjeru hoda kazaljke na satu. Slobodna desna noga skvrčena je i zabačena natrag.

Plesači zatim odu opet na mjesta i ples počinje iz početka.

12. Napovrat

Dok ostala lička kola redovno kreću u smjeru hoda kazaljke na satu kod *napovrata* je sličan slučaj kao kod slavonskih *povračanaca*⁹⁸ i srodnih bosanskih kola, naime, on naizmjenice ide na jednu stranu, pa se zatim na isti način vraća na drugu. Negdje se pleše bez muzičke pratnje kao dio ličkog kola, ali negdje uz pjesmu kao posebno kolo. Dvostihovi se improviziraju kao kod ličkog kola, ali su melodije nešto drugačije. Evo dvaju primjera. Jedan je iz Prozora a drugi iz Sinca.

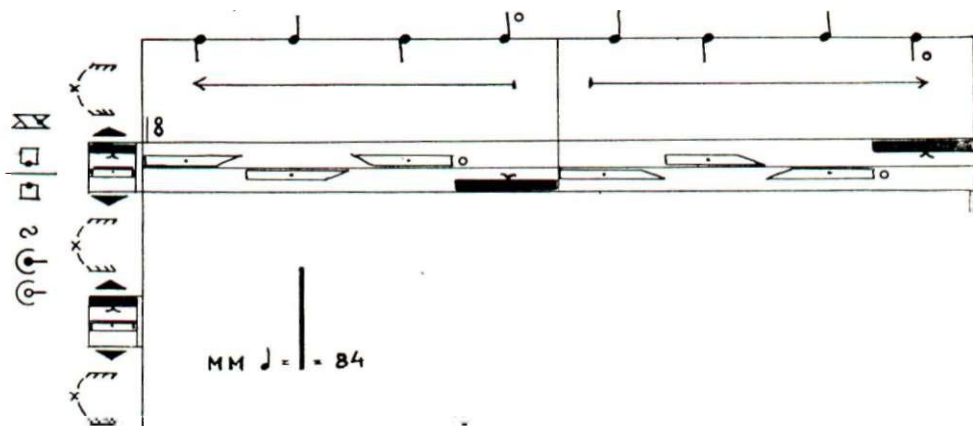

Kolo je zatvoreno a poredak plesača slobodan. Plesači se mogu držati za naprijed prekrizene ruke ili obično susjed do susjeda za ruke. Obično kolovođa prekida neko drugo kolo riječima:

- Haj napovrat ! ()

Pjesma nije ritmički vezana uz ples. Obično je i tempo različit, tj. pjesma sporija a ples brži. Stoga u kinetogramu nećemo naznačiti melodiju pjesme.

98. Ivančan, o. c., str. 64. i dalje, vidi bilješku 25.

Ples se sastoji od neodređenog četveročetvrtinskih taktova, a svaki takt sadrži četiri četvrtinke.

I takt:

Prva četvrtinka: korak lijevom nogom polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: korak desnom nogom polulijevo naprijed.

Treća četvrtinka: korak lijevom nogom polulijevo natrag.

Četvrta četvrtinka: desna se noga primakne uz lijevu ali se na nju ne prenosi težina tijela.

II takt:

Prva četvrtinka: korak desnom nogom poludesno naprijed.

Druga četvrtinka: korak lijevom nogom poludesno naprijed.

Treće četvrtinka: korak desnom nogom poludesno natrag.

Četvrta četvrtinka: lijeva se noga primakne uz desnu, ali se na nju ne prenosi težina tijela.

Svi neparni taktovi koji slijede jednaki su prvom taktu, a parni drugom.

13. Pauna

Pauna je svatovsko kolo ali se gdjekada izvodi i na prelima. U nekim ličkim selima izvodi se potpuno jednako kao i ranije opisano kolo *bimber*. Razlika je samo u početku pjevanog teksta te umjesto *bimber nam je u kolu* — dolazi — *Dilber nam je u kolu* — ili *Lipi dvoje u kolu*. U nekim selima dodaje se kod *pauna* nešto više teksta, a rjeđe se može primijetiti da se i u Lici nekada plesalo mimičko kolo *paun*, u kojem plesači pokazuju radnje koje su opisane u tekstu pjesme, kao npr. *U pauna lepo perje, Pauna nam leđa bole* i sl. Iako nitko od starijih ljudi

nije znao točno opisati ovu varijantu, ipak možemo pretpostaviti da su Ličani igrali to kolo na način kao što smo to opisali u knjizi o podravskim plesovima.⁹⁹

Pogledat ćemo sada koje se razlike, odnosno dopune, mogu izvesti prema ranije opisanom bimeru.

U Sincu i nekim drugim selima plesalo bi se s jastukom (košunjelom) na glavi. Onaj koji bi birao, bacio bi pred biranog jastuk, na koji bi par klekao i poljubio se. Tu bi dodavali pripjev iz spomenutog starijeg kola *paun*:

U pauna lepo perje,
paunčina ka junčina,
paunica ka junica,
paun moj, paun moj.

Ponekad u kolu budu momak i djevojka, pa onda oni biraju novi par.

U Prozoru pjevaju ovakvu pjesmu:

Paun nam je u kolu, na njemu je košulja bijelom svilom šivena, sa crvenim štikama. Poljubite se vas dvoje sedam-osam puta	da ne bude, paune, paunica ljuta. Ljub'te, ljub'te, vas dvoje koga vam je drago, ako neč'te nikoga, gub'te nam se iz kola.
--	---

U Čovićima početak pjesme je drugačiji:

Lijepi dvoje u kolu i na njima košulja bijelim platnom šivena,	sa ostrepci šivena, sa popečkom peglana itd.
--	---

U Dabru pjevaju drugačije:

Paun pase, trava raste, i dvi ptice paunice. Na čije će dvore pasti,	čiju dragu obljubiti? Biraj, biraj, paune itd.
--	---

99. Ivančan, o. c., str. 113, vidi bilješku 15.

U Širokoj Kuli pjevaju ovo:

Paun pase, trava raste,
i vi ptice paunice.
Paun sleti da poleti.
Na čije će dvore pasti,
čiju dragu obljubiti?
Ljubi, ljubi, paune,
koga ti je drago,
samo nemoj onoga
koga nemaš rado.
Ako nećeš nikoga,

ajde vragu iz kola,
trči brže šta možeš
da ne saveneš.
Ajde, ajde, brže ljubi,
ispali ti bijeli zubi,
ajde, Mande, ajde skoči
da poljubi crne oči.
Ajde, Mande, šta je tebi,
koga vraga mene ne bi?

U Perušiću pod nazivom *pauna* igraju poznato kolo *Igra kolo u dvadeset i dva* itd.

To je *stari paun*, kažu Perušićani.

U Zrmanji je zabilježen relativno najkompletniji zapis mimičke varijante *pauna*. Evo kako on glasi:

Uhvate se u kolo i pjevaju dok je jedan unutra i pokazuje ono što pjesma govori. Na refren isto pokazuje i drugi:

Paun pase, trava raste,
Paun moj, paun moj.
Pauna nam glava boli,
Paun moj, paun moj.
(Svi se drže za glavu.)

Pauna nam noga boli,
Paun moj, paun moj.
(Drže se za noge.)
Paun leti da poleti,
u čije će dvore pasti?

(Onaj u sredini najprije je mahao rukama kao da će poletjeti, a zatim ode pred nekog drugog, koji taka dođe u kolo namjesto njega.)

14. *Plazavac*

Plazavac je zapisan u Perušiću. Nalik je ličkom kolu jer se izvodi uz komande i bez muzičke pratnje. Kolo kreće najprije sporo a zatim ide sve brže. U zatvorenom kolu plesači se drže za kaiševe ili pojasove. Poradak plesa je slobodan. Sastoji se od četiri figure.

- Iskorači pa povrati! (♩ ♩ ♩ ♩)

Karakteristično je za ovu figuru da se ne skače, već »plazeš noge«.

MM ♩ = 72-88

Ova se figura sastoji od niza dvočetvrtinskih taktova, pri čemu se ne-
prestanu ponavlja shema od tri takta.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo natrag.

Druga četvrtinka: desnom nogom korak u lijevu stranu.

II takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak u lijevu stranu.

Druga četvrtinka: desna se noga primakne uz lijevu ali se na nju ne pre-
nosi težina tijela.

III takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak poludesno naprijed.

Druga četvrtinka: lijeva se noga primakne uz desnu i na nju se preno-
si težina tijela.

Ova shema od tri takta ponavlja se tako dugo dok kolovođa ne vikne no-
vu zapovijed.

-Ajde, bjež dalje! (♩ ♩ ♩)

MM ♩ = 72-88

Ni kod ove se figure ne skače, ne odižu se noge s poda.

Figura se sastoji od niza dvočetvrtinskih taktova, a neprestano se ponavlja shema od tri takta.

I takt:

Prva četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo natrag.

Druga četvrtinka: desnom nogom korak ulijevo.

II takt:

Prva osminka: lijevom nogom korak u lijevu stranu.

Druga osminka: desnom nogom korak u mjestu.

Četvrtinka: lijevom nogom korak u lijevu stranu.

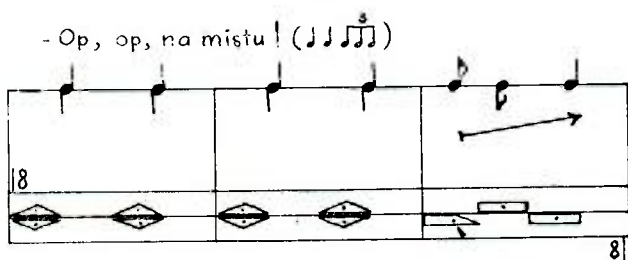
III takt:

Prva osminka: desnom nogom korak poludesno naprijed uz udarac o pod.

Druga osminka: lijevom nogom korak poludesno naprijed.

Četvrtinka: desnom nogom korak u mjestu.

Figura traje tako dugo dok kolovođa ne zavikne novu komandu.

Pri ovoj figuri kolo se pomalo sužava. Figura se sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova a neprekidno se ponavlja shema od tri takta.

I takt:

Prva četvrtinka: poskok objema nogama u mjestu.

Druga četvrtinka: poskok objema nogama u mjestu.

II takt jednak je prvom taktu.

III takt:

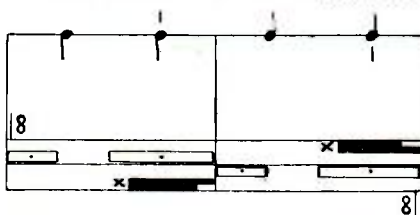
Prva osminka: korak i udarac desnom nogom poludesno naprijed.

Druga osminka: korak lijevom nogom u mjestu.

Četvrtinka: korak desnom nogom u mjestu.

Figura traje tako dugo dok kolovođa ne zapovjedi novu figuru.

- I još jednom na mjestu! (♩ ♩ ♩)

Ova se figura sastoji od neodređenog broja dvočetvrtinskih taktova, a neprekidno se ponavlja shema od dva takta.

I takt:

Prva četvrtinka: korak lijevom nogom u mjestu.

Druga četvrtinka: poskok lijevom nogom u mjestu a desna se izbacila za dužinu stopala naprijed.

II takt:

Prva četvrtinka: korak desnom nogom u mjestu.

Druga četvrtinka: poskok desnom nogom u mjestu a lijeva se izbacila za dužinu stopala naprijed.

Sada ponovno idu sve figure iz početka.

15. Seni-veni

Ovo djevojačko kolo izvodi se uz tamburu dangubicu i djevojačku pjesmu. Djevojke se u kolu drže za dolje ispružene ruke.

Seni veni zimzeleni, seni veni zimzeleni, seni veni zimzelen

Čuvam ovce, pa sam pogubila,
idem kući, pa bi se ubila
što sam svoje stado pogubila.

MM J = 96

Ples se sastoji od osam dvočetvrtinskih taktova, a svaki sadrži dvije četvrtinke.

I takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: lijevom nogom korak polulijevo natrag.

II, III i IV takt jednaki su prvom taktu.

V takt:

Prva četvrtinka: desnom nogom korak u desnu stranu.

Druga četvrtinka: lijevom nogom korak u mjestu.

VI, VII i VIII takt jednaki su petom taktu.

Na sedmi i osmi takt pleše se bez muzičke pratnje. Iza svake kitice pjesme jednom svirač sam svira.

16. *Vežanje lanca*

Veoma malo podataka imamo o tom kolu. Ipak donosimo usmeno kazivanje iz Krasna jer nas taj ples podsjeća na slične plesove u Bilogori i Podravini (vođa-torba, Po kuliko lešnječeca, stezanec, plesti gunja)¹⁰⁰ a čini se da je magijskog podrijetla i da mu je namjena bila da se trčeći po selu tjeraju iz njega zle sile. Evo tog zapisa:

»Igraju djevojke i momci. Uhvate se u otvoreni lanac, tako da prekrži svoje ruke ispred sebe i uhvate se za susjednog plesača. To se trčalo i pjevalo:

— Skoči, kolo, da skočimo,
Ovi drum da izgazimo.

To se je jako skakalo u zrak, to se radilo. Jedan glava, drugi rep. Svak se trsio za glavu. Iz poniženja se bilo na repu.«

17. *Vujaljka*

Vujaljka se izvodi na sličan način kao i vežanje lanca. Razlika je u tome što kod vujaljke nema pjesme već se u plesu-poskakivanju vodi dijalog između prvog i posljednjeg plesača. Ovo je i ples i igra a izvodi se slično u mnogim krajevima Like. Evo zapisa iz Srba:

»Stari ljudi kad su se ponapili, postave se jedan iza drugog. Prvi drži štap, a ostali drže jedan drugoga oko pasa objema rukama, tako da naprijed sastave prste. Kolovođa viče:

— Vujo!

100. Ivančan, o. c., str. 69, vidi bilješku 14.

i krene šetati naprijed. Rep odgovori:

- Oj!
- Gdje su ti goveda?
- Eno ih u šumi!

Hodaju: lijeva, desna, lijeva, desna, itd.

Vujaljka u Donjem Lapcu

Foto: I. Ivančan, 1958.

Institut za narodnu umjetnost

- Vujo!
- Oooj!
- Gdje su ti ovce?
- Eno ih u šumi!
- Vujo!
- Ooj!

- Ďe ti je krv?
- Eno ga na stolu!
- Vujo!
- Ooj!
- Jesi šta ulovio?
- Nijesam ništa!
- A kako?
- Nema ništa!
- Vujo, a što bi mi sad radili?
- A šta ti oćeš!
- Vujo, a bi l' se mi malo polasali? (potjerali, o. I. I.)
- Moremo! Mužemo!

Onda počnu skakati ili trčati tako da glava hoće stići rep i tući ga štapom. Malo mora dobiti batina, tako dugo dok zadnji ne pobjegne, a onda se i ostali raspadnu.«

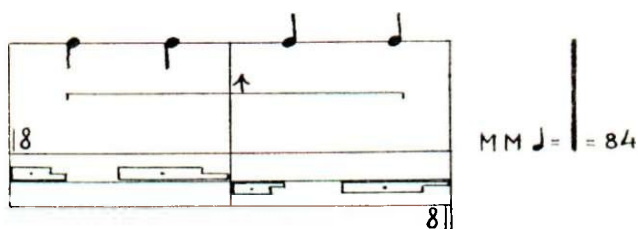

Vuľaljka u Donjem Lapcu

Foto: I. Ivančan, 1958.

Institut za narodnu umjetnost

Āvo osnovnog naĀina poskakivanja:

Ples se sastoji od neodreĀenog broja dvoĀetvrtinskih taktova, a neprestano se ponavlja shema od dva takta.

I takt:

Prva Āetvrtinka: lijevom nogom korak naprijed.

Druga Āetvrtinka: lijevom nogom poskok naprijed.

II takt:

Prva Āetvrtinka: desnom nogom korak naprijed.

Druga Āetvrtinka: desnom nogom poskok naprijed.

Vujaljka bi se igrala obiĀno zimi na snijegu, a osim poskakivanja izvodile bi se razne figure. U Oraovcu bi, na primjer, na dijalog:

— Vujo!

— Oooj?

— OĀemo li piĀat?

— OĀemo!

svi digli nogu u zrak a stizanje repa i udaranje motkom zapoĀelo bi nakon dijaloga.

— OĀemo li manit repom?

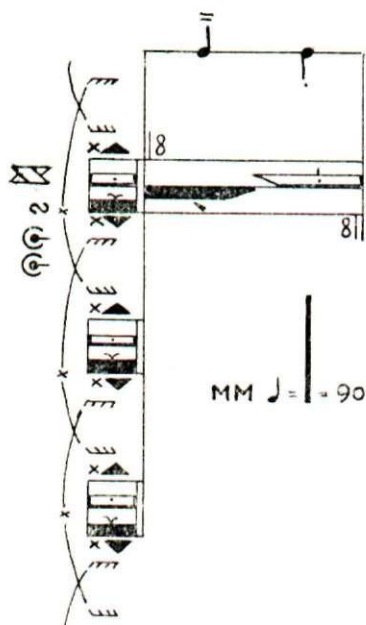
— OĀemo!

U RiĀicama vujaljku zovu rep.

— Ajmo iĀi vujati rep! — tako se kaēe. Tu rep izvode samo momci, i to na badnjak o ponoĀki.

18. Zmije

Ovo se kolo izvodi bez muziĀke pratnje. PoĀinje lagano a zatim ide sve brēe. PlesaĀice i plesaĀi uhvate se u otvoreno kolo. Ruke su im prekriēene naprijed tako da im desna ide preko lijeve desnog plesaĀa. Predzadnji plesaĀ drēi zadnjeg svojom desnom rukom za pojas, a ovaj njega objema rukama oko vrata. KolovoĀa vodi kolo sve ēivlje oko zadnja dva plesaĀa u ēelji da se *zmija* tako zamota da se posljednji plesaĀi sruēe.

Ples se sastoji od niza dvočetvrtinskih taktova, a svaki od njih sadrži dvije četvrtinke.

I takt:

Prva četvrtinka: korak i snažan udarac uz poklek desnom nogom polulijevo naprijed.

Druga četvrtinka: korak lijevom nogom polulijevo natrag. Noga dotiče pod prstima.

N a p o m e n a

U Svetom Roku zabilježio sam 1956. samo fragmentaran opis ženskog nijemog mimičkog kola koje podsjeća na poznato žensko nijemo kolo iz Guče Gore kod Travnika. Tragajući kasnije za tim kolom diljem Like, nisam naišao više ni na kakve podatke. Kazivačica Ika Miletić, stara 87 godine (u to vrijeme), ležala je na smrtnoj postelji i kazala ovo: »To je bilo dok sam djevojka bila. To su donijeli amo Bruvnjaci iz planina. Kod crkve se igralo tako dva i dva, ženske. Tako da su se prstima dozivale i išle jedna prema drugoj, onda okrenule leđa. Poslije kao da pokazuju čas na jednoj, čas na drugoj ruci bosanski grb.«

Zusammenfassung

VOLKSTANZE DER LIKA

Die Likaner Volkstänze stellen eine Sonderheit vor unter den jugoslawischen Tänzen und durch ihre Repräsentanten, dem »ličko kolo« (Likaner Reigen) und dem »tanac« (mišnjača) /Tanz-Dudelsacktanzt/ wird ihre Zugehörigkeit zu der dinarischen bzw. adriatischen Tanz-Zone offenbar.

Von der Lika, wo sich nicht nur die dinarischen und adriatischen Einflüsse mischten, sondern wo auch die alpinischen und panonischen Beeinflussungen sichtbar sind, wurde wenig geschrieben im Verhältnis zu einigen anderen jugoslawischen Gebieten. Insbesondere werden die Tänze selten oder sogar gar nicht erwähnt.

In der Lika zeichnete ich 36 Kolo-Reigen und Tänze auf, deren Herkunft und Verbreitungsweite sehr verschieden ist und zwar sind es die folgende: Ančica; bečarac; bumber; biračko kolo; čardaš; crnogorsko kolo; dalmatinsko kolo; doktora; drmeš; dikac; Haj' na lijevo; hopšajdiri; hrvacki; hrvacko; Izvor voda izviralica; Ja posijo lan; Kozara; krajc polka; krivo kolo; Kruške, jabuke, šljive; kukulješće; ličko kolo; ljubikolo; Milica; mišnjača; moravac; napovrat; Oj kompoljsko kolo; paraglajz; pauna; plazavac; polka; seni-veni; Srbijanka; Sremica; šimi polka; špic polka; tanac; tanc cura; taraban; triput nalevo; užičko kolo; vezanje lanca; zmijske; vujaljka; Vranjanka.

Man tanzte zumeist des Sonntags und Feiertags u.zw. am Nachmittag. Am Neujahrs-Vortag tanzte man »na zafalnost Stari godini« (Zum Dank dem alten Jahr). Man tanzte und tanzt auch heute mitunter noch an den Spinnstubenabenden (prelo) und bei Hochzeiten. Besonders populär waren die Kolo-Reigen am weihnachtlichen St. Stephans-Tag und am Johannistag, und in einigen Dörfern tanzte man den Kolo-Reigen jeden Abend in der Zeit zwischen Weihnachten und Neujahr.

Den Kolo-Reigen tanzte man überwiegend im Freien u.zw. sehr oft vor der Kirche, zumeist ohne Rücksicht auf Unwetter und Schnee.

In einigen Dörfern war der Tanzplatz für den Kolo-Reigen die Dreschtenne. Es gibt sogar Fälle wo man genau wusste auf welcher Dresch-Tenne der einzelne Dorfweiler tanzen wird und auf welcher wiederum alle zusammentreffen werden an einem bestimmten Feiertag, z.B. am Kleinen Weihnachtstag.

Manchmal waren die Tanzplätze auf bestimmten Hügeln die die Gegend beherrschten. Diese Hügel waren zumeist vereinsamt, hervorragend und gut sichtbar, so dass es der ganzen Umgebung offenbar wurde wenn zwei drei Paare sich dorthin begaben und um zu sehen wenn die Jugend sich versammelt.

Es gibt eine Menge von Lokalitäten an denen man bei Quellen, Bächen, Sümpfen, Zisternen oder anderen Gewässern tanzte. Ebenso wurde oft an der Strasse, an Kreuzwegen oder vor jemandes Haus getanzt.

Es tanzen zumeist Mädchen und Burschen, besonders die Mädchen. Diese pflegen auch miteinander einen Kolo-Reigen anzuführen und stundenlang

zu tanzen. Wenn Mädchen bei öffentlichen Zusammenkünften an dem Kolo-Reigen teilzunehmen beginnen, so ist das ein Zeichen dass sie heiratsbereit sind.

Die Tanzunterhaltungen in der Lika haben sich nicht ohne Störungen abgewickelt. Die religiösen Schranken verboten das Tanzen während des Advents und der Fastenzeit, sowie in den Fällen wenn ein Familienangehöriger oder Verwandte gestorben war.

Im alten Jugoslawien trieben Gendarmen die Spinnstubengesellschaften auseinander und verboten das Tanzen mit der Motivierung dass dabei gestohlen werde.

Es kam auch vor dass der Ehegatte, wenn er unbegabt zum Tanzen war, seinem Weibe das Tanzen verbot. Die Eltern erlaubten manchmal ihren Töchtern nicht zum Tanz zu gehen, mit der Motivierung dass gewisse Tänze unmoralisch seien.

Im Leben der Likaner spielte der Kolo-Reigen einst eine bedeutende gesellschaftliche Rolle. Hier kam die Jugend zusammen, wurde miteinander bekannt und die Älteren versammelten sich um den Kolo-Reigen und besprachen die täglichen Ereignisse und ihre dörflichen Probleme.

Im Kolo-Reigen, in seinem ersten, promenierenden Teil, (ähnlich wie in Slawonien) sang der Bursche, in Distichen die zumeist improvisiert wurden, von der Liebe und verabredete sein Stelldichein mit dem geliebten Mädchen; im Kolo-Reigen wurden Heiratsanträge gemacht. In den Distichen des Kolo-Reigens wurden die Mängel der Mitbürger gezeisselt, es wurden Anspielungen auf die elterlichen Heiratskombinationen gemacht, manchmal dem Lehrer oder Pfarrer zugesetzt, aber vor allem wurde oft von den Schönheiten der Lika, von den Likaner Mädchen und Burschen, sowie vom Velebit-Gebirge gesungen.

Im Kolo-Reigen herrschte Gleichheit bezüglich der Glaubens- bzw. nationalen Zugehörigkeit, sowie in Bezug auf den ökonomischen Stand der Mitwirkenden: in ihm nahmen Kroaten und Serben, arm und reich teil.

Zusammenkünfte und Märkte waren die Orte wo man sich seinen zukünftigen Ehegefährten auswählte. Auf diesen Märkten war gerade der Kolo-Reigen die Gelegenheit wo klar entschieden wurde welches Mädchen eine Heiratskandidatin ist und welches es nicht ist. Heiratskandidatinnen waren ausschliesslich jene die im Kolo-Reigen teilnahmen. Es gab Zusammenkünfte von welchen man sagen kann dass sie wahrhaftige Mädchen-Märkte waren.

Interessant ist das Beispiel aus dem Grenzgebiet der Lika mit Dalmatien, wo ganz klar drei Feiertage, drei Märkte festgesetzt waren für das Auswählen der zukünftigen Ehegefährten. Jeder dieser Märkte hat eine andere Bezeichnung; der eine heisst »zagledač« (Beschauer) /am Grossen Frauentag, oder an St. Petri/, der zweite heisst »probirač« (Auswähler) /am Kleinen Frauentag/, der dritte »podmorač« (Bemüsstiger) /am St. Petka-Tag/. Im Kolo-Reigen wurde ausserdem die Selektion der Mädchen ausgeübt: neben ihrem Aussehen und dem Reichtum ihres Schmuckes, wurde auch ihre Körperkraft beurteilt und wie lange sie im Tanze durchhalten kann.

Im Likaner Kolo-Reigen besteht auch ein Reigenführer; er ruft die Tanzkommandos aus und die anderen führen das aus was er befiehlt.

Das Faschingstanz für Hanf und Flachs (aber auch für Kohl und Fleisch und anderes) ist auch in der Lika bekannt. Für den besseren Wuchs von Hanf und Flachs tanzte man den Likaner Kolo-Reigen (ličko kolo), aber in letzter Zeit d. h. zwischen den zwei Weltkriegen, auch die Polka.

Am Vortag zum Neujahr müssen die Männer den Kolo-Reigen tanzen damit ihnen der Schnurrbart grösser und stärker werde (also für die Kraft) und die Frauen für den Hanf. Je rascher und besser man tanzt, umso rascher wächst der Schnurrbart bzw. der Hanf, und je mehr man beim Tanz springt, umso grösser wird er.

Ein grosser Teil des alten Tanzrepertoires der Likaner hat sich erhalten, natürlich nur mit Rücksicht auf die wichtigsten Tänze. Ein wahres Wunder stellt auf den ersten Blick die Tatsache vor dass der zweitwichtigste Tanz, die »mišnjača« (Dudelsacktanzen) /oder mit anderen Namen: »uz diple igrati« (zum Dudelsack tanzen), »na diple« (nach dem Dudelsack), »na diple igrati« (nach dem Dudelsack tanzen), »Hrvatski« (auf Kroatenart), »Hrvatski tanac« (Kroatischer Tanz), oder blos »tanac« (Tanz)/ völlig verloren gegangen ist.

Das ist ein klassisches Beispiel dafür wie ein Tanz organisch an ein Instrument gebunden ist das ihn begleitet; mit dem Verschwinden des Instrumentes verschwindet auch der Tanz selber. Die »mišnjača« (der Name selber besagt es) wurde zum Spiel der »mješnice« oder »diple« (wie die Likaner den Dudelsack mitunter nennen) getanzt.

Die Rhythmen der Likaner Tänze sind überwiegend geradezählig und enthalten keine grösseren Variations-Finessen. Man könnte fast sagen dass die Likaner diesbezüglich sehr unelastisch sind, da sie alle Tänze oder den Grossteil derselben auf den zweiteiligen und vierteiligen Rhythmus beschränkt haben.

Sogar den »tanc«, der überall im benachbarten adriatischen Gebiet als dreiteiliger Tanz ausgeführt wird, haben die Likaner in den zweiteiligen Rhythmus schablonisiert, und die Musikbegleitung und den Tanz völlig in Übereinstimmung gebracht, zum Unterschied von der sehr interessanten Heterorhythmie die bei dem adriatischen »tanac« und der »poskočica« (Springtanz) herrscht.

Ihre Neigung zu eventuellen Improvisationen, aber nur im Rahmen des zweiteiligen Rhythmus, bezeugen sie in ihrem Haupttanz, dem Likaner Kolo-Reigen, welchen man ohne Musikbegleitung tanzt und dessen beherrschendes rhythmische Schema 3 mal 2/4 ist, das sich fortwährend wiederholt.

Ähnliche Erscheinungen und rhythmische Schemen begegnet man auch in anderen Teilen Jugoslawiens und in seinem zentralen Teil ist das der grundlegende Rhythmus und stellt eines der Hauptelemente vor aufgrund dessen dieser Landesteil eine einheitliche Tanzzone, die dinarische, vorstellt.

Obzwar wir noch immer nicht über genügende Argumente verfügen, weil wir bezüglich der Tänze in verschiedenen Weltteilen nicht genügend oder sogar sehr wenig aufgezeichneter Denkmale haben, könnten wir einigen Anzeichen zufolge voraussetzen dass das Zentrum des sechsteiligen Tanzrhythmus die Levante, d. h. der östliche Mittelmeerraum ist. Der hauptsächlichliche und fast ausschliessliche Tanz (Reigen) der Araber in Libanon, Jordanien und Palästina, namens »Dabkè«, was in Übersetzung »schlagen« heisst, bewegt sich

nach demselben Schema. Dieser Tanz wird, sowohl stilistisch, als auch in ausgedehnter Form und mit Rückkehr bzw. Anhalten auf den letzten zwei Vierteln, so getanzt wie bei uns.

Auf dem Territorium der Lika bestehen Mischungen dinarischer und adriatischer Tanzelemente allein schon durch die Erscheinung zweier ausgeprägter Repräsentanten des Tanzens in beiden Zonen, wie es der Likaner Kolo-Reigen und der Kroatische tanac (mišnjača) sind. Jedoch auch in den Figuren der beiden Tänze selber kann man Beispiele erahnen die offensichtlich von wechselseitigen Durchdringungen zeugen.

Der Likaner Kolo-Reigen: ausserordentlich figurativ, kraftvoll, dynamisch, unterhaltsam, verschiedenartig im Tempo, einfach zu erlernen und leicht auf freiem Gelände auszuführen, wie auch ideal als Tanz für eine grosse Zahl Tanzender, für grosse Massen — wurde interessant auch für viele benachbarte Gebiete, die diese Tanz auf ihr Territorium verpflanzten und ihn ihrem Geschmack und Gewohnheiten anpassten.

In keiner einzigen Gegend Kroatiens ist so verbreitet das Tanzen an Wasserquellen, Zisternen, Sümpfen und anderen Orten mit Wasser. Fast in jedem Dorf, neben dem üblichen »kolište« (Tanzplatz), besteht auch ein Platz neben oder um irgendein Wasser, wo man pflichtmässig an einem bestimmten Tag im Jahr tanzen muss. Man sieht also dass an der Quelle oder an einem Wasser der Kolo-Reigen nur in ausnehmenden Fällen getanzt wird, sagen wir einmal jährlich, während man bei allen anderen Gelegenheiten am Tanzplatz tanzt. An dem erwähnten Tag im Jahr muss der Kolo-Reigen unbedingt ausgeführt werden, und wenn ein grosser Schneefall einsetzt, dann gehen die Mädchen am Vorabend des Tages an dem der Gang zur Quelle erfolgt, den Schnee auseinander schaufeln (die Lika ist bekannt wegen ihrer alljähriger haushoher Schneeverwehungen). An manchen Lokalitäten muss die Wasserquelle nach Osten gewendet sein, der Sonne zu. Gelegentlich des Wasser-Schenkens werden magische Formeln gesprochen. Der Kolo-Reigen wird an der Quelle getanzt zur Gesundheit und man führt bei dieser Gelegenheit auch Krüppel dorthin. Es bestehen auch besonders wichtige Quellen an welchen sich die Leute aus mehreren Ortschaften begeben. Die Mädchen stehen am Morgen ausserordentlich früh auf, gegen 2—3 Uhr nach Mitternacht gehen sie schon zur Quelle und in manchen Dörfern müssen sie bei der Rückkehr einen anderen Weg gehen damit die Magie je wirksamer sei. Es ist offensichtlich dass es sich hierbei um Reste alter Wasser- und Quellenkulte handelt, die wir ziemlich leicht als aus dem illyrisch-japodischen Binda-Kult herstammend erklären können.

(Übersetzung: *Stjepan Stepanov*)